

EDGAR BOONEN

(1912 - 1993)

In de nacht van 23 op 24 februari 1993 is mr. Edgar Boonen, hoofdredacteur van dit tijdschrift, van ons heengegaan.

Het Rechtskundig Weekblad is opgericht in 1931. Van het begin af was mr. René Victor (1897-1984) «de drijvende kracht achter het tijdschrift, grondlegger van de vernederlandsing van het gerecht» (*Honderd jaar Vlaams rechtsleven 1885-1985*, p. 119). Op de titelbladzijde stond in de jaren dertig: «Alle rechterlijke uitspraken, artikels en andere bijdragen, alsook boeken ter bespreking te zenden aan den secretaris-hoofdopsteller mr. René Victor.» Daarmee nam mr. Victor, advocaat en hoogleraar, een zware taak op zich.

Maar toen de jonge advocaat Boonen stagiair werd bij mr. Victor, vond deze in hem een enthousiast en, naar zou blijken, trouw en erudiet medewerker. Geen van beiden heeft ooit het geheim van het succes van hun samenwerking prijsgegeven, maar het vermoeden bestaat dat, terwijl de patroon de hoge leiding waarnam en zich vooral bleef interesseren voor binnenkomende boeken en artikelen, zijn medewerker zich gaandeweg is gaan toeleggen op het bewerken van de rechtspraak en het verzorgen van de daarbij horende annotaties.

Mr. Boonen was een eminent jurist, die met alle takken van het recht vertrouwd was en zijn grondige kennis ter beschikking van dit tijdschrift stelde. Van lieverlede werden de accenten verlegd. In de aflevering van 14 april 1935 eindigde het redactioneel artikel over «De vervlaamsching van het gerecht» met de oproep: «Vlaamse juristen, thans aan den arbeid voor de grootheid der Vlaamsche cultuur!»

Dat heeft mr. Boonen, op zijn originele en succesrijke manier, gedaan. Het is een titanenarbeid geweest, waarbij, zoals hij het zelf uitdrukte, «moest worden geroeid met de riemen die we hebben». Alleen een onderzoek van het archief van het Rechtskundig Weekblad kan aan het licht brengen hoe het allemaal in zijn werk is gegaan en welke massale hoeveelheid arbeid hij heeft verzet. Hier moge alleen maar even in herinnering worden gebracht dat hij het was die, bij alle besommeringen van de dagelijkse en de wettelijke zorg voor de redactie van dit tijdschrift, niet aarzeld de nieuwe initiatieven voor te stellen, die hij vervolgens - met groeiend succes - ook zelf uitwerkte. Hij was het die contacten legde en onderhield met de rechtswereld, ook in het buitenland, inzonderheid in Nederland. Heel speciaal ging zijn aandacht naar diegenen die konden meewerken aan het Rechtskundig Weekblad, en niet het minst naar de jonge rechtsgeleerden van de universiteit. Talloos zijn zij die door zijn toedoen hun eerste sporen verdiend hebben door publicatie van hun geschriften in dit tijdschrift.

Een apart woord moet hier gezegd worden over iets dat mr. Boonen na aan het hart lag, iets waarmee hij op uitmuntende wijze de rechtswetenschap heeft gediend en heeft bijgedragen aan de grootheid van de Vlaamse cultuur: vanaf de eerste jaren heeft hij zijn medewerking aan het Rechtskundig Weekblad aangegrepen als een probaat middel ter bevordering van de correctheid van de taal en ter verfijning van de rechtstaal.

Tot de allerlaatste dagen van zijn leven heeft de hoofdredacteur zijn beste krachten gewijd aan de leiding en de redactie van dit tijdschrift. Toen zijn talrijke vrienden hem op 22 december 1992 feliciteerden met zijn tachtigste verjaardag, mocht niemand vermoeden dat twee maanden later, nadat hij nog gezorgd had voor de samenstelling van nr. 27 van de 56e jaargang, een einde zou komen aan zijn rijke leven.

Volgens de wens van mr. Boonen heeft de begrafenis in stilte plaatsgehad op 27 februari 1993. De redactie sluit zich aan bij de hierna weergegeven uiting van medeleven met de kinderen van de overledene, die is neergeschreven door iemand die in de voorbije jaren, zoals hij het wenste, elders maar ook in de kolommen van dit tijdschrift, haar bijdrage heeft verleend aan de grootheid van de Vlaamse cultuur.

«Een zomer die meer was dan een zomer is voorbij...»

In ons hart blijft levend het dierbaar beeld van iemand, die in een gemoed, dat verdriet kende en begreep, de vrolijkheid van de student had bewaard, en in een briljante geest de eenvoud, die alleen de waarlijk groten siert.

Met genegenheid denken we aan de harmonie tussen uw Ouders, dit heerlijke liefdesverhaal. Van haar gescheiden te zijn is wellicht zijn zwaarste kruis geweest, want «geen slapeling, die ooit het wonder weet dat hare zachtheid aan mij deed».

Mogen, terwille van zoveel liefde, zoveel zorg, werk, verdriet en vreugde, wij allen en vooral degenen, die U het meest van al zo droevig missen, «de kinderen, uw leven dat in hun jeugd zo stralend opengaat», uw licht in warme handen houden. Moge uw wens zijn vervuld:

*«Berg mij in diepe nacht,
houd bij mijn slaap de wacht.*

*...
God van het stervend licht,
toon mij uw aangezicht.»*

En wil voor ons blijven «vloed van tederheid bij eb van zwijgend derven».

(Voor Edgar, 26 februari 1993)

WIE WORDT NOG GEACHT DE WET TE KENNEN ?

EEN VOORSTEL VOOR EEN BETERE TOEGANKELIJKHEID VAN DE BELGISCHE WETGEVING ¹

I. Inleiding

In deze tekst wordt een voorstel geformuleerd om, via het gebruik van automatisering, in België een betere toegankelijkheid van de wetgeving te realiseren. Het voorstel richt zich zowel tot de nationale regering als tot de regeringen van de Gemeenschappen en van de Gewesten. Er wordt uitgegaan van het algemeen rechtsbeginsel dat «iedereen wordt geacht de wet te kennen». De essentiële voorwaarde om met deze juridische fictie te kunnen leven is de plicht van de overheid om de burgers zo goed mogelijk op de hoogte te brengen van de regels die zij uitvaardigt. In de uitvoering van die essentiële verplichting schiet de Belgische overheid duidelijk te kort.

Hierna wordt uiteengezet hoe dat, met de vrij geringe kosten, te verhelpen valt. Het voorstel gaat uit van de Belgische Vereniging van Juridische Bibliothecarissen en Documentarissen (JBDJ).

Juridische bibliothecarissen hebben, elk in hun eigen universiteit, overheidsdienst, bedrijf, rechtbank, balie of advocatenkantoor, als opdracht om de leden van hun organisatie zo adequaat mogelijk van juridische documentatie te voorzien. Een essentieel onderdeel daarvan is het ter beschikking stellen van correcte, actuele en volledige wetteksten ². Dat is al veel langer dan vandaag een zeer moeilijke taak ³ omdat de regelgeving steeds sneller verandert en ingewik-

kelder wordt ⁴. Door de decentralisatie van een deel van de wetgevende activiteit naar de Gewesten en de Gemeenschappen is de situatie echter volkomen onhoudbaar geworden. De Belgische wetgeving verwordt momenteel op korte tijd tot een onontwarbaar kluwen, waar niemand nog wijs uit raakt. Daarom luiden de juridische bibliothecarissen de noodklok. De overheid moet er dringend voor zorgen dat minstens op één plaats in ons land een correcte, actuele en volledige verzameling van de wetgeving wordt bijgehouden.

II. Het basisprincipe: «Niemand wordt geacht de wet niet te kennen»

Het is niet duidelijk te achterhalen wanneer het adagium «nemo ius ignorare censetur» precies is ontstaan. Hoewel de formule niet expliciet terug te vinden is in de Romeinse juridische teksten, staat vast dat de erin vervatte regel daarin impliciet wordt gehanteerd ⁵. Sommige teksten hebben het zelfs over uitzonderingen op het principe, o.m. voor minderjarigen, en in sommige gevallen zelfs voor vrouwen, militairen en ongeletterden («rustici»).

De meeste auteurs zijn het erover eens dat het adagium een regel van positief recht inhoudt. Volgens die regel heeft de wet een dwingende kracht voor iedereen, ook voor hen die de wet niet kennen ⁶. Men kan zich dus nooit aan de toepassing van de wet onttrekken met het argument dat men de wet niet kent of dat de inhoud van de wet dubbelzinnig of onduidelijk is. Het adagium betekent echter zeker niet dat alle burgers alle wetten moeten kennen!

De fictie dat niemand geacht wordt onbekend te zijn met de inhoud van de wet heeft ook als gevolg dat de overheid die de regels uitvaardigt, ervoor moet waken dat alle betrokkenen van die regels op de hoogte worden gebracht. De overheid kan geen gehoorzaamheid eisen aan een regel die

¹ De auteurs danken de talrijke personen die bij de voorbereiding en de redactie van deze tekst behulpzaam zijn geweest, in het bijzonder ere directeur-generaal Godefridi (Belgische Senaat) en eerste referendaris Christian Lambotte (Raad van State).

² De term «wet» wordt hier in een ruime (materiële) zin gebruikt en omvat naast de wetten (in formele zin), de decreten en de ordonnances, ook de koninklijke en ministeriële besluiten, de besluiten van de executieven, de provinciale en gemeentelijke verordeningen, de internationale verdragen die België binden en de reglementaire akten van de instellingen van de Europese Gemeenschap. In deze tekst wordt bovendien ook het probleem behandeld van de toegankelijkheid van «pseudo-wetgeving» (circulaires e.a.) en van de voorbereidende werken.

³ Over de snelle wijzigingen en de onoverzichtelijkheid van de Belgische wetgeving wordt al meer dan honderd jaar geklaagd; zie o.m. E. PICARD, *De la confection vicieuse des lois en Belgique et des moyens à y remédier*, Brussel, Larcier, 1881. Picard citeert M. Savart die in 1857 het aantal wetten en reglementen in België op 10.000 schat en de Belgische wetgeving karakteriseert als «un véritable labyrinthe où l'on chercherait en vain un fil conducteur» (Picard, o.c., p. 115).

⁴ Men heeft het vaak over een «inflatie» van wetgeving. Zie o.m. LINDER, SCHWAGER en COMANDINI, *Inflation législative ?*, Lausanne, 1985. Deze Zwitserse onderzoekers probeerden die inflatie met kwantitatieve criteria te meten. Over de diepere oorzaken, zie o.m. X. ARBOS, «Notes sur la crise de la régulation étatique», *Revue Interdisciplinaire d'Etudes Juridiques*, 1991, 123.

⁵ Zie o.m. G. DEREUX, «Etude critique de l'adage: 'Nul n'est censé ignorer la loi'», *Revue trimestrielle de droit civil*, 1907, 517; F. TERRÉ, «Le rôle actuel de la maxime 'Nul n'est censé ignorer la loi'», in *Etudes de droit contemporain*, Parijs, Cujas, 1966, p. 93; C. HUBERLANT, «La présomption de connaissance de la loi dans le raisonnement juridique», in *Les présomptions et les fictions en droit*, Brussel, Bruylant, 1974, p. 187.

⁶ Cass., 6 november 1944, *Pas.*, 1945, I, 23.

zij niet heeft meegedeeld. Dat zou indruisen tegen het meest elementaire rechtvaardigheidsgevoel. Daarom zal de overheid minstens de wet publiek moeten maken.

De overheid kan natuurlijk niet alle betrokkenen die een regel moeten naleven, persoonlijk van die regel op de hoogte brengen en zich vergewissen dat de betrokkenen de boodschap goed hebben begrepen. Het kenbaar maken van de rechtsregels zal dus nooit volledig efficiënt kunnen gebeuren, ook al bieden de moderne informatie- en communicatietechnieken daarvoor nieuwe en onverhoopte mogelijkheden. Omdat een volledige efficiëntie op dat vlak dus onmogelijk is, heeft men het bovenvermelde adagium nodig. Ook zij die niet op de hoogte zijn van de rechtsregel, zijn door die rechtsregel gebonden, of preciezer: niemand kan zich aan de toepassing van de rechtsregel onttrekken onder het voorwendsel dat men niet op de hoogte is gebracht. Anders zou er een situatie van grote rechtsonzekerheid ontstaan. Daarom vindt men het principe ook terug in vrijwel alle vroegere en huidige rechtssystemen⁷.

III. De plicht van de overheid om de rechtsnormen bekend te maken

Het beginsel dat «niemand wordt geacht de wet niet te kennen», gaat dus in een rechtsstaat noodzakelijk gepaard met het beginsel dat de overheid de bevolking op de hoogte moet brengen van de rechtsregels die zij uitvaardigt⁸. «Beitelde God niet zijn wetten in steen, gaf hij niet aan Mozes het bevel ze ter kennis te brengen van het uitverkoren volk en ze toe te vertrouwen aan de Leviëten, die om de zeven jaar de wetten opnieuw bekend moesten maken?»⁹. Reeds in 451 vóór Christus werd het oude Romeinse gewoonterecht op aandringen van de plebejers gebeiteld in de Twaalf Tafelen, die vervolgens in het openbaar werden tentoongesteld om een einde te maken aan de willekeur en de rechtsonzekerheid. Karel de Grote maakte zijn wetten bekend door naar alle windstreken zijn gezanten, de *missi dominici*, uit te sturen die op de marktplaatsen de nieuwe verordeningen voorlezen in aanwezigheid van het volk. De edicten in het ancien régime werden eveneens in elke hoofdplaats en in elke stad na trompetgeschal in het openbaar omgeroepen en vaak ook aangeplakt (de «placards» of «placcaeten»).

Na de Franse revolutie voerde het decreet van 14-16 frimaire, jaar II, een grote nieuwigheid in: de wetten werden voortaan opgenomen in een *Bulletin des lois* en vervolgens omgeroepen bij bazuingeschal of tromgeroffel. Om de tien jaar werden alle geldende wetten in elke gemeente op een openbare plaats voorgelezen. Twee jaar later werd de omroeping en de voorlezing afgeschaft. Vanaf dat ogenblik beperkte de overheid zich tot de publikatie van de wet in het

Bulletin des lois. Dit *Bulletin* was de voorloper van de latere *Moniteur*¹⁰.

Hoewel het moeilijk is om een hiërarchie aan te brengen tussen de verschillende vereisten van een behoorlijke normstelling, kan de bekendmaking van de rechtsnorm toch het sluitstuk genoemd worden¹¹. Voor het rechtssubject zou elke rechtszekerheid vervallen indien men gebonden zou zijn door niet-bekendgemaakte normen. De bijzondere gevoeligheid blijkt reeds uit de vroegste tijden toen het volk Rome uit trok omdat het onderworpen was aan een recht dat alleen de priesters kenden.

De noodzaak van behoorlijke bekendmaking van de rechtsnormen is des te belangrijker omdat het individu niet vrijwillig toetreedt tot een rechtsorde, zoals dat gebeurt bij de acceptatie van morele of sociale gedragsnormen.

De wijze waarop de wetten aan het publiek worden bekendgemaakt is niet overal dezelfde. In Engeland bijvoorbeeld hangt de inwerkingtreding van een wet niet af van de publikatie. De wet geldt vanaf het moment dat de Koningin ze heeft ondertekend en de Lord Chancellor het Parlement van de koninklijke goedkeuring op de hoogte heeft gebracht. Iedere Engelse onderdaan wordt namelijk geacht te weten wat er in het Parlement gebeurt. De wetten worden nadien door «Her Majesty's Stationary Office» gepubliceerd in de vorm van een brochure maar die publikatie is niet verplicht en heeft geen juridische gevolgen¹².

In België is een wet alleen van toepassing als ze in het Staatsblad is gepubliceerd. Art. 129 van de Grondwet bepaalt: «Geen wet, geen besluit of verordening van algemeen, provinciaal of gemeentelijk bestuur is verbindend dan na te zijn bekendgemaakt in de vorm bij de wet bepaald»¹³. De vraag of de opnemings van een wet in het Staatsblad tot doel heeft de wet ter kennis van het publiek te brengen ofwel enkel en uitsluitend bedoeld is om op de wet het stempel van de authenticiteit te drukken, heeft al veel inkt doen vloeien¹⁴. Deze discussie staat o.i. los van de vraag die wij hier behandelen, nl. in hoeverre de overheid in een rechtsstaat de verplichting heeft om de bevolking zo goed mogelijk te informeren over de geldende wetgeving. Deze verplichting stoelt eerder op het rechtvaardigheidsgevoel, dat in op-

¹⁰ Over sommige «wetten» die nooit in het *Bulletin des lois* werden gepubliceerd, bestaat nu nog steeds onduidelijkheid. Het «décret sur l'ensemencement des dunes» van 14 december 1810 (zie *Recueil de la législation générale*, I, nr. 564), bijvoorbeeld, werd alleen gepubliceerd in het *Recueil officiel des circulaires du ministère de l'intérieur*. In Frankrijk wordt dit decreet daarom, in tegenstelling tot in ons land, niet als behorende tot de geldende wetgeving beschouwd.

¹¹ J. DE JONGHE, *De staatsrechtelijke verplichting tot bekendmaking van normen*, Antwerpen, Kluwer, p. 5.

¹² S.H. BAILEY en M.J. GUNN, *Smith & Bailey on the English Legal System*, 2nd Edition, Londen, Sweet and Maxwell, 1991, p. 264.

¹³ Voor een grondige commentaar over art. 129 GW, zie J. DE JONGHE, *De staatsrechtelijke verplichting tot bekendmaking van normen*, Antwerpen, Kluwer, 1985; tevens: G. VAN BUNNEN, «De la publicité à donner aux arrêtés royaux et ministériels», *RIDA*, 1971, 249.

¹⁴ Zie o.m. Cass., 4 juni 1919, *Pas.*, I, 97. Zie ook A. VRANCKX, o.c., 1223-1224, en de cassatierechtspraak die door deze auteur wordt geciteerd in noot 13. De vraag werd vooral gesteld tijdens de oorlogsperiode omdat een regelmatige verspreiding van het Staatsblad onmogelijk was.

⁷ Zie o.m. A.F. BROOKE II, «When ignorance of the law became an excuse: Lambert & its progeny», *American Journal of Criminal Law*, 1992, 279.

⁸ C. HUBERLANT, o.c., p. 227, wijst erop dat de bezorgdheid om de kloof tussen het vermoeden over de kennis van het recht door de burger en de praktijk te reduceren, een aantal landen zijn overgegaan tot de instelling van een «ombudsman».

⁹ A. VRANCKX, «Iedereen wordt geacht de wet te kennen», *R.W.*, 1955-56, 1219.

stand komt wanneer iemand wordt gesanctioneerd zonder ooit gewaarschuwd te zijn ¹⁵.

Verscheidende Belgische wetten leggen aan de overheid supplementaire publikatieverplichtingen op m.b.t. de wetgeving. Zo is er o.m. de wet van 18 april 1898, waarvan art. 10 bepaalt dat de regering de wetten moet overdrukken in een bijzondere verzameling — de *Verzameling van wetten en besluiten* — waarop alle gemeenten zich moeten abonneren. Bekend is ook de verplichte aanplakking in openbare drankgelegenheden van de artikelen van de besluitwet van 14 november 1939 (de zgn. «wet Vandervelde») ¹⁶. In sommige gevallen moet de wet aan de betrokkenen worden voorgelezen, bijvoorbeeld bij het sluiten van een huwelijk ¹⁷ of bij het begin van de legerdienst ¹⁸. Soms zegt de wet dat de tekst ervan ter inzage moet liggen voor de betrokkenen. Een goed voorbeeld daarvan is de wet van 1 april 1936 over de arbeids-overeenkomst voor de binnenscheepvaart, waarvan art. 4 zegt dat de Franse en de Nederlandse tekst van de wet aan boord ter inzage moet liggen voor alle leden van de bemanning, zodat deze geen toestemming of tussenkomst hoeft te vragen om de wet te kunnen raadplegen ¹⁹. Ook de wet op de kruispuntbank voor de sociale zekerheid ²⁰ bevat een dergelijke bepaling. Iedere persoon die personeel tewerkstelt en die sociale gegevens van persoonlijke aard heeft opgeslagen of aan wie dergelijke gegevens worden meegedeeld, moet op een zichtbare en toegankelijke plaats een bericht aanplakken waarin de plaats wordt meegedeeld waar in de onderneming op elk ogenblik en zonder tussenpersoon de tekst van de wet en van haar uitvoeringsmaatregelen kan worden geraadpleegd.

Vaak bepaalt de wet ook dat de betrokkenen via een vermelding op sommige stukken moeten worden gewezen op

hun rechten, bijvoorbeeld inzake sociale zekerheid ²¹ of de inkomstenbelastingen ²².

Op de meeste gebieden is de publikatie van de wet niet meer voldoende om de burger in staat te stellen om kennis te nemen van de tekst van de wet omdat die tekst meestal herhaaldelijk wordt gewijzigd. In het Belgisch Staatsblad wordt alleen de wijziging opgenomen. De lezer van het Staatsblad weet dus niet hoe de gewijzigde tekst luidt, tenzij hij zelf de oude tekst erbij haalt. In vele sectoren zoals de sociale of de fiscale wetgeving wordt de wet echter voortdurend gewijzigd. Hierna zullen we zien dat de wet soms al gewijzigd is vooraleer ze in het Staatsblad verschenen is! Het reconstrueren van de geldende tekst en het incorporeren van de achtereenvolgende wijzigingen daarin wordt dan specialistenwerk.

IV. In welke bronnen moet men momenteel in België de tekst van de wet zoeken?

1° Het Belgisch Staatsblad

De belangrijkste bron voor het terugvinden van de Belgische wetgeving is uiteraard het *Belgisch Staatsblad*, dat dagelijks verschijnt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie ²³. Het Staatsblad bevat de enige authentieke tekst van de wet ²⁴.

Een abonnement op het Staatsblad kost momenteel 3000 fr. (12.000 fr. voor het buitenland). Het gewoon abonnement omvat niet de bijlagen ²⁵. Het eigenlijke Staatsblad bestaat uit vier rubrieken: 1) wetten, decreten en verorde-

²¹ Bv. art. 50 van het K.B. van 29 april 1969 over het gewaarborgd inkomen voor bejaarden of art. 46 van het K.B. van 17 november 1969 over de toelagen aan gehandicapten.

²² Zie o.m. ook de Algemene wet inzake douane en accijnzen, gecoördineerd bij K.B. van 18 juli 1977, *B.S.*, 21 september 1977, art. 7, § 2: «De wetten inzake douane en accijnzen zullen te allen tijde op de kantoren moeten voorhanden zijn ook ten gerieve van de particulieren, die inlichtingen daaromtrent mochten verlangen.»

²³ K.B. van 13 december 1894, *B.S.*, 17-18 december 1894, p. 4027. Zie ook art. 4 van de wet van 31 mei 1961, *B.S.*, 21 juni 1961, en art. 33 van de wet van 10 juli 1973 betreffende de cultuurraad van de Duitstalige Gemeenschap, *B.S.*, 14 juli 1973, 8354 (de officiële Duitse vertalingen van de wetten en reglementen worden gepubliceerd in het *Memorial des Rates der deutschen Kultur-gemeinschaft*).

²⁴ Dat is het essentiële verschil met de hierna besproken «officieuze» publikaties van de wetgeving: vergissingen bij de laatste zijn alleen maar vervelend, bij het Staatsblad hebben zij echter authentieke kracht, zodat men, wanneer zij niet met een «erratum» werden hersteld, op interpretatie aangewezen is om de juiste toedracht te achterhalen. Zo is de meter, in de Nederlandse versie van een (tweede) K.B. van 4 februari 1986, ongeveer 30% langer dan in de Franse versie (*B.S.*, 20 februari 1986, 2130). Uit een (eerste) K.B. van dezelfde datum, dat een bladzijde eerder is bekendgemaakt, blijkt dat de «Franstalige» meter de juiste is (aldus P. Van Orshoven (red.), *Rechtsmethodiek*, Leuven, Acco, 1991, p. 4).

²⁵ In de Bijlagen worden beslissingen van rechtspersonen gepubliceerd waarvan de wet de publikatie voorschrijft. Er zijn vijf bijlagen: handelsvennootschappen, beroepsverenigingen, ziekenfondsen, levensverzekeringsmaatschappijen, verenigingen zonder winstoogmerk en instellingen van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid. Bij elke bijlage wordt een jaarlijkse (voor de eerste bijlage trimestriële) alfabetische tabel gepubliceerd.

¹⁵ Datzelfde principe ligt ten grondslag aan art. 2 van het Burgerlijk Wetboek, waarin bepaald wordt dat de wet alleen voor de toekomst beschikt en geen terugwerkende kracht heeft. Dat de wetgever zich zelf niet door die regel gebonden acht, bewijst o.m. de wet van 30 augustus 1988 houdende wijziging van de wet van 3 november 1967 betreffende het loods van zeevaartuigen (*B.S.*, 17 september 1988). In die wet staat een bepaling over de aansprakelijkheid van personeelsleden voor schade veroorzaakt door grove schuld. Deze bepaling werkt in de tijd terug over een periode van 30 (dertig!), jaar vanaf de publikatie in het Staatsblad.

¹⁶ Deze bepaling stamt uit de wet van 16 augustus 1887 op de openbare dronkenschap, waarvan art. 19 bepaalde dat de tekst van de wet moest worden aangeplakt aan de deuren van alle gemeentehuizen alsook «dans la salle principale de tous les cabarets, cafés et autres débits de boissons».

¹⁷ Zie art. 75 B.W., waarin aan de officier van de burgerlijke stand wordt opgelegd aan de partijen voorlezing te geven van het zesde hoofdstuk «Rechten en plichten van de echtgenoten» uit de titel «Huwelijk» van het Burgerlijk Wetboek.

¹⁸ Zie momenteel K.B. van 7 maart 1967, *B.S.*, 17 maart 1967.

¹⁹ Vgl. het koninklijk besluit van 4 augustus 1981 houdende politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en de stranden van de Belgische kust, art. 37: «Elk vaartuig waarop dit besluit van toepassing is, moet een exemplaar van dit reglement en een bijgewerkte officiële kaart van de Belgische territoriale zee aan boord hebben. Deze bepaling is niet van toepassing op vaartuigen voor strandvermaak alsook op zeilplanken.»

²⁰ Wet van 15 januari 1990 houdende oprichting en organisatie van een kruispuntbank van de sociale zekerheid, *B.S.*, 22 januari 1990, erratum *B.S.*, 2 oktober 1990; zie art. 27 van deze wet.

ningen; 2) andere besluiten; 3) officiële berichten en 4) wettelijke bekendmakingen. Per kwartaal en (sinds 1981) jaarlijks wordt de inhoud van het Staatsblad geïnventariseerd in chronologische en alfabetische tabellen.

Wetten, decreten en ordonnances worden integraal gepubliceerd. Dat is ook het geval voor koninklijke en ministeriële besluiten, behalve wanneer zij niet de algemeenheid van de burgers aanbelangen, in welk geval de publikatie van een uittreksel of een eenvoudige vermelding volstaat. Indien de koninklijke en de ministeriële besluiten geen karakter van openbaar nut hebben, hoeven zij helemaal niet te worden gepubliceerd²⁶. Deze regels gelden ook voor de besluiten van de executieven²⁷. Provinciale verordeningen worden gepubliceerd in het Bestuursmemoriaal van de provincie²⁸. Gemeentelijke verordeningen worden bekendgemaakt door omroeping of aanplakking²⁹.

2° Verzameling van wetten en besluiten

Sinds 1845 geeft de uitgeverij van het Staatsblad wekelijks de «Verzameling van wetten en besluiten» uit, waarin (vanaf 1898) in de twee landstalen met ongeveer een maand vertraging de wetten, decreten en besluiten verschijnen die in het Staatsblad werden gepubliceerd. De teksten verschijnen in volgorde van hun publikatie in het Staatsblad maar er wordt elk jaar (met ongeveer twee jaar vertraging) een chronologische tabel en een alfabetische onderwerpstabel³⁰ gepubliceerd.

3° Chronologische verzamelingen

Sinds 1931 wordt door de uitgeverij Larcier het *Bulletin législatif belge* uitgegeven met de Franstalige teksten van alle wettelijke bepalingen van algemeen belang die in het Staatsblad zijn verschenen. Het Bulletin verschijnt wekelijks. De teksten verschijnen in de volgorde van hun publikatie in het Staatsblad. Tienmaal per jaar verschijnen (met nauwelijks een maand vertraging) chronologische en alfabetische registers met verwijzingen naar alle teksten die in het Staatsblad verschenen zijn. Deze registers worden telkens gecumuleerd. Het grote voordeel van het *Bulletin législatif* is de snelle onderwerpsontsluiting van het Staatsblad.

De tegenhanger van het *Bulletin législatif* van Larcier is de veertiendaagse publikatie *Bulletin usuel des lois et arrêtés* die

door de uitgeverij Bruylant wordt uitgegeven. Ook hierin worden de teksten van het Staatsblad (met ongeveer drie maanden vertraging) gepubliceerd in de orde van hun verschijning in het Staatsblad. Er is bij elke aflevering een cumulatieve chronologische tabel en om de drie maanden verschijnt een systematische tabel. Het *Bulletin usuel* verschijnt al sinds 1851 maar gaat terug tot 1539.

De uitgeverij Bruylant geeft daarnaast maandelijks de *Pasinomie* uit, waarin, in chronologische volgorde, alle teksten van wetgevende aard met algemeen belang worden opgenomen. Omdat de Pasinomie de teksten niet in de volgorde van het verschijnen in het Staatsblad publiceert (zoals het *Bulletin législatif*), is uiteraard de vertraging groter. De teksten verschijnen in de Pasinomie momenteel ongeveer twee jaar na hun publikatie in het Staatsblad. Het voordeel van de Pasinomie bestaat daarentegen in het feit dat voor de belangrijkste wetten en besluiten uittreksels uit – en in elk geval verwijzingen naar – de voorbereidende teksten worden gepubliceerd. Er zijn maandelijks en jaarlijkse cumulatieve alfabetische registers.

Eveneens maandelijks wordt door de uitgeverij «Die Keure» de *Omnilegie* uitgegeven. Deze publikatie stemt in grote mate overeen met de hierboven vermelde *Pasinomie* maar heeft als voordeel dat de teksten ook in het Nederlands worden gepubliceerd. De *Omnilegie* publiceert evenwel geen uittreksels uit de voorbereidende teksten.

4° Wetboeken

De bovenvermelde publikaties geven de teksten van de wetgeving weer, zoals die in het Staatsblad verschijnen. Om echter de toepasselijke wetgeving in een bepaalde materie te kennen, volstaat die tekst doorgaans niet. De meeste wetteksten evolueren namelijk in de tijd. Ze worden herhaaldelijk gewijzigd en aangevuld. Om de actuele stand van de wetgeving in een bepaald domein te kennen, moet men dus de evolutie van de tekst chronologisch, vanaf de oorspronkelijke tekst reconstrueren. Dat is een moeizame en tijdrovende klus. Gelukkig vindt men deze reconstructie voor de belangrijkste wetteksten in de wetboeken die door de juridische uitgeverijen worden samengesteld.

De grote wetboeken – Larcier, Bruylant en Story – dekken ongeveer alle rechtstakken en overlappen elkaar in grote mate. De verschillen betreffen vooral de vorm. De *Codes Larcier*³¹ zijn ingedeeld in vijf boekdelen³². Om de vijf jaar verschijnt een volledig nieuwe editie (de laatste is bijgewerkt tot 1 januari 1990). In de tussentijd worden voor elk boekdeel halfjaarlijkse aanvullingen uitgegeven, in de vorm van vijf cahiers. Deze laatste zijn cumulatief tot de verschijning van een nieuwe volledige vijfjaarlijkse editie van de wetboeken. Tot voor kort bestonden de *Codes Larcier* enkel in het

³¹ Volledige titel: «Les codes Larcier (Codes Edmond Picard fondés par le Bâtonnier Léon Hennericq) contenant les dispositions législatives d'intérêt général ainsi que les principaux actes internationaux et textes réglementaires des Communautés européennes en vigueur en Belgique avec notes de concordance et de jurisprudence». De redactie bestaat vooral uit leden van de Luikse magistratuur.

³² Tome I : Droit civil, judiciaire et commercial ; Tome II : Droit pénal ; Tome III : Droit social ; Tome IV : Droit économique et fiscal ; Tome V : Droit public et administratif.

²⁶ De appreciatie of een besluit de algemeenheid der burgers aanbelangt behoort tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht. Het begrip «van openbaar nut» daarentegen kan aan de rechterlijke toetsing worden onderworpen.

²⁷ Zie art. 84 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, art. 53 van de wet van 31 december 1983 tot hervorming van de instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap en art. 39 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen.

²⁸ Wet van 30 april 1836, *B.S.*, 23 december 1891 (herdrukt als bijlage bij het K.B. van 27 november 1891).

²⁹ K.B. 24 juni 1988 (*B.S.*, 3 september 1988), bekrachtigd bij de wet van 26 mei 1989 (*B.S.*, 30 mei 1989), waarbij de oude gemeentewet van 30 maart 1836 werd opgeheven, met uitzondering van de bepalingen die inmiddels tot de gewestelijke bevoegdheid behoren.

³⁰ De trefwoorden zijn echter zeer ruim. Zo vindt men bijvoorbeeld onder het trefwoord «administratie» in de laatst verschenen tabel (1989) meer dan 200 verwijzingen.

Frans maar daar is onlangs verandering in gekomen door de uitgave van een Nederlandstalige editie. Een belangrijk voordeel van de *Codes Larcier* is dat ze gemakkelijk transporteerbaar zijn. Door de oude edities te bewaren, kan men ook vrij eenvoudig de geschiedenis van een wettekst reconstrueren. Verder is het ook interessant dat het trefwoordenregister van de *Codes Larcier* is afgestemd op dat van het reeds vermelde *Bulletin législatif*. Dat maakt het gemakkelijk om voor de meest recente periode, die op het verschijnen van de laatste aanvulling van de Codes volgt, het Bulletin législatif te consulteren. Men moet dus maar voor een heel korte periode nog naar het Staatsblad teruggrijpen.

De *Codes belges* van Bruylant³³ verschijnen in de vorm van een losbladige reeks ringmappen, ingedeeld in vijf onderdelen. Drie keer per jaar wordt de verzameling bijgewerkt. De achterstand t.o.v. het Staatsblad bedraagt echter een achttal maanden. Deze wetboeken bevatten alleen de Franse tekst van de wetgeving.

De tweetalige wetboeken *Story Scientia* zijn een reeks losbladige wetboeken over de belangrijkste rechtstakken. Elk wetboek is eigenlijk een aparte uitgave met een afzonderlijke redactie. De tekst verschijnt in het Nederlands met een Franse vertaling. Bij sommige wetboeken wordt bij elk artikel een overzicht gegeven van de belangrijkste cassatierechtpraak. Ook al zijn ze nog verre van volledig, de *Story-wetboeken* vormen met hun 23 volumes momenteel toch de meest uitgebreide Belgische wetsverzameling.

Naast de drie vermelde uitgaven bestaan er nog een aantal kleinere wetsverzamelingen, o.m. de collectie *Fundamentele Belgische Wetgeving* en *Fundamentele Belgische Uitvoeringsbesluiten*³⁴, de *Codices* van Die Keure, de tekstverzamelingen van U.G.A. en de Maraboutwetboeken.

5° Registers

In de zestiger jaren startte de uitgeverij «Die Keure» met de *Gids voor wettelijke en reglementaire verwijzingen*. Het was de bedoeling om, per trefwoord, alle toepasselijke wettelijke en reglementaire bepalingen te verzamelen. Voorbeelden van trefwoorden zijn o.m. «minderjarigen», «jacht», «jeugd», «leger», «landbouw», «krediet», «informatica». De *Gids* vermeldt enkel de titel, de datum en de verwijzing naar het Belgisch Staatsblad (en de voorgangers daarvan) voor alle toepasselijke wettelijke en reglementaire bepalingen.

Voor zelden geraadpleegde wetten en reglementen is de *Gids* een onschatbare bron van informatie. Hoe vindt men bijvoorbeeld de toepasselijke wetgeving m.b.t. nomaden of m.b.t. het beroep van «mijnmeter»? Of het K.B. over de bescherming van de kikkers of dat over de wedstrijden en testritten voor motorvoertuigen? Waar vindt men de wetgeving over de zeestrandconcessies? Ook voor een geoefende jurist ligt het antwoord op dergelijke vragen niet voor de hand.

De vorm van de *Gids* is helaas momenteel een beetje achterhaald. Bovendien zijn er de laatste jaren, na het overlij-

den van de hoofdredacteur, geen aanvullingen meer verschenen.

6° Databanken

Sinds de zeventiger jaren kunnen de Belgische juristen de wetgeving ook terugvinden via het raadplegen van «juridische databanken». De eerste initiatieven op dat terrein kwamen van de Koninklijke Federatie van de Notarissen, met de v.z.w. Credoc, en van het Ministerie van Justitie, met de dienst «Justel». Beide systemen zijn nog altijd in gebruik.

Credoc biedt op het gebied van de wetgeving een databank aan onder de naam «BLex». Het is eigenlijk een tweetalig elektronisch register op het Belgisch Staatsblad (vanaf 1 januari 1980). Alleen de titel, de oorsprong, de datum, de verwijzing en het onderwerp van elke wet of elk besluit van algemeen belang worden in de databank opgenomen. BLex wordt aangeboden door de dienst «Belindis» van het Ministerie van Economische Zaken. Het is een online databank die men kan raadplegen via een modem en een gewone telefoonverbinding. Justel bevat drie databanken op het domein van de wetgeving. Enerzijds is er een databank met «opschriften», grotendeels analoog aan BLex van Credoc. Het is eveneens een tweetalig elektronisch register op het Belgisch Staatsblad (vanaf 1945), echter zonder onderwerpsaanduiding. Anderzijds is er een databank met de gecoördineerde tekst van de wetgeving op een aantal domeinen, nl. het sociaal recht, het handels- en economisch recht, het milieurecht, het strafrecht en het gerechtelijk recht. Het is de bedoeling om binnen zeer afzienbare tijd een representatieve collectie van de belangrijkste wetteksten in alle rechtstakken aan te bieden. Ten slotte is er in Justel nog een databank waarin men de gearchiveerde oude versie van de wetteksten in de hierboven vermelde rechtstakken kan terugvinden. Alle databanken van Justel worden beschikbaar gesteld via het RTT-videotexnetwerk. Sinds kort zijn de systematische tekstuittgaven *Fundamentele Belgische Wetgeving* en *Fundamentele Belgische Uitvoeringsbesluiten* van Kluwer Rechtswetenschappen beschikbaar op CD-ROM. Zoals de papieren uitgave bevat deze databank een overzicht van de belangrijkste nationale en regionale wetgeving.

Naast deze drie, min of meer systematische en allomvatende initiatieven zijn er de laatste jaren her en der tientallen kleinere databanken ontstaan met verzamelingen van wetgeving. Zo wordt de sociale wetgeving vrij goed gedekt door de databank van de Sociale Dienst van het Vlaams Economisch Verbond. Deze databank wordt op diskette gecommercialiseerd onder de naam «Juridisk». Eveneens op het gebied van het sociaal recht wordt door de juridische faculteit van de Universiteit van Luik een — weliswaar veel beperktere — online-databank bijgehouden. De fiscale wetgeving wordt bijgehouden in een databank van de uitgeverij «Wolters-Samsom». Deze databank wordt sinds kort eveneens in de vorm van een CD-ROM gecommercialiseerd. Dit kort overzicht is zeker niet exhaustief. Voor een volledige inventaris wordt verwezen naar andere bronnen³⁵.

³³ Volledige titel: «Jean Servais et E. Mechelynck, Les codes et les lois les plus usuelles en vigueur en Belgique avec les arrêts royaux complémentaires et les notes de concordance et de jurisprudence utiles à l'interprétation des textes».

³⁴ Dit is een eentalige Nederlandse uitgave die door Kluwer Rechtswetenschappen wordt uitgegeven. Sinds kort is er ook een versie op CD-ROM beschikbaar.

³⁵ Voor een vrij volledig overzicht van alle gecommercialiseerde Belgische databanken raadplege men C. KIDEN, *Een verkenning van het aanbod van Belgische databanken on-line, op CD-ROM en op diskette*, Leuven, JBDJ, 1992; zie ook E. VANHOUTE, *Aperçu des ban-*

7° Voorbereidende teksten

Voor de wetgeving in formele zin worden de voorbereidende teksten (vanaf het voorstel of ontwerp tot de goedgekeurde tekst) van zowel het nationale als de regionale parlementen gepubliceerd in de vorm van losse documenten, waarop men zich kan abonneren ³⁶.

De opvolging van de voorbereidende teksten is voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers momenteel geautomatiseerd onder de naam «PAROLIS» (met STAIRS). Eigenaardig genoeg wordt momenteel een volledig afzonderlijk systeem met dezelfde functie (opvolging van de voorbereidende teksten van notabene dezelfde wetteksten) in gebruik genomen voor de Senaat (met TOPIC). Bovendien worden nog eens afzonderlijke systemen uitgewerkt voor de regionale parlementen. De opvolging van de voorbereidende teksten gebeurt ten slotte ook nog eens – op een meer bescheiden wijze – in een databank van de juridische faculteit van de Universiteit van Luik.

V. Coördinatie van de Belgische wetgeving: huidige stand van zaken

In het algemeen wordt de coördinatie en de codificatie ³⁷ van de wetgeving in België geregeld door de wet van 13 juni 1961 ³⁸. In deze wet wordt de procedure vastgesteld volgens welke de Koning de wetten kan coördineren (of codificeren). Daarbij wordt een centrale rol toebedeeld aan het coördinatiebureau van de Raad van State. De werking van dit coördinatiebureau is geregeld in art. 77, § 1, van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State ³⁹. Dit artikel bepaalt dat de leden van het coördinatiebureau onder meer tot taak hebben de wetten, de organieke koninklijke besluiten en de verschillende algemene verordenende teksten die in België van kracht zijn te coördineren; § 1 in fine bepaalt dat de documentatie van het coördinatiebureau ter beschikking wordt gehouden van de afdelingen van de Raad van State.

ques informatiques de données juridiques en Belgique, Ministère de l'Intérieur et de la Fonction publique, mei 1992 (dissertatie).

³⁶ De prijzen van deze abonneementen zijn zeer uiteenlopend: ongeveer 37.000 fr. voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers, ongeveer 33.000 fr. voor de Senaat, 14.000 fr. voor de Franse Gemeenschap, 9328 fr. voor het Waalse Gewest, (slechts) 1200 fr. voor het Vlaamse Gewest, 2600 fr. voor het Brussels Gewest en gratis voor de Duitse Gemeenschap.

³⁷ Coördinatie bestaat in het in één tekst samenbrengen van bepalingen die op hetzelfde onderwerp betrekking hebben, maar over verschillende wetteksten verspreid liggen; de teksten die de oorspronkelijke tekst hebben gewijzigd, worden met deze oorspronkelijke tekst samengevoegd, maar blijven bestaan als onafhankelijke bron. Codificatie bestaat in het samenvoegen van verschillende door een gemeenschappelijk begrip verbonden wetten tot één «corpus legum», met aanwending van een doorlopende nummering; het resultaat van een codificatie is een wetboek. De laatste decennia wordt ons recht gekenmerkt door een «decodificatie». Vele gecoördineerde teksten, zoals het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en vooral het Wetboek van Koophandel zijn volledig uitgehold door een toevloed van bijzondere wetten.

³⁸ Wet van 13 juni 1961 betreffende de coördinatie en de codificatie van wetten, B.S., 11 juli 1961.

³⁹ B.S., 21 maart 1973.

Wat doet het coördinatiebureau van de Raad van State in de praktijk? Iedere dag van publikatie wordt het Belgisch Staatsblad volledig geëxcerpeerd. De verwijzingen naar de erin opgenomen teksten met wetgevend karakter worden opgenomen in een chronologische en in een systematische tabel. Voor elke tekst wordt bovendien een individueel dossier gemaakt waarin zich ten minste een kopie van de gepubliceerde tekst zelf bevindt en, eventueel, alle documenten die te maken hadden met het advies van de Raad van State over die tekst en een kopie van de voorbereidende teksten (wet in formele zin). Ten slotte wordt ook de Pasinomie bijgewerkt met potloodaantekeningen in de marge.

Momenteel worden de chronologische en de systematische tabellen geconverteerd in een geautomatiseerd documentair systeem. Dit systeem zal uiteraard alleen verwijzingen bevatten en niet de integrale teksten van de wetgeving. Ook na voltooiing van dit automatiseringsproject zal men op het niveau van het coördinatiebureau dus nog niet beschikken over een bijgewerkte verzameling van de teksten van de wetgeving.

Een eerste, zeer bescheiden aanzet tot algehele coördinatie van de teksten van de wetgeving gebeurt door de dienst «Justel» van het Ministerie van Justitie. De verzameling die door «Justel» wordt aangeboden is echter (nog) maar zeer partieel. De dienst heeft bovendien al te weinig middelen ter beschikking om kwaliteitswerk te kunnen leveren.

Daarnaast gebeurt de coördinatie van de wetgeving op het niveau van verschillende departementen en besturen.

In het Ministerie van Financiën houden de verschillende fiscale besturen al sinds lang de wetgeving en reglementering op hun respectief domein bij in de vorm van eigen gecoördineerde losbladige wetsverzamelingen, commentaren, verzamelingen van onderrichtingen, formuliercollecties, e.a. ⁴⁰. Sinds een tweetal jaren is men gestart met de opbouw van een reeks documentaire databanken. Het is de bedoeling om op korte termijn de fiscale wetgeving via deze databanken ter beschikking te stellen van de ambtenaren.

Het Ministerie van Sociale Zaken had tot enkele jaren geleden een «Dienst Juridische Studiën». Deze dienst verzorgde de uitgave van de *Belgische Sociale Wetgeving*, een losbladig werk dat in de eerste plaats bedoeld was voor de ondersteuning van het werk van de ambtenaren van het ministerie en van de sociale parastatalen. Sinds de afschaffing van de betrokken dienst is een zekere achterstand ontstaan in het bijwerken van deze uitgave. Verschillende sociale parastatale instellingen coördineren echter de wetgeving op hun specifiek domein. Een bekend voorbeeld is de losbladige verzameling van de gecoördineerde wetgeving over de ziekte- en invaliditeitsverzekering die door het RIZIV wordt bijgehouden ⁴¹. Een gelijksoortige verzameling vindt men bij de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen ⁴² of de Rijks-

⁴⁰ Cf. Ministerie van Financiën, *Publikaties van het Departement* (brochure), Brussel, 1985, 35 blz.; het Ministerie heeft een «Kantoor voor verkoop van publikaties», Rijksadministratief Centrum, Financietoren, bus 32, Kruidtuinlaan 50, 1010 Brussel, tel. 02/210.38.16.

⁴¹ Deze publikatie wordt ook verkocht aan derden; men wende zich tot het RIZIV, Tervurenlaan 211, 1150 Brussel, tel. 02/736.90.00.

⁴² *Wetteksten en reglementeringen inzake het rust- en overlevingspensioen voor werknemers en het gewaarborgd inkomen voor bejaard-*

dienst voor Jaarlijkse Vakantie⁴³. Ook kleinere openbare instellingen als het Nationaal Pensioenfonds voor Mijnwerkers⁴⁴ of de «Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden onder Belgische Vlag»⁴⁵ coördineren de wetgeving op hun niveau. De Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers werkt sinds vorig jaar aan een geautomatiseerd documentair systeem met de gecoördineerde wetten en besluiten, circulaires, adviezen, vonnissen en arresten, parlementaire vragen en antwoorden, en verwijzingen naar doctrine op het gebied van de kinderbijslagreglementering⁴⁶.

Ook bij andere nationale ministeriële departementen wordt aan coördinatie van de wetgeving gedaan. Bij het Ministerie van Verkeerswezen vinden we bijvoorbeeld een *Luchtwetboek*⁴⁷. De juridische dienst van het Ministerie van Landbouw houdt (met enige achterstand) een *Landbouwcode* bij⁴⁸.

Op het niveau van de Gemeenschappen en Gewesten is de aandacht voor wetgevingscoördinatie nog vrij gering. Bij het Franse Gemeenschapsdepartement van Onderwijs bestaat een officiële coördinatie van de onderwijswetgeving onder de naam *Scola Lex*⁴⁹. De wetgeving wordt tegelijk ook bijgehouden in een geautomatiseerd documentair systeem⁵⁰. Bij de Waalse Gewest houdt de juridische dienst van de Kanselarij een repertorium bij van de decreten en verordeningen van het Waalse Gewest, met de verwijzingen naar het Staatsblad. Coördinatie van de teksten blijft voorlopig achterwege. Dat is ook het geval voor het Brussels Gewest.

Op het niveau van het Vlaams Gewest is momenteel sprake van een alomvattend coördinatieproject van de Vlaamse wetgeving, onder de naam *Lex Flandria*. Het gaat echter nog maar om een voorstel. Momenteel wordt nog gewerkt met officieus gecoördineerde teksten per afzonderlijk departement, meestal in de vorm van losbladige mappen.

den, Brussel, Rijksdienst voor Werknemerspensionen, Zuidertoren, 3, 1060 Brussel, tel. 02/523.40.40.

⁴³ *Officiële uitgave van de vakantieregeling der werknemers*, Brussel, Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie, Elyseese Veldenstraat, 12, 1050 Brussel, tel. 02/640.71.40.

⁴⁴ *Officiële coördinatie der wettelijke teksten betreffende het Nationaal Pensioenfonds voor Mijnwerkers*, Brussel, Nationaal Pensioenfonds voor Mijnwerkers, Stefaniaplein 6, 1050 Brussel, tel. 02/511.04.12.

⁴⁵ *Gecoördineerde tekst van de reglementering*, Antwerpen, Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden onder Belgische Vlag, Maritiem Huis, Olijftakstraat 7-13, 2008 Antwerpen, tel. 03/231.39.50.

⁴⁶ Het systeem draagt de naam «Famidoc» en functioneert met «Mistral» op de Bullcomputer van de RKW. Het is eveneens een project met financiering uit de selectieve bureauticaschijf.

⁴⁷ *Luchtwetboek*, Ministerie van Verkeerswezen, Bestuur der Luchtvaart, Brussel (losbladig);

⁴⁸ Dit wetboek wordt uitgegeven door UGA, Heule. Het is helaas slechts fragmentarisch bijgewerkt en houdt nog geen rekening met de regionalisering (van materies als o.m. riviervisserij, ruilverkaveling, e.d.).

⁴⁹ Deze verzameling wordt uitgegeven door Story Scientia.

⁵⁰ Het systeem heet «LOIF» en functioneert met STAIRS. Volgens de betrokken ambtenaren van de documentatiedienst van het departement bevat het bijna 95% van alle wettelijke teksten op onderwijsgebied (Franse Gemeenschap).

Daarentegen bestaat er wél een alomvattende officiële coördinatie van de wetgeving van de Duitstalige Gemeenschap (in de vorm van een losbladige uitgave)⁵¹.

De conclusie van dit overzicht is dat de opvolging van de wetgeving in België op een zeer verspreide en gebrekkige wijze gebeurt. Honderden juristen in overheidsdienst houden zich, elk in hun eigen dienst, min of meer bezig met het sprokkelen van de wetgeving en reglementering uit het Belgisch Staatsblad, al was het maar om hun eigen dossiers te kunnen behandelen. Sommige overheidsinstellingen en -diensten houden een (meestal losbladige) officiële gecoördineerde tekstverzameling bij van de reglementering op hun eigen domein. In zeer vele andere instellingen en diensten behelpt men zich met de wetboeken van de particuliere uitgevers. Links en rechts ontstaan initiatieven om de wetsdocumentatie te automatiseren. Recente voorbeelden zijn het Ministerie van Financiën, de Rijksdienst voor Kinderbijslag, de Rijkswacht en de Algemene Rijkspolitie. Deze initiatieven worden nergens gecoördineerd zodat veel dubbel werk en nodeloze investeringen onvermijdelijk zijn. Er is alleen al daarom dringend behoefte aan een totaal beleid.

VI. Waarom is het momenteel zo moeilijk om de wet te kennen?

Theoretisch kan men de tekst van de wet steeds terugvinden in het Belgisch Staatsblad en de Verzameling van Wetten en Besluiten, of (met enige vertraging) in een van de chronologische registers (Bulletin législatif, Bulletin usuel, Pasinomie of Omnilegie). Meestal kan men echter met die tekst niet veel aanvangen omdat voortdurend verwezen wordt naar teksten die eerder al zijn uitgevaardigd. Vele wetten zeggen alleen maar dat in een bepaalde alinea van een bepaald artikel van een bepaalde bestaande wet bepaalde woorden, nummers of bedragen worden gewijzigd in bepaalde andere woorden, nummers of bedragen⁵². Artikelen

⁵¹ *Koördinierte Gesetzgebung, Rat der Deutschsprachigen Gemeinschaft* (losbladig).

⁵² Daarvan zijn uiteraard ontelbare voorbeelden te geven. We pikken er zomaar een uit, nl. het besluit van 31 juli 1992 van de Vlaamse Executieve tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Executieve van 13 juli 1983 betreffende de studietoelagen voor hoger onderwijs en van het koninklijk besluit van 23 augustus 1972 tot vaststelling van de minvermogensgrens van de kandidaten voor een studietoelage. Artikel 1 van dat besluit luidt als volgt:

«Het besluit van de Vlaamse Executieve van 13 juli 1983 betreffende de studietoelagen voor hoger onderwijs, wordt als volgt gewijzigd:

1° in artikel 9 wordt het woord 'belastingdienst' vervangen door het woord 'belastingdienst' en het woord 'hiervan' door 'hieraan';

2° in artikel 10, § 2, wordt het woord 'alvorens' vervangen door het woord 'vooraleer';

3° in artikel 11, § 1, worden de woorden 'of van de persoon' vervangen door de woorden 'en van de personen';

4° in hetzelfde artikel, § 3, wordt het woord 'voor' vervangen door 'aan', wordt het woord 'referentieinkomen' vervangen door 'referentiebedrag bedoeld in artikel 10' en worden de woorden 'het bedrag vermeld in artikel 12' vervangen door de woorden 'het bedrag vermeld in artikel 12, § 1';

5° in artikel 12, § 2, wordt in punt 1° het zinsdeel 'heeft bovendien geen recht op een studietoelage, de kandidaat of de persoon van wie hij ten laste is wiens kadastraal inkomen' vervangen door

worden gewijzigd, vervangen, opgeheven, opnieuw ingelast, nogmaals opgeheven enz., zodat soms zelfs de redacties van de grote wetboeken de kluts kwijt raken⁵³. Bovendien gebeuren de aanpassingen vaak op een zeer slordige manier zodat vergissingen onvermijdelijk worden⁵⁴. Daarbij komt dat sinds de oprichting van de Gemeenschappen en de Gewesten, ook rekening moet worden gehouden met nieuwe soorten van wetgeving: decreten van het Vlaamse Gewest, decreten van de Franse Gemeenschap en van het Waalse Gewest, verordeningen en ordonnances van het Brussels Gewest, decreten van de Duitse Gemeenschap, verordeningen van de Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissies, verordeningen van gemeenschappelijke Gemeenschapscommissies, verordeningen en besluiten van de regeringen van gewesten en gemeenschappen, besluiten van de gewestelijke ministers of van de ministers van de gemeenschapsregeringen.

Bij de staatshervorming werden een aantal regelgevende bevoegdheden aan de Gemeenschappen en de Gewesten overgedragen. Vele onderwerpen die vroeger door de nationale wetgever werden geregeld, kwamen gedeeltelijk onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen en van de Gewesten. Een typisch voorbeeld is het gehandicaptenbeleid. Dit is grotendeels een «persoonsgebonden» materie die onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen valt. De nationale overheid blijft bevoegd voor alle niet-persoonsgebonden aspecten. Bovendien is voor instellingen die vanwege hun organisatie niet tot een bepaalde Gemeenschap kunnen worden gerekend, de gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie bevoegd. Dat betekent dat men voor het gehandicaptenbeleid naast de nationale wetgeving ook rekening moet houden met de wetgeving van de Gemeenschappen. Elk van die laatste wetgevers gaat voor de eigen regeling uit van de tekst van de nationale wetgever. In elke Gemeen-

schap wordt die nationale tekst uiteraard op een verschillende manier gewijzigd. Van de nationale tekst ontstaan op die manier soms tot vijf verschillende versies, omdat elke wetgever die tekst op een verschillende wijze verandert. Elk van die versies begint vanaf dat moment bovendien een eigen leven. Dit leidt soms tot ongelooflijke puzzels⁵⁵.

Sommige wetten worden voortdurend gewijzigd⁵⁶. Een treffend voorbeeld is de toch niet onbelangrijke Arbeids-overeenkomstenwet. Deze wet is vorig jaar binnen zes maanden zes keer gewijzigd. Op één dag zelfs twee keer⁵⁷. In de sociale en de fiscale wetgeving zijn dergelijke frequente wijzigingen al een normale zaak. Het aantal wetten en besluiten waarvan de tekst bijna maandelijks verandert is niet meer te tellen⁵⁸.

Om de correcte, actuele tekst van de wet te kennen, moet men dus zelf elke dag zeer aandachtig het Staatsblad volgen. Problematisch daarbij is dat in het Staatsblad zeer vaak niet de definitieve wettekst wordt gepubliceerd. In de weken die op de publikatie volgen, verschijnen zeer dikwijls nog talrijke errata. Men moet ook zeer aandachtig blijven want soms verschijnt een zelfde wettekst bij vergissing meer dan één keer in het Staatsblad⁵⁹. Omdat de datum van de publikatie meestal bepalend is voor de inwerkingtreding, geeft dat gemakkelijk aanleiding tot fouten.

Vaak gebeurt de bekendmaking van de wetgeving slordig⁶⁰ en te laat⁶¹. De wet van 28 februari 1957 tot wijziging

⁵⁵ Een mooi voorbeeld van een dergelijke puzzel vindt men in het Wetboek Sociale Zekerheid van Story Scientia bij het K.B. nr. 81 van 10 november 1967 tot instelling van een fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg voor gehandicapten.

⁵⁶ R. HENRION («Les lois oubliées», *J.T.*, 1987, 261) citeert Montesquieu, die schreef: «Il ne faut pas toucher aux lois qu'avec des mains tremblantes», en merkt op: «Notre législateur moderne, à cet égard, ne peut vraiment pas être accusé de manquer d'audace.»

⁵⁷ Zie O. VANACHTER, «De slordige wetgever en de federalisering van de sociale zekerheid», *TRD*, 1991, 1095. De wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten werd op 20 juli 1991 een eerste keer gewijzigd door de wet houdende begrotingsbepalingen (in art. 83) en een tweede maal door de wet «houdende sociale en diverse bepalingen».

⁵⁸ Zie o.m. recent het K.B. van 4 juli 1991 (*B.S.*, 10 juli 1991) dat gewijzigd werd op 4 februari 1991, 9 januari 1992, 3 februari 1992, 5 maart 1992, 21 mei 1992, 5 juni 1992, 3 september 1992 enz.

⁵⁹ Enkele recente voorbeelden van «dubbele» publikatie zijn het K.B. van 1 juli 1992 tot wijziging van het K.B. van 19 februari 1967 betreffende het sociaal statuut der zelfstandigen (gepubliceerd in het *B.S.* van 3 juli 1992 en nogmaals in het *B.S.* van 11 augustus 1992 of het Reglement van 9 december 1991 tot wijziging van het K.B. van 24 december 1963 betreffende de ziekte- en invaliditeitsverzekering (gepubliceerd in het *B.S.* van 31 december 1991 en nogmaals in het *B.S.* van 20 februari 1992).

⁶⁰ In het besluit van de Vlaamse Executieve van 19 juli 1989 tot wijziging van het koninklijk besluit van 30 maart 1973 tot bepaling van de te volgen gemeenschappelijke regels voor de toelagen per dag toegekend voor onderhoud, opvoeding en behandeling van minderjarigen en van gehandicapten, geplaatst ten laste van de openbare besturen, *B.S.*, 5 december 1989, worden zelfs enkele regels van art. 11 (blz. 19854) weliswaar in het Nederlands doch in Griekse karakters gepubliceerd. Een grapje van de drukker?

⁶¹ Zie *R.W.*, 1991-92, 827, waar melding wordt gemaakt van een onderzoek ingesteld door kamervoorzitter Nothomb waaruit bleek dat een aantal wetten weliswaar waren goedgekeurd door het Parlement, doch nooit werden gepubliceerd. En in het Staatsblad van

‘de kandidaat heeft bovendien geen recht op een studietoelage indien het kadastraal inkomen van de persoon van wie hij ten laste is’;

^{6°} in hetzelfde artikel, § 2, wordt de tekst van 2° vervangen door ‘het in 1° bedoelde kadastraal inkomen, na indexering ingevolge artikel 8, § 3, van de wet van 7 december 1988, zoals gewijzigd door artikel 29 van de wet van 28 december 1990, is de som van’;

^{7°} enz.»

⁵³ Een typisch voorbeeld is het K.B. van 17 september 1969 over de vergelijkende examens voor het Rijkspersoneel. Art. 3 van het K.B. van 31 juli 1991 (*B.S.*, 27 augustus 1991) wijzigt eerstgenoemd K.B. en voegt o.m. opnieuw art. 27 in dat werd opgeheven door het K.B. van 16 oktober 1989 (volgens de vermelding in het *B.S.* van 27 augustus 1991). Dit is verwarrend want art. 27 werd na 1989 al een keer opnieuw ingevoegd bij K.B. van 13 juni 1990 en vervolgens ook al een keer opgeheven bij K.B. van 20 september 1990. Die verwarring heeft als gevolg dat in «Les Codes Belges» van Bruylant het betrokken art. 27 foutief als «opgeheven door de K.B. van 16 oktober 1989» wordt vermeld.

⁵⁴ Een voorbeeld daarvan levert art. 21 van de wet van 18 juli 1991 tot wijziging van de wetten betreffende de handelsvennootschappen. Dit artikel voegt een art. 74ter toe. Dit art. 74ter werd in het wetsontwerp van de wet van 18 juli 1991 per vergissing art. 74quater genoemd. Bij de publikatie in het Belgisch Staatsblad werd deze vergissing rechtgezet en werd «quater» vervangen door «ter». Men vergat echter alle verwijzingen naar art. 74quater in de andere artikelen van de wet aan te passen zodat in de uiteindelijke wet nog op vele plaatsen verwezen wordt naar een niet bestaand art. 74quater.

van de wet van 15 mei 1956, bijvoorbeeld, werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 8 mei 1991. Die wet trad nochtans in werking op 1 december 1956, m.a.w. 35 jaar vóór ze werd gepubliceerd. Al die tijd, 35 jaar lang, wist niemand dat de wet van 15 mei 1956 gewijzigd was. Daarbij is het bijna lachwekkend in het Staatsblad een wet te zien verschijnen die is ondertekend door twee ministers – Mundeleer en Lilar – die op dat moment al lang overleden waren ⁶².

Het «bijhouden» van de wetgeving ten behoeve van de rechtzoekenden gebeurt in België traditioneel door de private juridische uitgeverijen, in de vorm van wetboeken. Wetboeken hebben echter altijd minimaal een zestal maanden achterstand op de evolutie van de wetgeving ⁶³. Bovendien zijn zelfs de wetboeken van Larcier, Bruylant of Story Scientia uiteraard verre van volledig. Vele wetten en reglementen vindt men niet in de wetboeken terug ⁶⁴. Vaak wordt een tekst wel gepubliceerd in het ene, maar niet in het andere wetboek ⁶⁵.

Programmawetten, waarin tegelijk tientallen andere wetten in de meest uiteenlopende domeinen worden gewijzigd in één en dezelfde wet en daarnaast een aantal nieuwe bepalingen worden gecreëerd, worden in de wetboeken zeer onvolledig verwerkt. Op die programmawetten heeft de Raad van State al herhaaldelijk kritiek geuit ⁶⁶. Dat heeft

echter tot op heden weinig aarde aan de dijk gebracht want de slechte gewoonte wordt nu ook overgenomen in de «programmadecreten» van de regionale wetgevers ⁶⁷.

Problematisch is dat tegenover de proliferatie van nieuwe wetteksten geen enkele vorm van «uitwieding» staat. Er komen steeds maar wetten, decreten, verordeningen, besluiten, e.d. bij maar er worden er bijna nooit afgeschaft. Er is al voorgesteld om een algemene uitwieding van de Belgische reglementering te organiseren ⁶⁸. Sommige voorstellen gaan nog een stap verder en wensen een driejaarlijkse «wetsevaluatie» waarbij de Raad van State een lijst zou opstellen van «alle juridische normen die ofwel geheel of gedeeltelijk achterhaald zijn, dan wel moeilijkheden opleveren wat de uitvoering, de interpretatie of de toepassing ervan betreft» ⁶⁹. Eén van de belangrijkste problemen bij een dergelijke uitwieding bestaat, naast de vanzelfsprekende enorme omvang van zo'n titanenwerk, in het feit dat er in België nog geen systematische verzameling van alle wetgeving en reglementering bestaat. Een dergelijke verzameling lijkt een noodzakelijke premisse om met een uitwieding te kunnen beginnen.

VII. Vroegere – handmatige – pogingen om alle Belgische wetten te boek te stellen: *lex belgica* en *recueil de législation*

In de loop van deze eeuw is al tweemaal gepoogd een volledige verzameling te maken van alle wettelijke en reglementaire teksten die in België van kracht zijn.

De oudste poging is de *Recueil de la législation générale en vigueur en Belgique*. Ze is het werk van een Commissie die werd opgericht door de minister van Justitie. De Commissie bracht, via de uitgeverij Bruylant, vanaf 1932 dertien volumes tot stand waarin de teksten van wetten en besluiten uit de periode tussen 5 april 1487 en 31 december 1959 in chronologische volgorde zijn opgenomen. Opgelet: alleen de teksten die bij het afsluiten van de tekst van het betrokken volume nog van kracht waren, werden in aanmerking genomen. Dit systeem leidde tot de noodzaak in elk nieuw volume een lijst op te nemen van de teksten die in de tussentijd gewijzigd waren. Voor sommige wetten en besluiten was de tekst, zoals hij in het eerste volume was opgenomen, bij het verschijnen van het tweede volume reeds veranderd.

In 1959 heeft de Commissie haar werkzaamheden stopgezet. Er waren dertien volumes verschenen. Volume 1 bevat de wetgeving waarvan de oorspronkelijke tekst dateert uit de periode 1487 tot 1814. Het tweede volume dekt nog een periode van vijftien jaar, van 1814 tot 1830. Maar het elfde volume dekt nog maar vijf jaar, van 1914 tot 1919 en de volumes 12 en 13 beslaan elk nog maar één jaar (respectievelijk 1920 en 1921). Het werk was dus uitzichtloos omdat men in dat tempo steeds achterop zou blijven. Bovendien was bij het verschijnen van volume 13 al duidelijk dat het

werpen gaan van moederschapsbescherming, over nieuwe kleding voor de veldwachters, tot het statuut van het Nationaal Orkest van België.

⁶⁷ Zie bv. het «Décret programme» van de Franse Gemeenschapsraad van 26 juni 1992, *B.S.*, 10 september 1992.

⁶⁸ M. GRÉGOIRE, «Le droit dans la cité», *J.T.*, 1982, 269.

⁶⁹ Wetsvoorstel van 7 mei 1992 tot inrichting van een driejaarlijkse wetsevaluatie, ingediend door J. Vande Lanotte, *Parl.Doc., Kamer*, B.Z. 1991-92, nr. 439/1.

4 december 1990 verscheen een reeks besluiten tot bescherming van monumenten en landschappen uit 1943, m.a.w. in volle oorlogstijd!

⁶² O. VANACHTER, «Zitten er nog lijken in de kast», *TRD*, 1991, 741. Gelukkig ging het om een weinig belangrijke wet die in de wet van 15 mei 1956, in artikel 5 de woorden «artikel 2» door de woorden «artikel 3» veranderde. O. Vanachter schrijft: «Men mag er niet aan denken dat hetzelfde gebeurt met wetten en reglementen die wel belangrijk zijn. Wat ligt er nog allemaal onder het stof en is al jaren van kracht zonder dat wij er weet van hebben? Stel je voor dat men al meer dan 30 jaar teveel belastingen betaalt zonder zich ervan bewust te zijn.»

⁶³ De nieuwe wet op de handelspraktijken van 14 juli 1991, *B.S.*, 29 augustus 1991, in werking op 1 maart 1992, was bijvoorbeeld op het moment van dit schrijven (einde september 1992) nog niet in het wetboek van Bruylant opgenomen.

⁶⁴ Er zijn uiteraard talloze voorbeelden hiervan te geven. Vele reglementeringen worden door de redacties van de wetboeken als te specifiek of te gespecialiseerd beschouwd om in algemene wetboeken te worden opgenomen. Zo komt het dat ook in het meest uitgebreide wetboek over bijvoorbeeld arbeidsrecht, nl. het tweetalig wetboek arbeidsrecht van Story Scientia, niet het Algemeen Reglement Arbeidsbescherming (ARAB) is opgenomen. Soms is de reden waarom iets wel of niet in een wetboek staat, echter veel minder vanzelfsprekend, zoals bv. het K.B. van 27 februari 1990 betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de openbare sector, *B.S.*, 8 maart 1990 (noch in Larcier, noch in Bruylant).

⁶⁵ Er zijn talloze voorbeelden daarvan; zie o.m. het Vlaams decreet van 24 juli 1991 over de algemene sociale hulp, *B.S.*, 18 september 1991 (wel in Larcier, niet in Bruylant), het Vlaams decreet van 5 juli 1989, *B.S.*, 26 augustus 1989 (niet in Bruylant, wel in Larcier), het K.B. van 21 november 1991 tot wijziging van het K.B. van 17 september 1967 over de aanwerving van staatsambtenaren, *B.S.*, 13 december 1991 (niet in Bruylant, wel in Larcier), het K.B. van 21 mei 1991 m.b.t. de pensioenregeling van overheidspersoneel, *B.S.*, 20 juni 1991 (niet in Bruylant, wel in Larcier).

⁶⁶ De programmawet van 22 december 1989 (*B.S.*, 30 december 1989), bijvoorbeeld, bevat 342 artikelen, 130 bladzijden en ongeveer 250 wijzigingen van andere wetten en besluiten. Ze is ondertekend door 20 ministers en staatssecretarissen en de behandelde onder-

probleem alleen nog kon verergeren. Het aantal wetten en besluiten dat in 1920 verscheen was uiteraard nog aanzienlijk geringer dan in 1959. Intussen weet men dat in de volgende jaren de hoeveelheid wet- en regelgeving exponentieel is toegenomen. Ook de lijst van de wijzigingen werd steeds langer. In de praktijk werd de «Recueil» dus minder en minder bruikbaar omdat men voor elke wet die men in een volume vond, alle volumes moest nagaan om te controleren of nadien geen wijzigingen waren aangebracht.

De tweede poging is de *Lex Belgica*⁷⁰. Dit is een losbladige uitgave die uit 61 mappen bestaat. Het opzet bestond erin «in de beide officiële landstalen, een volledige verzameling en tevens een doorlopende coördinatie te bezorgen van de algemeen verbindende wetten en andere regelingen die in België gelding hebben»⁷¹.

Wellicht had men een les getrokken uit het mislukte experiment met de «Recueil». Daarom begon men in 1953 onmiddellijk met de opname van de teksten van dat jaar. In de volgende jaren probeerde men dan «bij te blijven». Een- of tweemaal per jaar werd het werk aangevuld met nieuwe teksten en werden de reeds opgenomen teksten waar nodig gewijzigd. Dit heeft men tot 1983 volgehouden. Daarom bevat de «Lex Belgica» slechts de wetgeving uit de periode van 1953 tot 1983⁷², waarbij alle teksten zijn bijgewerkt tot 31 december 1983.

De «Lex Belgica» was een project dat werd opgezet door het Ministerie van Binnenlandse Zaken in samenwerking met de uitgeverij U.G.A., waarbij het ministerie er zich toe verbond zelf voor een duizendtal exemplaren in te schrijven. In 1983 deelde het ministerie mee dat het zijn abonnementen op de «Lex Belgica» niet wenste voort te zetten, o.m. omdat binnen afzienbare tijd de tekst van de wetgeving toch via de computer beschikbaar zou zijn (!). Daardoor raakte het project in financiële moeilijkheden en werd het stopgezet.

VIII. Buitenlandse voorbeelden

Voor het zoeken naar oplossingen voor de hierboven geschetste problemen kunnen wellicht buitenlandse voorbeelden nuttig zijn.

Zo is in Zwitserland het bundelen en het coördineren van de wetgeving een wettelijke verplichting voor de overheid. Deze opdracht wordt waargenomen door de «Chancellerie de la Confédération Suisse». De wettelijke bepalingen m.b.t. de publikatie van de Zwitserse wetgeving zijn opgenomen in de «Loi fédérale sur les recueils de lois et la Feuille fédérale» van 21 maart 1986 en een ordonnantie van 15 april 1987.

In de wet van 21 maart 1986 wordt de verplichting opgelegd alle wetgeving te publiceren in de «Recueil officiel», vergelijkbaar met het Belgisch Staatsblad. Daarnaast voorziet deze wet echter ook in een verplichting alle wetgeving op systematische wijze te bundelen en deze verzameling op

regelmatige tijdstippen bij te werken⁷³. De ordonnantie van 15 april 1987 bepaalt dat er minstens vier bijwerkingen per jaar moeten gebeuren⁷⁴. Deze ordonnantie specificeert ook de wettelijke akten die niet in de systematische verzameling van de wetgeving moeten worden opgenomen⁷⁵. De systematische verzameling van de Zwitserse wetgeving, de «Recueil systématique du droit fédéral», telt momenteel een dertigtal losbladige volumes en is drietalig. De verzameling wordt niet gecommmercialiseerd maar, in haar geheel of per volume, verkocht tegen kostprijs. Men kan de verzameling ook gratis consulteren bij de «Chancellerie fédérale» en bij een aantal lokale instanties.

Naast de officiële gecoördineerde verzameling van de wetgeving, bestaan er in Zwitserland een hele reeks wetsverzamelingen die door particuliere uitgevers worden gecommmercialiseerd. De belangrijkste juridische uitgevers hebben zich verenigd in een consortium dat de belangrijkste Zwitserse federale en kantonale wetgeving in de vorm van een commerciële databank ter beschikking stelt⁷⁶. De overheid zelf houdt zich niet met commerciële uitgaven, ook niet in elektronische vorm, bezig en beperkt zich tot haar wet-

⁷³ Art. 11 van de «Loi fédérale sur les recueils de lois et la Feuille fédérale» luidt als volgt :

«Le Recueil systématique du droit fédéral est une collection, mise à jour et ordonnée par matière, des actes législatifs et traités internationaux, des accords intercantonaux publiés dans le Recueil officiel, et des constitutions cantonales.

La mise à jour du Recueil systématique a lieu plusieurs fois par an, à des dates déterminées.

Le Conseil fédéral peut décider d'exclure de la mise à jour les actes législatifs dont la durée de validité est brève.

Le Recueil systématique est publié dans les trois langues officielles de la Confédération. Les constitutions cantonales sont publiées dans les langues officielles du canton.»

⁷⁴ Zie art. 7 van de Ordonnantie van 15 april 1987: «La partie 'droit interne' du Recueil systématique est mise à jour chaque année au 1er janvier, au 1er avril, au 1er juillet et au 1er octobre. La partie 'droit international' est mise à jour au 1er avril et au 1er octobre.»

⁷⁵ Zie art. 8 van de ordonnantie van 15 april 1987:

«Les actes législatifs suivant, publiés dans le recueil officiel des lois fédérales, ne paraissent pas dans le Recueil systématique du droit fédéral :

a. Les actes législatifs dont la durée de validité est inférieure à trois mois ;

b. Les parties d'actes législatifs modifiées à de brefs intervalles périodiques de trois mois au plus ;

c. Exceptionnellement, des parties d'actes législatifs (tels que plans, esquisses, formules, formulaires) qu'il n'est pas judicieux, pour des raisons techniques, de faire paraître dans le Recueil systématique et dont la publication supplémentaire dans ce recueil ne présente pas un intérêt général.

Il est possible de renoncer à faire paraître dans le Recueil systématique le tarif des douanes (annexe à la loi sur le tarif des douanes) et d'autres actes législatifs qui contiennent pour l'essentiel des parties de ce tarif ou de n'en publier que des extraits.

Lorsqu'on renonce à faire paraître un acte législatif dans le Recueil systématique du droit fédéral, on y mentionne cette décision, en précisant que la teneur dudit acte ayant force de la loi à un moment donnée est établie par les publications faites dans le Recueil officiel des lois fédérales.»

⁷⁶ F.H. THOMANN, «Swisslex : die Schweizerische Juristische Datenbank», *Informatik und Recht*, 1988, 166-171 ; P. SCHMITZ, *La banque suisse de données juridiques : vers une production automatisée*, Congrès Informatique et Droit, Strasbourg, ADIJ, 1987, 331-351.

⁷⁰ De volledige titel luidt «Permanente Verzameling van de wetgeving en de algemene reglementering die in België van kracht is». De Lex Belgica werd uitgegeven door de uitgeverij UGA te Heule.

⁷¹ Aldus het voorwoord van de Lex Belgica, blz. I.

⁷² Met daarenboven, in een bijkomend deel, enkele wetten waarvan de oorspronkelijke tekst van vóór die periode dateert : het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek enz.

telijke verplichting om de wetgeving te publiceren en te coördineren. Van een concurrentie tussen de overheid en de particuliere uitgevers is dus geen sprake.

In Nederland is vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken het «DIS»-programma (Documentaire Informatie Systemen) opgezet. Sinds 1989 concentreert het DIS-programma zich op twee hoofdzaken, nl. 1) het bevorderen van de elektronische communicatie tussen de ministeries, en 2) het verbeteren van de opslag en ontsluiting van informatiebestanden. Er zijn in het kader van het programma momenteel twee projecten: enerzijds het project Elektronische Post Rijksdienst, anderzijds het project Databanken Wet- en Regelgeving⁷⁷. Dat laatste project is geïnitieerd vanuit de vaststelling dat het totale proces rond wetgeving en reglementering één van de meest arbeidsintensieve bezigheden is bij de rijksoverheid, waaraan duizenden ambtenaren een groot deel van hun werktijd besteden. Zoals in België en in de meeste andere landen is de wet- en regelgeving in de loop der jaren zo complex en veranderlijk geworden, dat het niet meer doenlijk is om aan de hand van het Staatsblad en de Staatscourant na te zoeken hoe een wettekst luidt. Om dat te verhelpen zijn ook in Nederland door de particuliere uitgeverijen wetsverzamelingen in alle vormen en maten op de markt gebracht. Met de opkomst van de elektronische informatieverwerking zijn er ook databanken met wetgeving en reglementering ontstaan. De meest bekende werd reeds in 1981 door de Tweede Kamer in samenwerking met Koninklijke Vermande gestart. Deze databank werd tot voor kort gecommercialiseerd via het Belgische «Belindis», onder de naam «NLEX».

Naast die databank hebben verschillende ministeries en overheidsinstellingen zelf kleinere databanken met teksten of verwijzingen in het domein van wet- en regelgeving ontwikkeld. Het opzetten van een dergelijke databank blijkt telkens weer een zware klus. Elke databank dient opnieuw te worden gedefinieerd, ontworpen en opgebouwd. Als dit eenmaal is gebeurd, blijkt onderhoud en beheer een zware wissel op de toekomst te trekken. Iedere databank heeft haar eigen specifieke mogelijkheden, bediening en gebruikersinterface en is daardoor slechts voor een beperkte kring van gebruikers raadpleegbaar. Vanzelfsprekend is dat een zeer dure zaak.

Daarom heeft de Nederlandse rijksoverheid besloten om te streven naar één stelsel van databanken met de gehele Nederlandse wet- en regelgeving. Er werd een redactieraad samengesteld, eisen en standaarden werden vastgelegd⁷⁸ en een studie over geschikte softwareproducten ondernomen⁷⁹. Er werd uitgegaan van het concept van één centrale Algemene Databank Wet- en Regelgeving (ADW) met alle wetten en algemene maatregelen van bestuur. Voor de meer

specifieke regelgeving kunnen de ministeries zelf doorgaan met de inrichting van eigen databanken. De redactieraad oordeelt wat er van de inhoud van deze «lagere» databanken in de algemene databank wordt opgenomen.

De ADW zou zowel online als op CD-ROM beschikbaar worden gesteld. De teksten in de online-databank zouden uiterlijk vijf dagen na de publikatie in het Staatsblad of de Staatscourant opgenomen moeten zijn. Voor de CD-ROM versie werd gedacht aan vier à zes schijven per jaar⁸⁰.

Het was de bedoeling van de Nederlandse overheid om de Algemene Databank Wet- en Regelgeving op te bouwen en te exploiteren in samenwerking met de particuliere uitgevers. Er blijkt echter bij deze laatste minder interesse te zijn dan oorspronkelijk verwacht⁸¹. Daarom denkt men er nu aan het project Europees aan te besteden.

Het Nederlandse initiatief is voor ons land uiterst leerrijk. Ook in België zijn juridische uitgaven traditioneel het terrein van commerciële uitgevers. Bovendien is ook de Belgische overheid niet geneigd zelf veel geld in een algemene juridische databank te steken. De Nederlandse ervaring leert dat de particuliere juridische uitgevers eveneens huisverig staan tegenover het risico van een dergelijk mammoetproject.

Om al die redenen lijkt het voor ons land beter uit te gaan van de Zwitserse oplossing, waarbij de overheid en de private uitgevers elk op hun eigen terrein blijven. Het exploiteren van een commerciële juridische databank is geen overheidsopdracht. Omgekeerd bewijst de ervaring in Nederland dat een totale databank met alle teksten van wetgeving en reglementering voor de particuliere uitgevers niet interessant is. Een commerciële databank mag zich niet beperken tot het ter beschikking stellen van de «brute» gecoördineerde tekst van wetgeving en reglementering. Eindgebruikers wensen vereenvoudigde toegangsmogelijkheden, onderwerpsontsluiting, classificatieschema's, bundeling van gespecialiseerde onderdelen, onderlinge kruisverwijzingen, enz.⁸² Dat alles is echter een zeer arbeidsintensieve en derhalve dure zaak. Dergelijke investeringen kunnen voor alle teksten die in het Staatsblad verschijnen moeilijk gerechtvaardigd worden.

Dat laatste wordt zeer treffend geïllustreerd door de recente ervaringen in Frankrijk. In 1980 kwam op de Franse markt van de juridische databanken «Télé-Consulte» op de markt, een filiaal van de groep die ook het weekblad *Le Point* uitgeeft. Télé-Consulte liet de inhoud van haar databanken invoeren in Zuid-Oost Azië en deed voor de distributie een beroep op het Amerikaanse «Mead Data Central» in Dayton (Ohio), bij de juristen bekend onder de naam «LEXIS». In tegenstelling tot de andere producenten beperkt Télé-Consulte zich tot het opdelen van de juridische teksten in gestandaardiseerde logische eenheden, zonder selectie of verdere bewerking. Daardoor zijn de teksten niet alleen zeer snel beschikbaar, maar blijven de produktiekosten ook opmerkelijk laag. Momenteel worden ze op 2,8 miljoen FF per

⁷⁷ DIS-programma. Project databanken wet- en regelgeving, Ministerie van Binnenlandse Zaken (NL), februari 1991, brochure verkrijgbaar bij het Projectbureau DIS, Postbus 20011, 2500 EA 's-Gravenhage.

⁷⁸ Ministerie van Binnenlandse Zaken (NL), DIS-Programma. Redactiestandaarden, juli 1991, brochure verkrijgbaar bij het Projectbureau DIS in Den Haag.

⁷⁹ Marktverkenning en preselectie full text databankprogrammatuur databanken wet- en regelgeving, Den Haag, december 1991 (de studie werd opgesteld door Coopers en Lybrand in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken).

⁸⁰ G.J. BRONKHORST, «Databanken wet- en regelgeving», *Open* 24, 1992, 211-213.

⁸¹ «Uitgevers zien risico in juridische databank», *Automatisering Gids*, 14 oktober 1992, p. 3.

⁸² J. DUMORTIER, «L'efficacité des banques de données juridiques», *Informatica e Diritto*, 1990, 171.

jaar geschat, inclusief de aankoop van de gegevens. Daarentegen bedroegen de jaarlijkse produktiekosten voor de databanken van het publiekrechtelijke «Centre Nationale d'Informatique Juridique» (CNIJ) in 1987 al 15,6 miljoen FF⁸³. Sindsdien zijn ze zeker niet gedaald. Nochtans zijn de databanken van het CNIJ⁸⁴ veel minder volledig dan die van Télé-Consulte⁸⁵.

Het is opvallend dat in Frankrijk de laatste tijd veel stemmen opgaan om de respectieve rollen van de overheid en de particuliere uitgevers inzake juridische informatieverstrekking te herdefiniëren. Daarbij wordt vaak verwezen naar de richtlijnen van de Europese Commissie inzake de «synergie» tussen de particuliere en de publieke sector op de informatiemarkt⁸⁶. In die Richtlijnen wordt aan de regeringen van de lidstaten o.m. aanbevolen om, alvorens nieuwe elektronische informatiediensten op te zetten of bestaande diensten voort te zetten, eerst na te gaan of geen beroep kan worden gedaan op het privé-initiatief om de beoogde doelstellingen te bereiken.

IX. Naar een overheidsbeleid voor een betere toegankelijkheid van wet- en regelgeving

1° Achtergrond

In België ontbreekt momenteel elke vorm van beleid op het gebied van de terbeschikkingstelling van wetgeving en reglementering. De rolverdeling tussen de overheid en de particuliere uitgevers is zeer onduidelijk, vooral op het gebied van de elektronische uitgaven van wet- en regelgeving.

Vóór de opkomst van de elektronische uitgaven was de positie van de particuliere uitgevers op dit terrein onbedreigd. De overheid beperkte zich tot de publikatie van alle wettelijke en reglementaire teksten in het Staatsblad en in de Verzameling van Wetten en Besluiten. Elke vorm van verdere bundeling en bewerking werd door de particuliere sector gedaan. De overheidsdiensten hielden weliswaar in de meeste gevallen een eigen verzameling van de wetgeving

bij, elk op hun eigen domein, maar deze verzamelingen waren alleen bestemd voor intern gebruik.

In 1968 werd op initiatief van de Koninklijke Federatie der Notarissen en het toenmalig Belgisch Verbond van Advocaten «Credoc» opgericht. De belangrijkste doelstelling van dit initiatief was het toegankelijk maken van het Belgisch recht via online-databanken. Als reactie daarop werd in de zeventiger jaren in het Ministerie van Justitie met de dienst «Justel» gestart.

Credoc wordt momenteel gedeeltelijk door de overheid gefinancierd via Bistel. Justel wordt uiteraard rechtstreeks via de begroting van het Ministerie van Justitie gefinancierd⁸⁷. Van geen van beide systemen kan men stellen dat ze genoeg worden gebruikt.

Op ontelbare plaatsen binnen de overheidsdiensten houden honderden ambtenaren zich bezig met het bijhouden van de wet- en regelgeving op hun eigen terrein. De kosten daarvan zijn zeer moeilijk te schatten, maar lopen ongetwijfeld in de tientallen miljoenen per jaar.

Verder financiert de overheid de laatste jaren meer en meer afzonderlijke databanken met wetgeving en reglementering die door afzonderlijke overheidsdiensten of instellingen worden ontwikkeld. Een aantal van deze initiatieven hebben een eenmalige financiële toelage gekregen in het kader van de «bureauticaschijven».

Ten slotte kan men aan het voorgaande nog een aantal initiatieven toevoegen die indirect met overheidsmiddelen worden gefinancierd, o.m. de juridische databanken van de universiteiten. Ondanks het gebrek aan beleid worden er dus jaarlijks door de overheid toch vele miljoenen aan manuele bundeling of elektronische opslag van wetten en reglementen uitgegeven. Zoals eerder in deze tekst al is aangetoond, is het resultaat van dat alles echter bijzonder weinig efficiënt.

Een overheidsbeleid op dit terrein moet o.i. uitgaan van een duidelijke rolverdeling tussen de overheid en de particuliere uitgeverij. De overheid heeft als plicht de wetgeving en reglementering te publiceren en te bundelen, zodat ze voor iedereen onder dezelfde voorwaarden beschikbaar is. Op die manier creëert ze een platform dat de particuliere uitgevers in staat moet stellen om onder gelijke concurrentievoorwaarden zowel traditionele als elektronische uitgaven met wetgeving en reglementering op de markt te brengen.

2° Naar een modernisering van het Belgisch Staatsblad

Eerder in deze tekst is er reeds op gewezen dat de publikatie van de wetgeving in België de centrale opdracht is van het Belgisch Staatsblad. Het Belgisch Staatsblad is momenteel een overheidsdienst die ressorteert onder de Algemene Diensten van het Ministerie van Justitie. De belangrijkste problemen waar deze dienst mee te kampen heeft, zijn het gebrek aan normen voor de toelevering van de te pu-

⁸³ D. GIBERT, «L'information juridique électronique», *Infotecture*, Lettre bimensuelle d'actualité des banques de données, 15 november 1991, nr. 233/234, p. 4.

⁸⁴ Het «CNIJ» is een openbare dienst die behoort bij de diensten van de eerste minister en onder de directie van het Journal Officiel ressorteert. De opdracht van deze dienst bestaat erin in een databank de integrale teksten van de wetgeving, de reglementering en de rechtspraak van de hoogste gerechtshoven op te slaan. De databanken van het CNIJ worden momenteel via een vijfjarige concessie gecommercialiseerd door OR Télématique.

⁸⁵ Sinds 1989 is de meerderheid van de aandelen van Télé-Consulte in handen van de uitgeverij Lamy, behorende tot de Nederlandse Wolters-Kluwer groep. Wolters-Kluwer was vooral geïnteresseerd in de zeer winstgevendende online-dienst «Téléroute», die zeer intensief wordt gebruikt in de sector van het wegvervoer. De groep probeert in die sector een dienst op Europese schaal op te bouwen. Omgekeerd profiteert Lamy van de ervaring van de Nederlandse groep op het terrein van CD-ROM.

⁸⁶ G. PAPAPAVLOU, *The role of the EC in Public Private Partnership in the electronic information market*, Conferentie «Information distribution and electronic publishing of legal information in the EC», Den Haag, 12-13 november 1992 (org. Bureau van de E.G. in Nederland, postbus 30465, 2500GL Den Haag).

⁸⁷ In een interne nota van het kabinet van de minister van Justitie van december 1989 worden de jaarlijkse kosten van het Justel-project op 35 miljoen (20 miljoen werkingskosten en 15 miljoen personeelskosten) geraamd. De totale kosten van Justel en Credoc (via het Bistel-contract) worden in dezelfde nota geschat op 53 miljoen per jaar.

bliceren teksten, de verouderde staat van de drukkerij en – vooral – het gebrek aan juridisch geschoold personeel. Daardoor is het Belgisch Staatsblad alleen in staat om te fungeren als een wettelijk noodzakelijke overheidsdrukkerij⁸⁸. Op het produkt «Belgisch Staatsblad» zelf is elders al kritiek geleverd⁸⁹. De vormgeving is duidelijk niet meer van deze tijd. Omdat de teksten die het Belgisch Staatsblad ontvangt, vaak op zeer korte tijd opnieuw getikt moeten worden en soms geen tijd meer overblijft om de tekst na te lezen en te corrigeren, staan in de gepubliceerde teksten soms zeer veel fouten. Dat is één van de oorzaken waarom na de publicatie nog een hele tijd errata moeten worden gepubliceerd⁹⁰.

In de toekomst zou het huidige Staatsblad aangevuld moeten worden met een parallelle uitgave in elektronische vorm, zoals dat momenteel reeds in Frankrijk gebeurt. Daar wordt het «Journal Officiel» namelijk ook via het Minitel-netwerk beschikbaar gesteld. De abonnees beschikken op die manier niet alleen sneller over de teksten maar ze hebben deze laatste ook meteen in elektronische vorm.

In België zou men een stap verder kunnen gaan door bij het Belgisch Staatsblad een databank op te zetten waarin de teksten die in het Staatsblad verschijnen systematisch worden opgeslagen en bewaard. Tussen teksten die bij elkaar horen, bijvoorbeeld de oorspronkelijke tekst van een besluit en alle wijzigingsbesluiten, of tussen een wet en haar uitvoeringsbesluiten zouden alleen kruisverwijzingen aangebracht moeten worden. Een bijkomend voordeel van een dergelijk geautomatiseerd systeem bestaat erin dat men de errata onmiddellijk bij de betrokken tekst kan terugvinden. De onzekerheid die nu bestaat omdat men bij de lectuur van een wettekst in een aflevering van het Belgisch Staatsblad nooit weet of er in latere afleveringen geen belangrijke errata zijn gepubliceerd, zou dan grotendeels wegvallen. Belangrijk is dat kruisverwijzingen tussen teksten die in het Staatsblad verschijnen vermoedelijk bijna volledig op geautomatiseerde wijze gegenereerd kunnen worden. Er is dus weinig bijkomend manueel en intellectueel werk vereist.

⁸⁸ De overheid neemt bovendien voor tal van publikaties haar toevlucht tot particuliere drukkerijen. Zo worden bijvoorbeeld de documenten van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat niet door het Belgisch Staatsblad maar door particuliere firma's gedrukt. Dat is ook het geval voor de publikaties van bijna alle overheidsdiensten.

Men kan zich afvragen of, zelfs voor het drukken van het Belgisch Staatsblad, echt een overheidsdrukkerij nodig is. Via een contract dat de nodige garanties biedt, zou het drukken en het verspreiden van het Belgisch Staatsblad theoretisch eigenlijk ook toevertrouwd kunnen worden aan een particuliere drukkerij. Op korte termijn lijkt een dergelijke drastische maatregel echter niet realistisch. Daarom gaan we in deze tekst voorlopig nog uit van de onderstelling dat de overheid zelf het Belgisch Staatsblad blijft drukken en verspreiden.

⁸⁹ W. BOSMANS, «Kan de burger de wet kennen?», V.Z.W. De wakke burger, *Jaarboek 1990-1991*, Brussel, p. 35.

⁹⁰ Zie o.m. de drie koninklijke besluiten van 23 september 1992 betreffende de jaarrekening van de kredietinstellingen, *B.S.*, 6 oktober 1992. De talrijke fouten in deze teksten maken de publicatie van minstens vijftien bladzijden met errata noodzakelijk. Wellicht is het opportuener de (gecorrigeerde) teksten integraal opnieuw te publiceren.

Het opzetten en onderhouden van een dergelijke databank van het Belgisch Staatsblad zou de centrale opdracht van het huidige «Justel» kunnen zijn. Momenteel is de opdracht van deze dienst – het in elektronische vorm beschikbaar stellen van het gehele Belgische recht – veel te uitgebreid en in geen enkele verhouding tot de middelen die eraan worden besteed. De taak is dan ook uitzichtloos en bovendien grotendeels nutteloos omdat het meeste werk ook reeds op andere plaatsen wordt verricht. Een fusie van de dienst Justel met het Belgisch Staatsblad zou bovendien voor laatstgenoemde dienst bijzonder positieve gevolgen kunnen hebben. Justel beschikt over een, weliswaar beperkte groep geschoolde juristen en informatici, terwijl bij het Belgisch Staatsblad een grote behoefte bestaat aan personeel van universitair niveau.

Een databank van het Belgisch Staatsblad is slechts echt nuttig als ze de volledige collectie van het Belgisch Staatsblad bevat. Daarom is het van belang dat, bijvoorbeeld via elektronische beeldverwerking⁹¹, ook de vroegere jaargangen worden opgeslagen⁹². Voor de recentere jaargangen is wellicht, na een grondige inspectie, een machineleesbare versie voorhanden⁹³.

Door de fusie van Justel met het Belgisch Staatsblad en het beperken van de opdracht van Justel tot de bouw, het beheer en de distributie van een «elektronisch» Staatsblad zou men in België op zeer korte termijn en vrijwel zonder bijkomende kosten een belangrijke stap voorwaarts kunnen zetten in het ter beschikking stellen van de wet- en regelgeving. Door de injectie van hoger geschoold personeel kan dan ook werk gemaakt worden van een reeks andere noodzakelijke verbeteringen: het uitwerken van uniforme richtlijnen voor de vorm waarin teksten aan het Belgisch Staatsblad bezorgd moeten worden en het moderniseren van de vormgeving.

⁹¹ Met elektronische beeldverwerking wordt van het bestaande (papierene) document een elektronische kopie in de computer opgeslagen. Bij de consultatie ziet men dus een exacte kopie van de oorspronkelijke tekst. Voor een jurist kan een dergelijke natuurgetrouwde weergave soms belangrijk zijn. Daarom zou men eventueel ook voor nieuwe afleveringen van het Staatsblad aan een «dubbele» elektronische opslag kunnen denken: eenmaal in de vorm van machineleesbare karakters en eenmaal in de vorm van een elektronisch archief van het papieren document.

⁹² Een dergelijk archief van oude jaargangen van het Staatsblad zou ook via CD-ROM beschikbaar gesteld kunnen worden. Momenteel bestaat dit archief alleen op microfiches, die door Credoc worden verkocht.

⁹³ Men zou namelijk gebruik kunnen maken van de magneetbanden die voor de fotocompositie van de teksten in de drukkerij zijn gebruikt. Deze banden worden in de drukkerij van het Staatsblad momenteel reeds bewaard maar ze bevatten helaas niet de definitieve versie van de teksten zoals die in het Staatsblad verschenen zijn. Net vóór de definitieve druk worden immers door de correctoren thans nog manuele wijzigingen aangebracht. Van het uiteindelijke Staatsblad, zoals het aan de abonnees wordt bezorgd, bestaat nog geen enkele machineleesbare weerslag. Dat is tevens de reden waarom voor Justel alle teksten van het Staatsblad nog eens opnieuw worden ingevoerd.

3° Coördinatie van de coördinatie bij de Raad van State

Eerder in deze tekst is al vermeld dat de coördinatie van de wetgeving en de reglementering door de wetgever aan de Raad van State is toevertrouwd. Momenteel wordt slechts aan een handmatige coördinatie gedaan in de vorm van systematische tabellen. In tegenstelling tot hetgeen vaak wordt gedacht, houdt de Raad van State dus geen volledige tekstverzameling van de wetgeving bij. Een dergelijke verzameling bestaat in België niet.

Ongeacht het antwoord op de vraag of een volledige systematische verzameling van de wet- en regelgeving in België noodzakelijk is, stellen wij vast dat honderden ambtenaren op verschillende plaatsen in de overheidsdiensten los van elkaar en elk op hun eigen domein bezig zijn met het bijhouden van systematische verzamelingen van de wetgeving en de reglementering. In zeer veel diensten wordt deze taak daarbij wegens tijdgebrek en personeelsgebrek naar de achtergrond verwezen. Daardoor gebeurt het bijhouden van de regelgeving vaak gebrekkig en met grote achterstand. In elk geval: de facto investeert de overheid in België zeer veel personeel en geld om de wet- en regelgeving te coördineren. Door het gebrek aan organisatie en coördinatie is die investering echter grotendeels nutteloos.

De laatste jaren worden in sommige overheidsdiensten voor het bijhouden van de regelgeving ook meer en meer geautomatiseerde systemen opgezet. Deze systemen zijn meestal zeer uiteenlopend, onderling volledig incompatibel en dus ook maar nuttig voor een beperkte gebruikersgroep. In de ontwikkeling en het beheer van deze geautomatiseerde documentaire systemen wordt echter veel tijd en geld geïnvesteerd. Het kan toch niet de bedoeling van de Belgische overheid zijn om elke overheidsdienst een apart, gespecialiseerd documentair systeem te laten ontwikkelen. Toch gebeurt dit thans en de chaotische toestand die daardoor dreigt te ontstaan, maakt een centrale ingreep in dit domein zeer dringend.

Ideaaliter zou de wet- en regelgeving in België op één plaats gecoördineerd moeten worden. Daarvoor lijkt het coördinatiebureau van de Raad van State het beste in aanmerking te komen. Men zou dus aan het coördinatiebureau de opdracht kunnen geven om, naast de huidige tabellen, voortaan ook een gecoördineerde en geactualiseerde verzameling van de volledige Belgische wet- en regelgeving bij te houden. Een dergelijke opdracht stuit echter op talrijke problemen.

In de eerste plaats is het coördinatiebureau van de Raad van State met de huidige personeelsbezetting niet in staat om die opdracht uit te voeren. Het is weinig realistisch in de nabije toekomst een belangrijke personeelsuitbreiding te verwachten. In de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken zijn daar momenteel zeker geen middelen voor en de zaak lijkt voorlopig niet als een prioriteit te worden beschouwd. Men zou ook kunnen denken aan personeelstransfers. Een aantal ambtenaren die thans in de verschillende overheidsdiensten bezig zijn met de coördinatie van de wet- en regelgeving op hun domein zouden kunnen worden overgeplaatst naar de Raad van State. Een dergelijke oplossing lijkt echter uitgesloten omdat de betrokken ambtenaren meestal ook nog vele andere functies vervullen. Het bijhouden van de wet- en regelgeving in de overheidsdiensten is vaak het werk van een ambtenaar van de juri-

dische dienst die vooral met andere juridische opdrachten is belast.

Daar men dus, noch via nieuwe aanwervingen, noch via transfers, op korte termijn een grote uitbreiding van het coördinatiebureau kan verwachten, moeten we de taak van het coördinatiebureau in dit domein beperkt houden. Het heeft in elk geval geen zin om het een opdracht toe te wijzen die in de praktijk toch niet realiseerbaar is.

Een mogelijke oplossing voor dit probleem zou erin bestaan dat men elke auteur van een regelgevende tekst zelf voor de coördinatie laat zorgen. Een kamerlid dat een wetsvoorstel indient waarin een bestaande wettekst wordt gewijzigd, zou naast zijn voorstel ook een nieuwe gecoördineerde tekst moeten neerleggen. Hetzelfde zou gelden voor de nationale en de regionale regeringen. Wie een tekst wil wijzigen, moet ook de gewijzigde tekst leveren. Elke auteur is dan verantwoordelijk voor zijn eigen coördinatie. De nieuwe gecoördineerde tekst zou gedeponneerd moeten worden bij de Raad van State. Het coördinatiebureau zou dan niet zelf voor alle coördinatie van de regelgeving moeten instaan, maar daarbij eerder een coördinerende rol moeten vervullen: de coördinatie van de coördinatie.

Dit voorstel heeft als voordeel dat men gebruik kan maken van alle inspanningen die nu reeds in vele overheidsdiensten worden geleverd om de regelgeving bij te houden. We denken daarbij o.m. aan gebieden als onderwijs, belastingen of sociale zekerheid. Sommige van deze domeinen zijn bovendien dermate technisch en ingewikkeld geworden dat de coördinatie van de teksten alleen nog aan zeer gespecialiseerde juristen kan worden toevertrouwd. Het resultaat van dit gedecentraliseerd werk zou echter op één plaats verzameld moeten worden, in een soort geautomatiseerde «recueil systématique» naar Zwitsers model.

Hoe kan men parlementariërs en ministers verplichten om, naast de eigenlijke tekst met nieuwe regelgeving, ook een gecoördineerde versie in te dienen van de teksten die door hun nieuwe regels gewijzigd worden? Wellicht moet men hiervoor de wet van 13 juni 1961 betreffende de coördinatie en de codificatie van wetten wijzigen. Deze wet heeft tot nu toe zeer weinig effect gehad omdat het initiatief om een coördinatie te vragen bij de regering wordt gelegd en het coördinerend werk volledig op de schouders van het coördinatiebureau van de Raad van State berust. Het gevolg is dat slechts af en toe nieuwe coördinaties worden doorgevoerd. Een min of meer recent voorbeeld is de Gemeentewet. Wellicht zou de coördinatie van de wetgeving efficiënter verlopen indien men het principe van de «zelfverantwoordelijkheid» van elke regelgever in de wet van 1961 zou opnemen. Daarnaast moeten er gedetailleerde richtlijnen worden uitgewerkt over de manier waarop de gecoördineerde teksten ingediend moeten worden⁹⁴.

Naast het probleem van het gebrek aan middelen voor de Raad van State om zelf voor een coördinatie van de Belgische wet- en regelgeving te zorgen, is er het probleem van

⁹⁴ Daarin moet dan worden bepaald in welke gevallen men een gecoördineerde tekst moet neerleggen (wanneer wordt een bestaande tekst «gewijzigd»?), of men slechts de gewijzigde artikelen ofwel de hele wet opnieuw moet neerleggen, wat precies moet gebeuren als een regionale regelgever een nationale wet wijzigt in het kader van een bevoegdheidsoverdracht, in welke sanctie voorzien wordt als geen gecoördineerde tekst wordt neergelegd, enz.

het verleden. Om te kunnen starten met het hierboven voorgestelde systeem van gedecentraliseerde coördinatie en neerlegging van de gecoördineerde tekst bij de Raad van State, is het raadzaam dat het coördinatiebureau over een verzameling van de bestaande teksten beschikt. Momenteel zal men daarvoor bestaande wetboeken moeten gebruiken, liefst in elektronische vorm. Deze kern kan dan aangevuld worden met tekstverzamelingen die door diverse overheidsdiensten worden bijgehouden, met de huidige documentatie van het coördinatiebureau en van de vroegere stopgezette initiatieven (Lex Belgica en Recueil de la législation générale). In het begin zal een dergelijke «startverzameling» uiteraard nog vele lacunes en fouten bevatten, maar dat is onvermijdelijk.

Uiteindelijk is het de bedoeling dat bij de Raad van State een databank met de volledige gecoördineerde Belgische wet- en regelgeving wordt opgebouwd en beheerd. Wij denken dus aan een «recueil systématique» naar Zwitsers model, maar dan in geautomatiseerde vorm. Dit systeem zou dus onafhankelijk zijn van de databank van het Belgisch Staatsblad. In deze laatste vindt men de (enige) authentieke maar niet gecoördineerde tekst van de wetgeving terug. Tussen beide systemen, dat van de Raad van State en dat van het Staatsblad zouden uiteraard onderlinge verbindingen moeten bestaan, niet alleen voor de raadpleging maar ook voor het beheer. Bij raadpleging van de databank van de Raad van State zou de gebruiker moeten kunnen «doorstoten» naar het Staatsblad, telkens wanneer de originele en authentieke wettekst wordt verlangd. Voor het beheer is het bijvoorbeeld van belang dat, zeker voor lange en ingewikkelde wetten en besluiten, de teksten in beide databanken via een geautomatiseerd procédé met elkaar kunnen worden vergeleken, om eventuele fouten op te sporen.

Wie gaat uiteindelijk deze overheidsdatabank van wet- en regelgeving gebruiken? In de eerste plaats is een dergelijke databank uiteraard van belang voor de regelgevers zelf. Ze is o.m. een noodzakelijke voorwaarde om aan «wetsevaluatie»⁹⁵ te kunnen doen of om «wetsactuelen» mogelijk te maken⁹⁶. Verder zou de databank gebruikt kunnen worden door alle geledingen van de uitvoerende macht, bijvoorbeeld bij de toepassing van de regelgeving. Overheidsdiensten of gedecentraliseerde besturen kunnen op hun niveau de databank aanvullen met andere regelgevende documenten, zoals circulaires of provinciale en gemeentelijke reglementen. Ten slotte kan een alomvattende databank met algemene wet- en regelgeving een oplossing bieden voor het nijpend documentatieprobleem van de hoven en de rechtbanken. Moet de overheid een eventuele databank van wet- en regelgeving ook voor derden beschikbaar stellen, bv. tegen ver-

goeding? Dit zou op termijn een oplossing kunnen zijn voor het financieringsprobleem.

Het lijkt ons evident dat een overheidsdatabank met de gecoördineerde wet- en regelgeving voor alle burgers zonder onderscheid onder gelijke voorwaarden toegankelijk moet zijn. Men kan daarbij verwijzen naar het voorbeeld van Zwitserland waar de «Recueil systématique» op verschillende plaatsen ter inzage ligt van het publiek. Bovendien kan iedereen een abonnement nemen op de «Recueil systématique».

In Zwitserland wordt dit niet als een concurrentie van de particuliere juridische uitgeverijen aangevoeld. De «Recueil systématique» wordt veeleer beschouwd als een soort platform dat door de juridische uitgevers wordt gebruikt om meer gespecialiseerde, selectievere, portabele, geannoteerde, e.a. wetboeken op de markt te brengen.

Voor de juridische uitgevers biedt een centrale wetgevingsdatabank bij de overheid niet noodzakelijk een voordeel. Omdat de overheid in België geen verzameling van de wet- en regelgeving bijhoudt, moeten thans de meeste overheidsdiensten terugvallen op de wetboeken die door de particuliere sector op de markt worden gebracht. Ministeries, parastatalen, hoven en rechtbanken, gemeenten, enz. vormen voor de particuliere juridische uitgevers van wetboeken een belangrijke klantengroep. Bovendien worden veel van die wetboeken samengesteld door ambtenaren in overheidsdiensten, hoven en rechtbanken, universiteiten, e.d. De overheid financiert dus thans de productie van wetboeken langs verschillende, soms onverwachte kanalen.

Niemand zal betwisten dat de thans zeer winstgevende markt van de publikaties van wet- en regelgeving (wetboeken of cd-rom) in belangrijke mate steunt op de inertie van de overheid om zelf haar regelgeving te coördineren en ter beschikking te stellen. Dit is geen gezonde situatie. Daarom pleiten wij voor overheidsmaatregelen op dit domein.

4° Besluit

Voor een goede toegankelijkheid van de nationale en regionale wet- en regelgeving in België is natuurlijk veel meer nodig dan de twee ingrepen die hierboven zijn voorgesteld. De moeilijke toegankelijkheid van de wetgeving is namelijk niet alleen te wijten aan het gebrek aan een volledige verzameling van de gecoördineerde teksten. Ze heeft zeker in grote mate ook te maken met – het gebrek aan – wetgevingstechniek. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Canada, waar professionele wetgevingstechnici van het «Office of legislative counsel» vanaf het eerste ontwerp betrokken worden bij de redactie van nieuwe wetgeving, wordt daaraan in ons land zeer weinig aandacht besteed⁹⁷. In elk nationaal

⁹⁵ Zie het wetsvoorstel tot inrichting van een driejaarlijkse wets-evaluatie, ingediend door J. Vande Lanotte, *Parl.Doc., Kamer*, B.Z. 1991-92, nr. 439/1.

⁹⁶ Zie het wetsvoorstel tot invoering van een artikel 65bis en tot wijziging van artikel 66 van het reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, ingediend door R. Daems, *Parl.Doc., Kamer*, 1989-90, nr. 1164/1. Het voorstel wil, naast wetsvoorstellen en wetsontwerpen ook «wetsactuelen» in het leven roepen. Elke kamercommissie zou bij het begin van een zittingsperiode een lijst maken van alle wetten die geactualiseerd zouden moeten worden tijdens die zittingsperiode. Een wetgeving die meer dan vijftien jaar ongewijzigd is gebleven zou automatisch op de lijst komen.

⁹⁷ Er bestaan weliswaar enkele handboeken over formele wetgevingstechniek, o.m. J. MASQUELIN, *Légistique formelle: règles pratiques pour la rédaction des lois et arrêtés*, Kortrijk, UGA, s.d., 102 pp.; H. COREMANS, *Beginnelsen van wetgevingstechniek*, Brugge, Die Keure, 1980, 56 pp.; C. LAMBOTTE e.a., *Technique législative et codification: notes et exemples*, Brussel, Story-Scientia, 1989, 275 pp. De diensten van de eerste minister hebben enkele jaren geleden ook richtlijnen verspreid. Dat blijkt echter onvoldoende. De regelgevers volgen zelfs voor de indeling van hun tekst een uiteenlopende structuur. Normaliter bestaat een wet uit titels, hoofdstukken, afdelingen en onderafdelingen. Vele wetten en besluiten zijn echter uitsluitend

en regionaal ministerie zouden enkele gespecialiseerde wetgevingstechnici opgeleid moeten worden, die vanaf het eerste ontwerp betrokken worden bij de redactie van nieuwe wetgeving en reglementering. Er is ook dringend behoefte aan precieze richtlijnen voor de «overname» van nationale bevoegdheden door regionale wet- en regelgevers⁹⁸. In veel domeinen waar de gewesten een gedeelte van de bevoegdheden hebben overgenomen, zoals in de welzijnssector of de ruimtelijke ordening, is de wetgeving en reglementering immers een onontwarbaar kluwen geworden.

Ook een vereenvoudiging van het taalgebruik in de wetgeving en de reglementering is dringend nodig⁹⁹. Door het gebrek aan tijd bij de voorbereiding sluipen steeds meer slordigheden in de teksten¹⁰⁰, o.m. op het vlak van de concordantie tussen de Nederlandse en de Franse tekst¹⁰¹. Daardoor neemt het aantal achteraf in het Belgisch Staats-

in paragrafen ingedeeld, of hebben afdelingen die verder in hoofdstukken zijn onderverdeeld, enz.

⁹⁸ Dat is o.m. nodig omdat regionale wetgevers van alle kanten beginnen te prutsen aan nationale wetten. Zo is er de (nationale) wet van 29 maart 1962 inzake stedenbouw, waarin een titel V «aanvullende bepalingen voor het Vlaamse Gewest» bevat. In die titel worden artikelen van de vorige titels van dezelfde wet gewijzigd, maar dan alleen voor het Vlaams Gewest (zie bv. art. 80bis, dat in art. 57, § 4, na het eerste lid een nieuw lid invoegt).

⁹⁹ Agalev-kamerlid Luc Barbé las op een studiedag van zijn partij in Antwerpen o.m. de volgende passage voor uit het Vlaams Reglement betreffende de milieuvergunningen (Vlarem): «In geval een vergunning overeenkomstig het bepaalde in artikel 30, paragraaf 4 op proef is verleend en hiertegen beroep is aangetekend, blijft de overheid die de vergunning op proef heeft verleend bevoegd om uitspraak te doen over de milieuvergunningsaanvraag volgens de procedure vermeld in paragraaf 2.1. Wanneer voor de termijn bedoeld in paragraaf 2.1.c), in paragraaf 2.2.d) en paragraaf 2.3.d) nog geen uitspraak over voormeld beroep is gedaan, in dat geval wordt deze beslissing in eerste aanleg zonder voorwerp dertig kalenderdagen nadat de hogere overheid een beslissing heeft genomen in zoverre de hogere overheid de in eerste aanleg verleende vergunning op proef in beroep niet ongewijzigd heeft bevestigd» (*De Morgen*, 2 november 1992).

¹⁰⁰ Dergelijke slordigheden vindt men zelfs tot in het Gerechtelijk Wetboek. In art. 591 bv. heeft men tweemaal een 18° ingevoegd.

¹⁰¹ Voor een recent voorbeeld, zie art. 1 van het koninklijk besluit van 18 september 1992 ter bescherming van de werknemers tegen ongewenst seksueel gedrag op het werk, *B.S.*, 7 oktober 1992. In de Franse tekst definieert men ongewenst seksueel gedrag als «toute forme de comportement verbal, non-verbal ou corporel...»; in de Nederlandse tekst heeft men het over «elke vorm van verbaal of lichamelijk gedrag...» Non-verbaal gedrag (bv. een obscene gebaar) wordt dus alleen in de Franse tekst vermeld. Ondertussen is deze fout rechtgezet in een erratum.

blad te publiceren «errata» angstwekkend toe. Dit maakt de reconstructie van de norm die uiteindelijk van toepassing is, uiteraard ook moeilijker. Overigens bestaat van een aantal oudere wetten nog steeds geen Nederlandse vertaling hoewel de ontwerpen daarvoor reeds sinds vele jaren door de Commissie Van Dievoet aan de regering zijn overhandigd¹⁰².

Ten slotte is er niet alleen werk aan de winkel op het vlak van de toegankelijkheid van de wetgeving. Steeds vaker wordt erop gewezen dat, nu de laatste jaren onze staatshervorming zoveel aandacht heeft opgeëist, de rest van de wetgeving verwaarloosd is en daardoor op vele terreinen verouderd¹⁰³. Er is dus ook vernieuwde aandacht nodig voor de kwaliteit van de wet- en regelgeving in ons land¹⁰⁴. Ten slotte komt er ook steeds meer kritiek op de «overregulering» in onze maatschappij¹⁰⁵.

In deze tekst hebben wij ons beperkt tot twee concrete voorstellen op het vlak van de *publikatie* en de *documentatie* van de wet- en regelgeving. Hopelijk maakt die beperking het voorstel gemakkelijker realiseerbaar op korte termijn. Dat kan een aanzet zijn om op fundamentele wijze aan de toegankelijkheid en de kwaliteit van onze wet- en regelgeving te sleutelen.

Jos DUMORTIER,

K.U.Leuven, Voorzitter J.B.D.J.

m.m.v. Myriam PENNINCKX

(Commissie voor het Bank- en Financiewezen)

en Yves TIMMERMANS

(vzw Credoc)

¹⁰² Zie hierover *Taalbeheersing in de praktijk*, 1992, nr. 4, p. 99.

¹⁰³ Zie o.m. H. COUSY, «Over wetgeving gesproken», *Jura Falconis*, 1991-92, 14. De auteur vergelijkt ons land o.m. met een aantal buurlanden waar onlangs het Burgerlijk Wetboek werd gemoderniseerd. Het voortbestaan van regels, ook al zijn ze intussen zinloos geworden, heeft soms grappige effecten. Zie o.m. de wet van 11 frimaire, jaar VII (1 december 1798) «qui détermine le mode administratif de recettes et dépenses départementales et communales». Deze wet handelt o.m. over «les dépenses communales relatives au pâtre et au troupeau commun».

¹⁰⁴ Over deze problematiek leze men het interessante essay van LUC WINTGENS, «Rationeel recht. Een essay over wetgevingstheorie», *T.P.R.*, 1992 (in druk).

¹⁰⁵ Een beetje smalend zegt men soms dat België zelfs een wet heeft die het loslopen van honden aan de zuidpool verbiedt. In feite doelt men op de wet van 12 januari 1978 betreffende de bescherming van de fauna en de flora in het Zuidpoolgebied, *B.S.*, 19 september 1978, waarvan art. 4, § 1, 1°, inderdaad bepaalt dat het in het bedoelde gebied verboden is honden vrij te laten loslopen. Deze wet was noodzakelijk in het kader van de internationale verplichtingen van België in het kader van het Zuidpoolverdrag.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

21 JANUARI 1993

Voorzitter: de h. Debaedts

Rapporteurs: de hh. De Grève en de Wasseige

Advocaten: mrs. De Smet, Lambert, Weinstock, Verdussen,
Luybaers loco Putzeys, Bourtembourg en Suetens

Grondwet – Grondrechten – Gelijkheid – Rechterlijke organisatie – Wedden – Korpschefs, hoofdgriffiers en secretarissen bij het parket

De wetgever heeft geen criterium aangewend waarvoor geen verantwoording zou bestaan in het licht van de artt. 6 en 6bis Gw., door de wedde van respectievelijk korpschefs, hoofdgriffiers en secretarissen bij het parket die hun ambt uitoefenen in een gerechtelijk arrondissement dat minder dan 500.000 inwoners telt, ieder wat hem betreft, op een lager niveau vast te stellen dan de wedde van diegenen die dezelfde ambten uitoefenen in de arrondissementen die ten minste 500.000 inwoners tellen.

B. e.a.

Arrest nr. 3/93

In rechte

...

3.B.1. De verzoekende partijen gronden hun beroep op de schending van de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet. De Ministerraad betoogt dat te dezen artikel 6bis van de Grondwet niet kan worden ingeroepen.

Artikel 6bis van de Grondwet heeft in zijn eerste deel een algemene draagwijdte en verbiedt elke discriminatie, ongeacht de oorsprong ervan.

Het standpunt van de Ministerraad kan niet worden aangenomen.

3.B.2. De grondwettelijke regels van de gelijkheid der Belgen voor de wet en van de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen zou worden ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld, met inachtneming van het doel en de gevolgen van de bestreden maatregel en van de aard van de in het geding zijnde beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat de aangewende middelen redelijkerwijze niet evenredig zijn met het beoogde doel.

4.B.1.a. De verzoekende partijen vorderen de gedeeltelijke vernietiging van respectievelijk de artikelen 1, 4 en 7 van de wet van 18 juli 1991, omdat door die bepalingen hun wedde op discriminatoire wijze zou zijn vastgesteld ten opzichte van die van collega's die hun ambt uitoefenen bij rechtbanken of parketten waarvan het rechtsgebied ten minste 500.000 inwoners telt.

Voor de aanwending van het betwiste onderscheidingscriterium, namelijk het aantal inwoners dat het rechtsgebied telt, zou geen objectieve en redelijke verantwoording bestaan, zodat de verschillende behandeling een discriminatie zou zijn.

4.B.1.b. Luidens de memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat de wet van 18 juli 1991 is geworden strekt het ontwerp ertoe onder meer aan de magistraten van de rechterlijke orde, de griffiers en de secretarissen bij de parketten de weddeverhoging toe te kennen waarin een protocol van 8 januari 1990 voorzag. Dat protocol had betrekking op de onderhandelingen die werden gevoerd in het gemeenschappelijk comité voor alle overheidsdiensten over een intersectorieel akkoord van sociale programmatie 1990 en behelsde een verhoging van de wedden met 2 pct. vanaf 1 november 1990 (*Gedr. St., Senaat*, 1990-1991, nr. 1246/1, blz. 1).

4.B.2. De aangevochten weddeverschillen vinden hun oorsprong in de wetgeving die voorafgegaan is aan de wet van 18 juli 1991, zoals hierna zal blijken. In de wet van 18 juni 1869 op de rechterlijke inrichting, waarbij de rechtbanken van eerste aanleg in drie klassen werden ingedeeld, was het bedrag van de wedde afhankelijk van de klasse van rechtbank waarbij betrokkenen hun ambt uitoefenden.

Dat onderscheid bleef van toepassing tot aan de inwerkingtreding van de wet van 31 juli 1920 houdende verhoging van de wedden van de leden van de rechterlijke orde, waarbij de wedden van respectievelijk de magistraten en de hoofdgriffiers bij de rechtbanken van de tweede en derde klasse werden gelijkgeschakeld. Voor de secretarissen bij de parketten bij de rechtbanken van tweede en derde klasse werd die gelijkenschakeling bij ministerieel besluit geregeld.

De wet van 14 juli 1951 betreffende de classificatie der rechtbanken van eerste aanleg en der rechtbanken van koophandel heeft de indeling in klassen van die rechtbanken afgeschaft. Artikel 4 van die wet heeft een nieuw criterium ingevoerd, namelijk het aantal inwoners per rechtsgebied. De rechtbanken van eerste aanleg en van koophandel van de tweede en derde klasse zijn rechtbanken waarvan het rechtsgebied minder dan 500.000 inwoners telt, en de rechtbanken van eerste aanleg en van koophandel van de eerste klasse zijn rechtbanken waarvan het rechtsgebied ten minste 500.000 inwoners telt.

De wet van 31 juli 1952 tot wijziging van de wet van 18 juni 1869 op de rechterlijke inrichting heeft, wat betreft de wedden van de magistraten, griffiers en bedienden van de hoven en rechtbanken, het nieuwe criterium toegepast voor de vaststelling van de wedden van met name de magistraten en de hoofdgriffiers. Het ministerieel besluit van 7 juli 1953 houdt met hetzelfde criterium rekening wat betreft de vaststelling van de wedde van de secretarissen der parketten.

Tijdens de parlementaire behandeling van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, werden de amendementen, ingediend tot afschaffing van het onderscheid tussen de rechtbanken van de eerste en van de tweede categorie, niet aangenomen. De wetgever beperkte zich tot een gelijkenschakeling van respectievelijk de wedden van de rechters en substituten, en de wedden van de griffiers,

eerstaanwendend klerk-griffiers, en klerk-griffiers, met uitsluiting van de hoofdgriffiers.

De wet van 2 augustus 1974 betreffende de wedden van de titularissen van sommige openbare ambten en van de bedienaars van de erediensten heeft het onderscheid in bezoldigingsregeling ten aanzien van de wedden van de voorzitters opgeheven, maar handhaafde dat onderscheid voor de wedden van de voorzitter van de rechtbank, de procureur des Konings en de arbeidsauditeur. Diezelfde wet heeft tevens het onderscheid in bezoldigingsregeling ten aanzien van de wedden van de adjunct-secretarissen en de klerk-secretarissen opgeheven, maar handhaafde dat onderscheid voor de wedde van de secretarissen bij de parketten.

Door de daaropvolgende wetten van 4 januari 1980 en van 18 juli 1990 bleef voormeld stelsel behouden.

Dat onderscheid in wedderegeling bestaat nog steeds in de bestreden wet van 18 juli 1991.

4.B.3. Hoewel de aangeklaagde weddeverschillen niet als zodanig worden ingevoerd door de bestreden wet, worden ze toch door die wet bevestigd zodat het Hof de grieven van de verzoekers dient te onderzoeken.

4.B.4.a. Ter bestrijding van het aangewende onderscheidingscriterium wijzen de verzoekende partijen op de omstandigheden dat geen bevolkingscriterium is gehanteerd voor de vaststelling van de wedde van openbare ambtenaren, zoals de provinciegouverneurs en de arrondissementscommissarissen, of van ambtenaren van het rijkspersoneel, militairen of professoren bij de rijksuniversiteiten.

Ter verantwoording van het aangewende onderscheidingscriterium verwijst de Ministerraad naar de gemeentewet, waarbij eveneens rekening wordt gehouden met een bevolkingscriterium voor de vaststelling van de wedde van respectievelijk burgemeesters en schepenen, gemeentesecretarissen en -ontvangers.

4.B.4.b. Bij het onderzoek naar het eventueel discriminerend karakter van de ter beoordeling staande normen kan het Hof de aangevoerde vergelijkingen met de toestand van voormelde openbare ambtenaren, militairen of professoren, enerzijds, en van de gemeentelijke mandatarissen en ambtenaren, anderzijds, niet in aanmerking nemen, aangezien geen van die ambten vergelijkbaar is met de door de verzoekers uitgeoefende ambten van magistratuur, van hoofdgriffier of van secretaris bij een parket. Laatstvermelde ambten vallen immers onder de gerechtelijke organisatie, terwijl de andere tot de uitvoerende macht behoren. Zij zijn dermate verschillend, op velerlei gebieden, zoals de benoemingsvoorwaarden en de aard van de taken die aan de enen en de anderen zijn opgedragen, dat zij geen genoegzaam vergelijkbare categorieën uitmaken.

4.B.5. Dat het bestreden onderscheidingscriterium niet wordt gehanteerd voor de vaststelling van de wedde van korpschef en hoofdgriffier van de hoven van beroep en de arbeidshoven of voor de vaststelling van de wedde van secretaris bij het parket van de procureur-generaal bij die hoven, kan worden verklaard door het feit dat er slechts vijf hoven van beroep en vijf arbeidshoven zijn. De wetgever kon het dan ook aannemelijk achten om geen onderscheid in de wedderegeling voor degenen die bij die hoven hun ambt uitoefenen in te stellen.

4.B.6.a. De verzoekende partijen betwisten dat de taken en ambtsverrichtingen van korpschefs, hoofdgriffiers of secretarissen bij het parket omvangrijker zouden zijn voor hen

die hun ambt uitoefenen bij rechtbanken of parketten waarvan het rechtsgebied meer dan 500.000 inwoners telt, omdat het verschil in het aantal te behandelen zaken reeds zou zijn opgevangen bij de vaststelling van de onderscheiden personeelskaders.

4.B.6.b. Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, en meer bepaald bij de bespreking van artikel 355 van dat wetboek, merkte de minister van Justitie op dat «het niet verantwoord zou zijn dat de wedden van de voorzitters van de kleine rechtbanken op gelijke voet zouden gesteld worden met de wedden van korpsoversten van de grote rechtbanken. Er bestaat inderdaad een verschil in de activiteit tussen deze twee categorieën» (*Gedr. St., Kamer*, 1965-66, 59, nr. 49, verslag Hermans, blz. 64).

Het Commissieverslag stelt verder:

«Ten slotte besloot uw Commissie de basiswedden van de rechters en substituten van al de rechtbanken van het land één te maken en derhalve de wedden van de magistraten van de rechtbanken waarvan het arrondissement minder dan vijfhonderd duizend inwoners telt, op hetzelfde peil te brengen als de wedden van de magistraten van de rechtbanken waarvan het rechtsgebied meer dan vijfhonderd duizend inwoners telt.

Wat de voorzitters, de procureurs des Konings en de arbeidsauditeurs betreft blijft een onderscheid tussen de twee categorieën behouden, daar klaarblijkelijk de verantwoordelijkheden en de activiteit niet te vergelijken zijn» (*Ibid.*, blz. 64-65).

Bij de bespreking van het wetsontwerp dat de wet van 2 augustus 1974 betreffende de wedden van de titularissen van sommige openbare ambten en van de bedienaars van de erediensten is geworden, werd een amendement ingediend dat ertoe strekte een einde te maken aan het onderscheid in wedde van korpschefs, naargelang van het inwonertal van het rechtsgebied (*Gedr. St., Kamer*, 1972-1973, 625, nr. 10, verslag Coens, blz. 4-5). Het amendement werd echter ingetrokken nadat de minister van Justitie de volgende verantwoording had gegeven die werd opgenomen in het commissieverslag:

«De minister van Justitie verantwoordt het onderscheid door het ontgensprekelijk verschil dat bestaat voor de korpschefs die in de rechtbanken met een groot rechtsgebied vaak nog hun verplichtingen als zetelend rechter, b.v. in kort geding, moeten cumuleren met zwaardere taken in verband met directiewerkzaamheden. Zo gaat het b.v. niet op de taken van de korpschef van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, waarvan het rechtsgebied 1.557.000 inwoners telt, te vergelijken met die van de korpschef van de rechtbank van Marche-en-Famenne, waarvan het rechtsgebied slechts 54.000 inwoners telt.

Het verschil in wedde is proportioneel gezien miniem, alhoewel ten volle verantwoord. De staatssecretaris voor Openbaar Ambt was eveneens gekant tegen de gelijkstelling om budgettaire redenen alsook omwille van de gevolgen die de gelijkstelling op het hoogste niveau zou kunnen meebrengen op andere gebieden. Is het wel aanvaardbaar dat de voorzitter van een rechtbank waarvan het rechtsgebied minder dan 500.000 inwoners telt – hetgeen in de meeste gevallen zo is aangezien er slechts zes gerechtelijke arrondissementen met ten minste 500.000 inwoners zijn – een zelfde

wedde ontvangt als een kamervoorzitter of een eerste advocaat-generaal bij het hof van beroep?» (*Ibid.*, blz. 5).

4.B.7. Het Hof stelt vast dat de overwegingen die destijds tijdens de voormelde parlementaire besprekingen werden geformuleerd om een onderscheid in wedde te verantwoorden, naargelang het rechtsgebied ten minste of minder dan 500.000 inwoners telt, grotendeels hun waarde hebben behouden.

Dat is inzonderheid het geval voor de overwegingen die verband houden met het feit dat de taken, de ambtsverrichtingen en de verantwoordelijkheden van korpschefs, hoofdgriffiers en secretarissen bij een parket die hun ambt uitoefenen in een rechtsgebied met een groot aantal inwoners omvangrijker zijn.

Het ambt van korpschef, van hoofdgriffier of van secretaris bij een parket, uitgeoefend in een van de zes grote gerechtelijke arrondissementen, vertoont immers eigen kenmerken die verschillen van die van dezelfde ambten, uitgeoefend in een van de andere gerechtelijke arrondissementen en dit niettegenstaande het feit dat voor voormelde ambten, ongeacht het aantal inwoners van het rechtsgebied, ieder wat hen betreft, dezelfde benoemingsvoorwaarden gelden, hun hiërarchische rang dezelfde is en hun ambt, vanuit juridisch oogpunt, dezelfde inhoud heeft.

Die eigen kenmerken houden hoofdzakelijk verband met het feit dat in de grote gerechtelijke arrondissementen in het algemeen meer zaken te behandelen zijn dan in de andere. Hoewel die grotere werklast gedeeltelijk wordt opgevangen door het voorhanden zijn van meer werkingsmiddelen, inzonderheid een uitgebreider personeelskader, vloeit daaruit toch voort dat in de grote gerechtelijke arrondissementen specifieke problemen rijzen die eigen zijn aan de organisatie en de werking van grote diensten. Die problemen hebben betrekking op onder meer de interne organisatie van de te verrichten taken, het administratief beheer van en het tuchtrechtelijk toezicht op een groot aantal personen en de verantwoordelijkheid voor de behandeling van een groot aantal ingeleide zaken. Daarbij komt dat de aard en de complexiteit van de te behandelen zaken en de veelheid van de administratieve taken in bepaalde opzichten kunnen verschillen naargelang van de grootte van het gerechtelijk arrondissement ingevolge de problemen die samenhangen met het bestaan zelf van grote stedelijke centra.

4.B.8. De verzoekende partijen betogen ook dat de wedden verbonden aan alle andere ambten binnen dezelfde rechtbanken of parketten, ongeacht het aantal inwoners dat hun rechtsgebied telt, op hetzelfde niveau zijn vastgesteld.

De wetgever kon redelijkerwijs van oordeel zijn dat de voormelde specifieke kenmerken eigen zijn aan de uitoefening van het ambt van korpschef, hoofdgriffier of secretaris bij een parket in een groot gerechtelijk arrondissement en bij bovenbedoelde ambten niet voorhanden zijn.

4.B.9. Ten slotte mag niet uit het oog worden verloren dat wanneer de wetgever weddeschalen vaststelt, hij de verscheidenheid van toestanden noodzakelijkerwijze dient op te vangen in categorieën die met de werkelijkheid slechts overeenstemmen op benaderende wijze.

4.B.10. Uit het voorgaande blijkt dat de wetgever geen criterium heeft aangewend waarvoor geen verantwoording zou bestaan in het licht van de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet, door de wedde van respectievelijk korpschefs, hoofdgriffiers en secretarissen bij het parket, die hun ambt uit-

oefenen in een gerechtelijk arrondissement dat minder dan 500.000 inwoners telt, ieder wat hem betreft, op een lager niveau vast te stellen dan de wedde van diegenen die dezelfde ambten uitoefenen in de arrondissementen die ten minste 500.000 inwoners tellen.

Het middel is niet gegrond.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 30 SEPTEMBER 1992

Voorzitter: de h. Stranard, eerste voorzitter

Rapporteur: de h. Ghislain

Openbaar ministerie: de h. Velu, eerste advocaat-generaal

Onderzoeksrechter – 1. Vordering tot het instellen van een onderzoek – Vorm – 2. Parlementaire onschendbaarheid – Onderzoek tegen onbekenden – a) Wettigheid van het onderzoek – Vereisten – b) Nietigheid ten aanzien van parlamentslid

1. *Het openbaar ministerie kan een zaak voor de onderzoeksrechter brengen door middel van een mondelinge vordering, als het instrumentum van die vordering achteraf maar bewezen wordt door een gedagtekend en ondertekend geschrift.*

2.a) *Als een onderzoek is ingesteld tegen onbekenden, belet de omstandigheid dat de aanhangigmaking bij de onderzoeksrechter in rem geschiedt, het openbaar ministerie niet om, zelfs tijdens de zitting van het Parlement en zelfs buiten het geval van ontdekking op heterdaad, zonder verlof van de Kamer waarvan deel uitmaakt het parlamentslid dat eventueel bij de feiten betrokken is, de onderzoeksrechter te vorderen een onderzoek in te stellen tegen personen die mogelijk mededader of medeplichtige zijn, voor zover achteraf geen enkele daad van onderzoek, en dus ook geen daad van vervolging, zonder het vereiste verlof wordt verricht ten aanzien van het parlamentslid.*

b) *In de veronderstelling dat, bij een onderzoek tegen onbekenden, huiszoekingen verricht zijn die ten aanzien van een parlamentslid zonder het vereiste verlof verrichte daden van onderzoek en dus van vervolging blijken te zijn, zouden die daden alleen ten aanzien van dat parlamentslid nietig zijn.*

Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie in zake onbekenden

Gelet op de vordering van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie waarvan een eensluidend verklaard afschrift aan dit arrest is gehecht;

Gelet op artikel 441 van het Wetboek van Strafvordering;

Overwegende dat de wet geen bijzondere regels voorschrijft voor de vordering tot het instellen van een onderzoek waardoor het openbaar ministerie de zaak voor de onderzoeksrechter brengt; dat evenwel, gelet op het schriftelijk karakter van het gerechtelijk onderzoek, de vordering tot het instellen van dat onderzoek gedagtekend en ondertekend moet zijn door een magistraat van het openbaar ministerie; dat alleen die regels substantieel zijn; dat niets het openbaar ministerie verhindert de zaak voor de onderzoeksrechter te brengen door middel van een mondelinge vordering, als het instrumentum van die vordering achteraf meer

bewezen wordt door een gedagtekend en ondertekend geschrift;

Overwegende dat, gelet op de omstandigheden van de zaak, meer bepaald de omstandigheid dat de onderzoeksrechter Ancia op 13 juli 1992 bij de procureur des Konings te Luik aangifte heeft gedaan van verduistering en van omkoping van ambtenaren, het gesprek of de gesprekken die dezelfde dag tussen de genoemde magistraten zijn gevoerd en waarvan substituut Wilmarit gedeeltelijk getuige was, de omstandigheid dat de bovengenoemde onderzoeksrechter en substituut-procureur des Konings, samen met de griffier, zich ter plaatse hebben begeven en dat er op 14 juli 1992 om 9 uur huiszoeking is gedaan bij de 'fédération liégeoise du parti socialiste', de vordering van het openbaar ministerie tot het instellen van een onderzoek tegen onbekenden wegens verduistering en omkoping van ambtenaren, gezien de eenheid en ondeelbaarheid van het openbaar ministerie, noodzakelijkerwijze blijkt uit de aanwezigheid ter plaatse van de genoemde substituut-procureur des Konings en uit de handtekening die hij heeft aangebracht op het naar aanleiding van het bezoek ter plaatse opgemaakte proces-verbaal dat de datum en het uur aangeeft waarop die handeling is verricht;

Overwegende evenwel dat het arrest niet zonder de wetsbepalingen te schenden betreffende de aanhangigmaking van de zaak bij de onderzoeksrechter, meer bepaald de artikelen 47, 54, 60, 61, 64 en 138 van het Wetboek van Strafvordering, de aanhangigmaking van de zaak bij de onderzoeksrechter, op grond van de motieven die het opgeeft, heeft kunnen afleiden uit de aanwezigheid van de substituut-procureur des Konings op de plaats van de op 14 juli 1992 door de onderzoeksrechter gedane huiszoeking, en uit de handtekening die de genoemde magistraat van het openbaar ministerie heeft aangebracht op het proces-verbaal van het bezoek ter plaatse, aangezien het die huiszoeking overigens nietig achtte omdat ze in strijd met artikel 45, eerste lid, van de Grondwet was bevolen en gedaan;

Overwegende dat voor het overige uit de stukken van de rechtspleging niet blijkt dat het instrumentum waaruit kan worden afgeleid dat de misdrijven verduistering en omkoping van ambtenaren aan de kennisneming van de onderzoeksrechter Ancia zijn onderworpen, gericht was tegen een welbepaald parlementslid; dat overigens, nu het onderzoek is ingesteld tegen onbekenden, de omstandigheid dat de aanhangigmaking bij de onderzoeksrechter in rem geschiedt het openbaar ministerie niet belet om, zelfs tijdens de zitting van het parlement en zelfs buiten het geval van ontdekking op heterdaad, zonder verlof van de Kamer waarvan het parlementslid deel uitmaakt, de onderzoeksrechter te vorderen een onderzoek in te stellen tegen personen die gebeurlijk mededader of medeplichtige zijn, voor zover achteraf geen enkele daad van onderzoek en, derhalve, van vervolging, zonder dat verlof wordt verricht ten aanzien van het parlementslid;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging evenmin blijkt dat de op 14 juli 1992 door de onderzoeksrechter Ancia in verband met het dossier nr. 97/92 uitgevoerde of bevolen onderzoeksverrichtingen betreffende de misdrijven verduistering en omkoping van ambtenaren betrekking hadden op één of meer met name genoemde parlementsliden; dat het dienaangaande geen belang heeft dat door de onderzoeksrechter een huiszoeking is bevolen en

door de gerechtelijke politie is uitgevoerd in de woning van de volksvertegenwoordiger J.M. Léonard, aangezien uit geen van de stukken van de rechtspleging blijkt dat de met het onderzoek belaste magistraat het voornemen had vervolging in te stellen tegen dat parlementslid;

Overwegende dat het aangegeven arrest niet zonder de grondwetsbepalingen inzake parlementaire onschendbaarheid, meer bepaald artikel 45, eerste lid, van de Grondwet, te schenden, na te hebben beslist dat de onderzoeksrechter regelmatig kennis genomen had van de misdrijven verduistering en omkoping van ambtenaren ten laste van mededaders of medeplichtigen die geen parlementsliden waren, de op 14 juli 1992 door de onderzoeksrechter gedane of gelaste huiszoekingen heeft kunnen nietig verklaren op grond van de motieven die het aangeeft zonder erop te wijzen dat die huiszoekingen daden van onderzoek waren tegen een met name genoemd parlementslid, zonder de vaststellingen aan te geven op grond waarvan het besliste dat bij die huiszoeking wel degelijk het voornemen om een parlementslid te vervolgen bestond, en zonder aan te duiden om welk parlementslid het hier ging; dat overigens in de veronderstelling dat die huiszoekingen daden van onderzoek en dus daden van vervolging waren tegen een parlementslid, die daden enkel ten aanzien van dat parlementslid nietig zouden geweest zijn;

Om die redenen, vernietigt het aangegeven arrest, dat op 27 augustus 1992 is gewezen door het Hof van Beroep te Luik, vakantiekamer die optreedt als kamer van inbeschuldigingstelling; beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van het vernietigde arrest; zegt dat er geen grond is tot verwijzing.

NOOT—De conclusie van eerste advocaat-generaal J. Velu zal t.z.t. in de *Pasicrisie* worden gepubliceerd.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 12 OKTOBER 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Dassel

Arbeidsongeval — Schadeloosstelling — Aard van de arbeidsongeschiktheid — Rechterlijk gewijsde — Beslissing van de strafrechter

Krachtens art. 74, eerste lid, Arbeidsongevallenwet staat een rechtsvordering ter zake van de aanwezigheid van een blijvende arbeidsongeschiktheid los van de strafvordering.

De beslissing van de strafrechter over een van de bestanddelen van het misdrijf van opzettelijke slagen of verwondingen, namelijk de blijvende dan wel tijdelijke aard van de ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, kan noch door noch tegen de getroffene worden aangevoerd.

N.V. C. t/ H.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 juni 1991 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...
Over het tweede middel: schending van het algemeen beginsel van het gezag van het strafrechterlijk gewijsde, neergelegd in artikel 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, en van artikel 74 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, aangevuld door artikel 8 van de wet van 7 juli 1978,

doordat het arrest het hoger beroep ontvankelijk doch niet gegrond verklaart, in zoverre het gericht is tegen het vonnis a quo dat het deskundigenonderzoek en de in het vonnis omschreven opdracht beveelt, de deskundige voor het overige ontslaat van de hem bij het vonnis a quo gegeven opdracht en, in zijn plaats, een nieuwe deskundige aanwijst voor de in het vonnis van 26 november 1985 omschreven opdracht, die onder meer erin bestaat de door het litigieuze ongeval veroorzaakte lichamelijke en/of psychische letsels te beschrijven, met dien verstande dat als door het ongeval veroorzaakt moeten worden aangemerkt de gevolgen zowel van dat ongeval als van een reeds voordien bestaande ziekte-toestand, en de graad van de uit die letsels voortvloeiende blijvende arbeidsongeschiktheid voor te stellen, op grond, enerzijds, dat «de strafrechter zich nergens definitief en erga omnes uitgesproken heeft over het arbeidsongeval en dat trouwens niet had kunnen doen, zoals blijkt uit artikel 74 van de wet van 10 april 1971» en, anderzijds, dat «de wet het arbeidsgerecht niet verbiedt een andersluidende, zelfs tegenstrijdige beslissing te nemen, en dat het arbeidsgerecht zelfstandig en onafhankelijk van de strafrechter uitspraak doet»,

terwijl uit het op 10 november 1982 door de zevende kamer van het Hof van Beroep te Brussel in correctionele zaken gewezen arrest, dat in kracht van gewijsde is gegaan en regelmatig is overgelegd aan het arbeidshof, blijkt dat J.V. is veroordeeld ter zake van het feit dat hij op 22 april 1980 in het gerechtelijk arrondissement Brussel verweerder opzettelijk slagen en verwondingen heeft toegebracht die een tijdelijke ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid ten gevolge hebben gehad; het arrest eerst had vastgesteld, enerzijds, dat de rechters de kwalificatie van het op 22 april 1980 in het arrondissement Brussel ten nadele van verweerder gepleegde feit, dat was omschreven als opzettelijke slagen en verwondingen, die hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, hetzij het volledig verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge hebben gehad, hebben gewijzigd in opzettelijke slagen en verwondingen, die een tijdelijke ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid ten gevolge hebben gehad, en dus noodzakelijkerwijze hebben beslist dat genoemd feit niet het misdrijf is zoals het in de oorspronkelijke kwalificatie was omschreven, anderzijds, dat vaststaat dat «de stoot verwondingen heeft veroorzaakt, die een algehele arbeidsongeschiktheid tot begin augustus 1980 ten gevolge hebben gehad, waarna de getroffene het werk deeltijds heeft hervat tot 2 september 1980, de dag waarop er geen, aan de stoot te wijten letsels meer waren overgebleven» en «dat de beklaagde zich bijgevolg schuldig gemaakt heeft aan het wanbedrijf, omschreven in het eerste lid van artikel 399 van het Strafwetboek en niet aan het wanbedrijf, omschreven in artikel 400 van dat wetboek»; het arrest derhalve niet zonder het gezag van het rechterlijk gewijsde van het op 10 november 1982 gewezen arrest van de zevende kamer van het Hof

van Beroep te Brussel te miskennen het beroepen vonnis heeft kunnen bevestigen dat een deskundige belast had met de opdracht, om onder meer de door het litigieuze ongeval veroorzaakte lichamelijke en/of psychische letsels te beschrijven en de graad van de door die letsels veroorzaakte blijvende arbeidsongeschiktheid voor te stellen, aangezien die opdracht de mogelijkheid van een blijvende arbeidsongeschiktheid impliceert (schending van het algemeen beginsel van het gezag van het strafrechterlijk gewijsde, neergelegd in artikel 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering); artikel 74 van de wet van 10 april 1971 bovendien en in strijd met wat het bestreden arrest zegt niet bepaalt dat de beslissing van de strafrechter, dat gezag van gewijsde heeft erga omnes, niet bindend zou kunnen zijn voor de arbeidsrechtbank (schending van die wetsbepaling):

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan blijkt dat verweerder tijdens de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst het slachtoffer werd van opzettelijke slagen en verwondingen waarvoor de dader door het Hof van Beroep te Brussel, op grond «van het eerste lid van artikel 399 van het Strafwetboek en niet van (...) artikel 400 van dat wetboek», bij arrest van 10 november 1982 is veroordeeld tot een gevangenisstraf van 15 dagen, nadat het hof had vastgesteld dat de letsels een tijdelijke ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid ten gevolge hadden gehad en dat er vanaf 2 september 1980 geen letsels meer waren overgebleven; dat verweerder zich daarna tot de Arbeidsrechtbank te Brussel heeft gewend met een verzoek tot schadeloosstelling op grond van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971; dat het bestreden arrest van het Arbeidshof te Brussel het beroepen vonnis bevestigt dat een deskundige belast met de opdracht om onder meer de graad van de door het ongeval veroorzaakte blijvende arbeidsongeschiktheid voor te stellen;

Overwegende dat, enerzijds, en onder voorbehoud van de algemene bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg, het Gerechtelijk Wetboek in artikel 579 bepaalt dat de arbeidsrechtbank kennis neemt van de vorderingen betreffende de vergoeding van schade voortkomende uit arbeidsongevallen; dat de wet van 10 april 1971 inzake bewijs, schadeloosstelling en procedure, bepalingen bevat die de openbare orde raken en waarborgen inhouden voor de getroffene;

Overwegende dat, anderzijds, de beslissing van de strafrechter ten aanzien van de burgerlijke rechter gezag van gewijsde heeft wat de bestanddelen van het misdrijf betreft; dat de omvang van de door de getroffene geleden schade, inzonderheid het blijvend of tijdelijk karakter van de ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid een bestanddeel is van het misdrijf opzettelijk toebrengen van slagen of verwondingen, aangezien de gestrengheid van de kwalificatie en de zwaarte van de straf hiervan afhangen;

Dat, evenwel, het gezag van het strafrechterlijk gewijsde de burgerlijke rechter enkel bindt voor hetgeen onmiskenbaar en noodzakelijkerwijze is beslist door de strafrechter; dat bijgevolg het gezag van het rechterlijk gewijsde beperkt is tot hetgeen de strafrechter binnen de perken van zijn wettelijke opdracht heeft beslist en tot de noodzakelijke gronden van die beslissing;

Overwegende ten slotte dat luidens artikel 74, eerste lid, van de wet van 10 april 1971 «de rechtsvordering tot betaling of tot herziening van de vergoedingen bepaald bij deze wet in geen geval voor de strafrechter kan worden gebracht; het instellen van die rechtsvordering is onafhankelijk van het instellen van de publieke rechtsvordering waartoe het ongeval aanleiding kan geven»;

Dat het aangehaalde lid de tekst overneemt van artikel 31 van de wet van 24 december 1903 op de vergoeding der schade voortvloeiende uit arbeidsongevallen; dat, zoals tijdens de behandeling voor de Senaat was beklemtoond, genoemd artikel 31 een uitzondering vormde op het beginsel «de strafvervolgning schorst de burgerlijke zaak»;

Dat bijgevolg, indien de vraag betreffende de blijvende arbeidsongeschiktheid waarop verweerder zich beroept om in aanmerking te komen voor de forfaitaire vergoeding van de arbeidsongevallenregeling eerst zou opgeworpen zijn voor de arbeidsrechtbank, die rechtbank in weerwil van artikel 4 van de wet van 17 april 1878 haar uitspraak niet had moeten aanhouden tot de beslissing van de strafrechter; dat, nu die rechtsvordering los staat van de strafvordering, de beslissing van de strafrechter over het blijvend of tijdelijk karakter van de arbeidsongeschiktheid van de getroffene, inzake arbeidsongevallen, noch door noch tegen de getroffene kan worden aangevoerd;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

...

NOOT – De conclusie van advocaat-generaal Leclercq zal t.z.t. worden gepubliceerd in de *Pasicrisie*.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 27 OKTOBER 1992

Voorzitter: de h. D'Haenens

Rapporteur: de h. De Peuter

Openbaar ministerie: de h. D'Hoore

Advocaat: mr. Berneman

Voorlopige hechtenis – Voorlopige invrijheidstelling onder voorwaarde – Cassatieberoep

Als een verdachte in voorlopige vrijheid is gesteld na vervulling van de voorwaarden, heeft een voorziening in cassatie tegen de beslissing tot voorlopige invrijheidstelling geen reden van bestaan.

C.

Gelet op het bestreden arrest, op 8 oktober 1992 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Overwegende dat het Hof van Beroep te Antwerpen, bij het bestreden arrest, de beslissing van de Correctionele Rechtbank te Antwerpen van 22 september 1992 bevestigt; dat laatstgenoemde beslissing de voorwaarden handhaafde opgelegd bij beschikking van de raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen op 17 juli 1992;

Overwegende dat bij voornoemde beschikking van 17 juli 1992 eiser in voorlopige vrijheid werd gesteld op de volgende voorwaarden geldende voor een periode van drie maanden;

1° betaling van een borg van 1.000.000 frank, 2° zijn paspoort neerleggen ter griffie van de Correctionele Rechtbank te Antwerpen; 3° zich onmiddellijk laten inschrijven in het bevolkingsregister te Antwerpen; 4° zich wekelijks op woensdag tussen 9.00 en 10.00 uur aanmelden op het politiebureau te Antwerpen, Quinten Matsyslei;

Overwegende dat de onderhavige procedure ontstond ingevolge eisers verzoekschrift tot opheffing van voormelde voorwaarden gericht tot de Correctionele Rechtbank te Antwerpen;

Overwegende dat eiser na vervulling van de voorwaarden op 27 juli 1992 in voorlopige vrijheid werd gesteld;

Overwegende dat de voorziening geen reden van bestaan heeft;

...

NOOT – Zie J. D'Haenens, «De voorlopige hechtenis en de procedure in cassatie», in *Voorlopige hechtenis*, p. 205, die van mening is dat cassatieberoep mogelijk is «tegen beslissingen waarbij alternatieve maatregelen worden gehandhaafd». Alternatieve maatregelen zijn die welke de vrijheid van de verdachte beperken. Het cassatieberoep kan slechts betrekking hebben op de alternatieve maatregel, en uiteraard niet op de beslissing tot vrijlating die ermee verbonden is. Is het neerleggen van zijn paspoort en de verplichting zich wekelijks op het politiebureau aan te melden geen alternatieve maatregel die de vrijheid van de verdachte beperkt? Of maakt het Hof van Cassatie geen onderscheid en wijst het elke voorziening af als de voorwaarden eenmaal vervuld zijn en de verdachte in vrijheid is gesteld? Gelukkig gelden deze voorwaarden slechts gedurende een termijn van maximaal drie maanden...

A. Vandeplass

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 2 NOVEMBER 1992

Voorzitter – rapporteur: de h. Marchal

Openbaar ministerie: de h. D'Hoore

Advocaten: mrs. Gérard en De Bruyn

Arbeidsovereenkomst – Bestaansvereisten – Gezagsverhouding – Bewijs

De gezagsverhouding, bestaansvereiste voor een arbeidsovereenkomst, kan wettig worden afgeleid inzonderheid uit de betalingswijze, het overeengekomen vast loon, de afwezigheid van keuze betreffende het tijdstip waarop het werk moet worden uitgevoerd, de enige opdrachtgever en de afwezigheid van associatie.

H. t/ R.S.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 november 1991 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het eerste middel: schending van artikel 97 van de Grondwet, artikel 2 en voor zoveel nodig artikel 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, beide gewijzigd bij de wet van 17 juli 1985, en, voor zoveel

nodig, de artikelen 1134, 1135, 1710, 1779, 3°, en 1787 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest het vonnis a quo bevestigt, waarbij eiser veroordeeld werd tot betaling van een bedrag van 1.168.226 fr. uit hoofde van achterstallige bijdragen en bijkomende kosten wegens tewerkstelling van de heer P. tijdens de jaren 1987 en 1988, op de volgende gronden: «Om de arbeidsrelatie tussen appellant en de heer P. te kwalificeren, moet rekening gehouden worden met alle omstandigheden waarin de arbeidsprestaties geleverd worden. Uit de elementen van het dossier blijkt dat de heer P. zowel juridisch als economisch afhankelijk is van appellant. Zo worden alle werken aangenomen door appellant; appellant bepaalt de prijs van het uit te voeren werk terwijl hij aan de heer P. een forfaitair bedrag van 3.000 fr. per dag, voor acht uren werk per dag, maandelijks betaalt. De heer P. heeft geen enkele invloed, noch op de klantenwerving, noch op de prijsofferten, noch op het tijdstip waarop het werk dient te worden uitgevoerd. De heer P. is juridisch en economisch afhankelijk van appellant. Wat het bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen partijen betreft dient te worden opgemerkt dat: — de heer P. slechts één opdrachtgever heeft; — het loon forfaitair per uur betaald wordt; — de heer P. niet deelneemt aan het ondernemingsgebeuren, wat het dragen van risico en winstdeelname veronderstelt; — de heer P. niet vervangen wordt bij ziekte of afwezigheid door een van de eigen mogelijke werknemers; — er geen materiële inbreng is van de kant van de heer P. Uit al die elementen kan afgeleid worden dat de als zelfstandige bestempelde heer P. niet alleen economisch maar ook feitelijk afhankelijk is van appellant en zich diens gevolg in een juridische band van ondergeschiktheid bevindt ten aanzien van appellant. In zijn constante rechtspraak in dezen laat het hof zich leiden door de rechtspraak van het Hof van Cassatie volgens welke: 'partijen niet kunnen beslissen over de toepasselijkheid van het sociaal recht. Wanneer blijkt dat de overeenkomst een arbeidsovereenkomst is, kunnen de wetbepalingen van openbare orde of van dwingend recht niet ongedaan gemaakt worden door aan de werknemer de verplichting op te leggen zich als zelfstandige aan te geven bij de belastingen en bij de instellingen belast met het beheer van het sociaal statuut der zelfstandigen' (Cass., 11 september 1978, *R.W.* 1978-79, 1605). Het Hof van Cassatie oordeelde eveneens dat 'wanneer de rechter uit de bepalingen van de overeenkomst en uit de wijze waarop de overeenkomst uitgevoerd wordt een band van ondergeschiktheid afleidt, hij de bepalingen over de bindende macht van een overeenkomst niet schendt wanneer hij niettegenstaande de door partijen gebruikte termen besluit tot het bestaan van een arbeidsovereenkomst. Wanneer het werk gebeurt op de uren bepaald door de opdrachtgever, wanneer de betrokkenen niets kunnen doen zonder de goedkeuring en de controle van de opdrachtgever, wanneer de opdrachtgever een permanent toezicht uitoefent op het financieel beheer volgens criteria waarover hij alleen oordeelt, is de ondergeschiktheid bewezen' (Cass., 10 december 1984, *J.T.T.*, 1985, 244);

...

Overwegende dat de appelrechters oordelen dat de band van ondergeschiktheid te dezen bewezen is, nu P. feitelijk afhankelijk was van eiser; dat de appelrechters hiermee beoogen dat eiser een feitelijk gezag uitoefende over P.;

Dat zij dit oordeel gronden op een aantal met elkaar in verband gebrachte feitelijke gegevens, inzonderheid de wijze waarop de werknemer werd betaald, het vast loon dat overeengekomen was, de afwezigheid van keuze betreffende het tijdstip waarop het werk moest worden uitgevoerd, de omstandigheid dat eiser de enige opdrachtgever was en de afwezigheid van elke associatie;

Dat het arrest uit die feitelijke gegevens wettig vermocht af te leiden dat er tussen eiser en P. een gezagsverhouding bestond;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 20 NOVEMBER 1992

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Forrier

Advocaat-generaal: De Swaef

Advocaten: mrs. Nelissen Grade en Dassesse

Verbintenis — Moratoire rente — Beslag onder derden — Gevolgen

Een schuldeiser verliest niet zijn recht op moratoire rente die verschuldigd is na een regelmatige aanmaning, doordat bij zijn schuldenaar beslag onder derden is gelegd op de hem verschuldigde sommen.

V. t/ N.V. G.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 december 1990 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 1451, 1540 van het Gerechtelijk Wetboek en 1153, inzonderheid het derde lid, van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het hof van beroep, onder verwijzing naar het beroepen vonnis, vooraf vaststelt dat eiser verweerster in gebreke heeft gesteld op 21 november 1975, 15 juni 1976 en 17 mei 1977, en vervolgens, met bevestiging van het beroepen vonnis, beslist dat de vordering van eiser tot veroordeling van verweerster tot betaling van moratoire rente boven de (niet betwiste) vergoeding voor de brandschade ongegrond is, en in zoverre deze vordering betrekking heeft op rente te rekenen van 5 mei 1976, de datum waarop een strafonderzoek door een beschikking van buitenvervolginstelling van de raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen werd beëindigd, die beslissing op de volgende overwegingen doet berusten: «dat na het beëindigen van het strafonderzoek door een beslissing tot buitenvervolginstelling van 5 mei 1976 het contractueel recht van uitgestelde betaling weliswaar verviel, maar (verweerster) aantoonde dat zij toen ten gevolge van de verschillende beslagen in haar handen in de onmogelijkheid verkeerde de uitbetaling te doen; dat, zoals de eerste rechter terecht opmerkte, het bedrag van de beslagen in elk geval meer was dan hetgeen (verweerster) maximaal verschuldigd kon zijn»;

...

Overwegende dat de schuldeiser zijn recht op moratoire interest die verschuldigd is na een regelmatige aanmaning,

niet verliest doordat bij zijn schuldenaar beslag onder derden is gelegd op de hem verschuldigde sommen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiser voor het eerst op 21 november 1975 «ondubbelzinnig uiting gaf van zijn wil zijn rechten te laten gelden» en «dat na het beëindigen van het strafonderzoek door een beslissing tot buitenvervolginstelling van 5 mei 1976 het contractueel recht van uitgestelde betaling weliswaar verviel, maar (verweerster) aantoonde dat zij toen ten gevolge van verschillende beslagen in haar handen (...) in de onmogelijkheid verkeerde de uitbetaling te doen»; dat het, door op die grond te beslissen wat in het middel wordt weergegeven, de in het middel aangewezen bepalingen schendt;

Dat het middel gegrond is:

...

NOOT — *Moratoire rente en beslag onder derden*

1. Eiser in cassatie (W.) heeft een vordering op een verzekeringsmaatschappij (verweerster). W. maakt aanspraak op de moratoire rente omdat de verzekeraar reeds bij herhaling in gebreke is gesteld. De verzekeraar doet gelden dat hij in de onmogelijkheid verkeerde de verschuldigde bedragen uit te keren nu diverse schuldeisers van W. in zijn handen beslag onder derden hadden gelegd. De vraag die aan het Hof van Cassatie wordt voorgelegd, is deze: wordt de schuldenaar bevrijd van de moratoire rente wanneer in zijn handen derdenbeslag wordt gelegd ten laste van zijn schuldeiser?

2. Het beslag onder derden treft de schuldvordering die de beslagene heeft op een derde. De volgende principes beheersen de gevolgen van een dergelijk beslag op de materiele rechtelijke verhoudingen tussen de drie partijen.

De beslagleggende schuldeiser moet de schuldvordering nemen zoals hij die naar het tijdstip waarop het beslag wordt gelegd, aantreft. Het beslag wijzigt niets aan de onderlinge rechtspositie van de partijen (beslagene en derde) zoals die uit de tussen hen bestaande rechtsverhouding blijkt. Het beslag mag m.a.w. de toestand van de schuldeiser (de beslagene) niet verzwaren, terwijl omgekeerd het beslag evenmin de schuldenaar (de derde-beslagene) tot voordeel mag strekken.

Het beslag heeft wel de onbeschikbaarheid van de schuldvordering tot gevolg. Dit betekent dat de partijen niets meer mogen ondernemen (betalen, compenseren...) waardoor de verhaalsrechten van de beslaglegger zouden worden gefrustreerd. De onbeschikbaarheid treft de totaliteit van de schuldvordering. Het beslag omvat niet alleen de hoofdsom, maar ook de accessoria van de vordering. Is op de schuldvordering bijvoorbeeld een conventionele rente verschuldigd, dan valt die, in beginsel, ook onder het beslag. De rente blijft dus verder lopen, zonder dat de schuldenaar hiervan wordt bevrijd (Leurquin, Ch., *Code de la saisie-arrêt*, Brussel, 1906, nr. 295; *A.P.R.*, tw. *Beslag*, 356, nr. 696; De Leval, G., *La saisie-arrêt*, Luik, 1976, 195). De derde-beslagene kan dit wel verhinderen door zijn toevlucht te nemen tot het kantonnement van het voorwerp van het beslag (art. 1407 Ger.W.). Een schuldenaar heeft immers het recht om zich van zijn schuld te bevrijden en dit recht kan hem niet ontnomen worden door een beslag in zijn handen (cf. art. 1257 B.W.). Door het kantonnement van de verschuldigde bedragen wordt de debiteur bevrijd.

Is de schuldvordering niet rentedragend en strekt zij tot betaling van een geldsom, dan kan door de debiteur wel mo-

ratoire rente verschuldigd zijn wanneer hij in verzuim komt. Dit zal het geval zijn wanneer de vordering eisbaar is en de debiteur in gebreke is gesteld, behoudens wanneer dit vereiste door de wet of door een overeenkomst ter zijde werd geschoven (cf. art. 1153 B.W.).

3. Een beslag in handen van de debiteur heeft nu tot gevolg dat deze niet meer aan zijn schuldeiser (de beslagene) bevrijdend kan betalen. Leidt dit ertoe dat van dat ogenblik af ook de moratoire rente niet meer verschuldigd kan zijn? Men kan verschillende gevallen onderscheiden.

Is de debiteur reeds in verzuim wanneer het beslag wordt gelegd, dan wordt hij hierdoor niet bevrijd van de moratoire rente. Dit wordt terecht beslist door het Hof van Cassatie in het bovenstaand arrest. Het beslag mag de debiteur niet tot voordeel strekken. De moratoire rente blijft doorlopen tijdens het beslag (*A.P.R.*, tw. *Beslag*, 356, nr. 696).

4. Hoe dient de situatie zich aan wanneer het beslag wordt gelegd op een tijdstip waarop de schuldvordering nog niet eisbaar is of de debiteur nog niet in verzuim is. In dat geval is op het tijdstip van het beslag — bij hypothese — de schuldvordering nog niet rentedragend. Het derdenbeslag geldt overigens niet als ingebrekestelling van de derde-beslagene (Leurquin, Ch., o.c., 304, nr. 304; *R.P.D.B.*, tw. «Saisie-arrêt», nr. 735). Kan de debiteur nu nog in verzuim komen? Het is goed mogelijk dat de beslagene (of zijn schuldeisers op grond van art. 1166 B.W.) tot ingebrekestelling overgaan. De derde mag echter gelet op het beslag niet meer betalen. Hij kan wel betalen, maar een dergelijke niet-bevrijdende betaling mag niet worden gevergd, zodat men zou kunnen aanvoeren dat hij zich in een toestand van overmacht bevindt die het intreden van de contractuele sancties (i.c. moratoire rente) verhindert. Hier schuilt het verschil met het eerste geval: daar is de schuldenaar reeds in verzuim waardoor een overmachtsituatie voor zijn rekening dient te blijven.

Volgens de Nederlandse Hoge Raad kan in die omstandigheden de niet-betaling aan de derde niet worden toegerekend, zodat over de periode van het beslag geen moratoire rente verschuldigd kan zijn (Hoge Raad, 31 mei 1991, *N.J.*, 1992, nr. 261 met conclusie advocaat-generaal Hartkamp en met noot H.J.S.).

In ons land wordt het onderscheid tussen beide gevallen niet gemaakt. De derde blijft steeds gehouden tot de moratoire rente (zie o.m. *A.P.R.*, tw. *Beslag*, 185, nr. 337 en 356, nr. 696; De Leval, G., *Traité*, 390, nr. 208, A; Demogue, *Traité*, VI, 444, nr. 397; Beltjens, G., *Code civil*, III, «Art. 1153», nr. 23bis; Larombière, L., *Obligations*, I, «Art. 1153», nr. 40). De debiteur kan zich immers steeds bevrijden door de consignatie (art. 1257 B.W.) of het kantonnement (art. 1407 Ger. W.). Door dit niet te doen, handelt hij onzorgvuldig en kan het beslag niet als overmacht worden beschouwd (o.m. Kh. Brussel, 10 oktober 1990, *Cah.Dr.Jud.*, 1991, 84, met noot Biquet-Mathieu; Arbrb. Luik, 7 december 1990, *J.T.T.*, 1991, 199). Deze opvatting strookt het beste met de bovengenoemde principes die bij derdenbeslag aan de orde zijn. Het beslag mag de debiteur niet ten goede komen. Men zou kunnen opperen dat in feite ook de beslaglegger en de beslagene evengoed het kantonnement van het voorwerp van beslag kunnen vorderen. Dit argument weegt echter niet zwaar. Door de ingebrekestelling van de debiteur ligt de bal in zijn kamp.

Uiteindelijk zal wat het praktisch resultaat betreft, de Nederlandse benadering niet erg veel verschillen. Daar is, zoals gezegd, over de periode van het beslag geen moratoire rente verschuldigd, maar het niet tegen een behoorlijke rente uitzetten van het beslagen geld kan beschouwd worden als een contractuele wanprestatie (uitvoering te goeder trouw) ten aanzien van de beslagene c.q. als een onrechtmatige daad (schadebeperkingsplicht) ten aanzien van de beslaglegger. Het bedrag van de gederfde rente kan dan als schadevergoeding worden gevorderd (H.J.S., o.c.).

5. Ook nog een derde geval is mogelijk: de opeisbare vordering draagt geen rente en de debiteur is evenmin in mora gesteld. In dat geval kan men, anders dan in de vorige gevallen, geen op contractuele of buitencontractuele grondslag gebaseerde verplichting aannemen voor de derde-beslagene om de schuldvordering rentedragend te maken in het belang van de beslagene en de beslaglegger. Die partijen kunnen immers zelf hun toevlucht nemen tot het kantonnement van het voorwerp van het beslag. Van de derde kan onmogelijk een grotere zorg gevergd worden voor de belangen van de beslaglegger en de beslagene dan deze partijen zelf ten toon spreiden.

Eric Dirix

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER – 29 MAART 1991

Voorzitter-rapporteur: de h. Vandeplas
Raadsheren: de hh. Luyckx en Renaers
Openbaar ministerie: de h. De Swaef
Advocaten: mrs. Van der Straten en Dirx

Douane en accijnzen – 1. Strafvervolgung – Minerale olie – 2. Hijstoestel

1. *Overtredingen van de wetbepalingen betreffende het accijnsregime van minerale olie gecoördineerd bij K.B. van 20 november 1963 worden uitsluitend vervolgd door het Bestuur van Douane en Accijnzen, daar ze slechts worden gestraft met geldboete. Het hoger beroep van de procureur des Konings is derhalve niet ontvankelijk.*

2. *Een motorvoertuig dat op de openbare weg werkzaamheden uitvoert of zich begeeft naar een plaats waar het werkzaamheden zal uitvoeren, en dat niet geschikt is voor het vervoer van personen, dieren of goederen, is een werkvoertuig in de zin van art. 140, 2°, van het M.B. van 21 november 1963 inzake minerale olie.*

Belgische Staat t/ G. e.a.

Overwegende dat het hoger beroep van het Bestuur regelmatig is naar vorm en termijn; dat het hoger beroep van de procureur des Konings te Tongeren echter niet ontvankelijk is;

Overwegende dat de overtredingen van de wetbepalingen betreffende het accijnsregime van minerale olie gecoördineerd bij koninklijk besluit van 20 november 1963 slechts worden gestraft met een geldboete; dat het recht om te vervolgen in zaken van overtreding van deze wetbepalingen dan ook uitsluitend aan het Bestuur van Douane en Accijn-

zen toebehoort; dat het hoger beroep van de procureur des Konings te Tongeren derhalve niet ontvankelijk is;

Overwegende dat de beklaagden, als dader of mededader, worden vervolgd ter zake dat zij op de openbare weg hebben gereden met een voertuig dat rood kleursel bevatte voor het aandrijven van de verbrandingsmotor;

Overwegende dat de beklaagden aanvoeren dat ze met het motorvoertuig Land Rover op de openbare weg reden ten einde werken uit te voeren op de openbare weg; dat het Bestuur zulks niet betwist, maar repliceert dat het voertuig goederen vervoerde op een aanhangwagen die moesten dienen voor het uitvoeren van werken aan hoogspanningskabels;

Overwegende dat de beklaagden ter terechtzitting hebben uitgelegd dat het betrokken voertuig speciaal is uitgerust voor het trekken van elektriciteitskabels; dat het achterste gedeelte van het voertuig werd ingericht om dienst te doen als lier ten einde door middel van een dunne stalen draad de zware elektrische kabels te hijsen; dat de stalen draad die op de aanhangwagen werd aangetroffen deel uitmaakt van het hijstuig waarmee de zware kabels worden getrokken;

Overwegende dat ze aanvoeren dat het voertuig niet geschikt is voor het vervoer van personen, dieren of goederen; dat er in het voertuig slechts plaats is voor de bestuurder en een begeleider, maar dat de rest van het voertuig en ook de aanhangwagen volledig verbouwd zijn als hijstoestel en dat de kabels die op de aanhangwagen werden vervoerd deel uitmaken van dit hijstoestel; dat deze kabels telkens met het werkvoertuig worden vervoerd daar het voertuig niet kan werken zonder deze kabels;

Overwegende dat uit deze gegevens, die niet worden weerlegd door de summier vaststellingen van de verbalisanten, moet worden afgeleid dat het gaat om een werkvoertuig in de zin van artikel 140, 2°, van het ministerieel besluit van 21 november 1963 inzake minerale olie, daar het een motorvoertuig betreft dat op de openbare weg werken uitvoert of zich begeeft naar een plaats waar het werken zal uitvoeren, dat niet geschikt is voor het vervoer van personen, dieren of goederen;

Overwegende dat de beslissing van de eerste rechter dan ook gewettigd voorkomt;

(Volgt bevestiging van het beroepen vonnis dat de beklaagden vrijspreekt.)

ARBEIDSHOF TE GENT AFDELING BRUGGE

8e KAMER – 19 JUNI 1992

Voorzitter: de h. Ampe
Raadsheren in sociale zaken: de hh. Adriaens en Soens
Advocaten: mrs. Van Goethem en Schneebalg

Arbeidsovereenkomst – Bediende – Opzegging – Termijn – Anciënniteit – Dezelfde werkgever – Begrip – Franchisenemers

Twee vennootschappen franchisenemers van dezelfde franchisegever vormen als zodanig niet een zelfde werkgever. De anciënniteit van een bediende verkregen in de arbeidsovereen-

komst met één van die franchisenemers geldt niet als anciënniteit m.b.t. de arbeidsovereenkomst aangegaan met de andere franchisenemer.

P. t/ N.V. A.

Bij dagvaarding betekend op 25 maart 1991 vordert appellante de veroordeling van geïntimeerde om aan haar te betalen:

1.046.710 frank verbrekingsvergoeding, gelijk aan negen maanden verdiensten;

348.903 frank uitwinningsvergoeding, gelijk aan drie maanden verdiensten;

128.087 frank achterstallige commissielonen, zijnde 1,5% van het omzetcijfer op de door appellante nieuw aangebrachte klanten, d.i. 1,5% x 8.539.160 frank;

163.520 frank vakantiegeld bij het einde van de dienstbetrekking, namelijk: 1.395.613 : 12 x 9,5 m x 14,8%;

92.071 frank jaareindepremie, d.i. 1.395.613 x 12 x 9,5 : 12 ;
32.505 frank recuperatiedagen

1.811.796 frank

- 361.328 frank

- 47.323 frank

- 55.674 frank

1.347.471 frank, met de wettelijke rente en de gerechtelijke rente.

Tevens vordert zij de veroordeling van geïntimeerde om aan haar af te geven: ontslagbewijs, getuigschrift van volbrachte dienst, documenten C 4 en C 4.1, uittreksel van individuele rekening, fiscale fiche 281.10, bijdragebons Z.I.V. 1990.

...

Uit de stukken van geïntimeerde blijkt: dat de naam «D.» eigendom is van een Duitse vennootschap die met bepaalde hotels franchise-overeenkomsten sluit betreffende het gebruik van de naam en het logo «D.», dat de gecontracteerde hotels aldus een keten vormen, maar dat elk ervan zijn volledige economische en financiële onafhankelijkheid behoudt.

Een franchise-overeenkomst is een onbenoemde overeenkomst waaromtrent geen specifieke wetgeving bestaat.

Essentieel voor een franchise-overeenkomst is dat beide partijen onafhankelijke handelaars zijn. Aan de kant van de franchisenemer impliceert dit dat hij in ieder geval eigenaar van de handelszaak moet zijn. De franchisenemer werkt in eigen naam en voor eigen rekening en is dus geen tussenpersoon. De echte franchisenemer is een handelaar, als persoon die zijn gewoon beroep maakt van het kopen en verkopen van goederen om ze weer te verkopen (zie «Werknemers en Zelfstandigen: Schijn en werkelijkheid», W. Van Eeckhoutte, nr. 38, blz. 44, in *Wie werkt nog van 9 tot 5? Typische vormen van tewerkstelling*).

Appellante beroept zich ten onrechte erop dat ze tewerkgesteld is geweest door dezelfde werkgever, waarvoor vereist is dat het om dezelfde economische exploitatie-eenheid gaat.

Te dezen gaat het om twee afzonderlijke franchisenemers, die allebei onafhankelijke handelaars zijn, die ieder werken in eigen naam en voor eigen rekening: enerzijds gaat het

om D.H.B. N.V., dochtermaatschappij van de Duitse D.-H. GmbH, ingeschreven in het handelsregister te V., die het hotel te S. exploiteert, en anderzijds de N.V. A., te K., ingeschreven in het handelsregister te B., die het D.-hotel te K. uitbaat.

Wel is het zo dat de beide vennootschappen franchisenemers zijn t.a.v. dezelfde franchisegever, waardoor zij beide de naam «D.» mogen gebruiken en over de know-how en het reservatiesysteem van het D.-H. GmbH mogen beschikken, maar anders zijn zij totaal economisch en juridisch van elkaar gescheiden, zodat niet aanvaard kan worden dat zij dezelfde economische exploitatie-eenheid vormen.

Bij nauwkeurige lezing van stuk 8 van appellante blijkt dat het om een brief gaat van dhr. K., directeur van D.-hotel te S., gericht aan dhr. G., gedelegeerd bestuurder van A., geïntimeerde, en ondertekend door deze laatste voor akkoord. Dit schrijven wordt megedeeld aan P. en aan X., directeur van het D.-hotel te K. De letters «cc.» betekenen «copie conforme» en er blijkt niet uit dat appellante als medepartij heeft getekend.

Het gaat dus niet om een arbeidsovereenkomst tussen twee werkgevers en één werknemer, maar om een overeenkomst waarbij de ene werkgever, D.-hotel te S., een werknemer, namelijk appellante, deeltijds ter beschikking stelt, van een andere werkgever, D.-hotel te K. Geïntimeerde zegt dit overigens zelf in haar conclusie.

Dit heeft tot gevolg dat D.-hotel te S. haar werkgever blijft, ook al presteerde zij deeltijds voor D.-hotel te K.

Dit laatste punt wordt nog bevestigd door een «Annexe au contrat d'emploi du 23.11.87», dat enkel ondertekend wordt door D.-hotel te S. en appellante, en waarbij zekere wijzigingen in voormeld contract worden aangebracht, terwijl D.-hotel te K. niet medeondertekent.

Geïntimeerde wordt daarin niet als deeltijds werkgever van appellante vermeld.

...

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

1e KAMER – 25 MAART 1991

Voorzitter: de h. Biesmans

Rechters: de hh. Vangenechten en Vanderhaeghen

Advocaten: mrs. Megens loco Lefere en Hofkens

Overeenkomst – Uitvoering te goeder trouw – Misbruik van contractuele rechten – Marginale toetsing – Geen indexering van de huurprijzen vorderen – Gewijzigde persoonlijke verhoudingen – Rechtsverwerking – Geen verlies van het subjectief recht op indexering van de huurprijzen

Onder misbruik van recht dient te worden verstaan een dusdanig gebruik van dit recht op een wijze die manifest de grenzen van het normale gebruik ervan door een voorzichtig en zorgzaam persoon overschrijdt.

Insake de uitvoering van een overeenkomst te goeder trouw doet de rechter ten gronde m.b.t. het gebruik van het subjectief recht enkel en alleen aan marginale toetsing.

Als de verhuurders, om welke redenen dan ook, vanaf de aanvang van de huurovereenkomst op 20 oktober 1970 tot juni 1986 geen indexering van de huurprijs hebben gevorderd, hoewel zij krachtens de bepalingen van de huurovereenkomst hiertoe wel het subjectief recht hadden, kan het thans uitoefenen van dit subjectief recht niet als rechtsmisbruik worden beschouwd, omdat de onderlinge verhoudingen tussen de partijen intussen dusdanig gewijzigd zijn dat een indexering van de huurprijs thans wel moet worden toegepast.

Krachtens de bepaling van art. 2273 B.W. is er in de persoon van de verhuurder, als gevolg van zijn passieve houding, wel een verlies van zijn subjectief recht op vervallen huurindexerings-aanpassingen ouder dan één jaar, maar kan er geen sprake zijn van een verlies van het subjectief recht op indexering van de huurprijs zelf.

Van H. en S. t/ S. en M.

Partijen zijn eigenaar in onverdeeldheid van een onroerend goed te (...) onder meer ingevolge erfenis van S. Aloïs, overleden op 29 mei 1970.

Het onroerend goed heeft heden een kadastraal inkomen van 153.100 fr.

Op 27 oktober 1970 werd tussen partijen een handelshuur-overeenkomst opgesteld, waarin het onroerend goed werd verhuurd aan Leo S. en zijn echtgenote voor een jaarlijkse huurprijs van 180.000 fr. of 15.000 fr. per maand, waarbij in een verhoging werd voorzien van rechtswege en zonder enige verwittiging, in evenredigheid met de stijging van de index der kleinhandelsprijzen, met 10 punten, en dit vanaf de eerstvolgende maandelijkse betaling af.

Toen bedroeg het kadastraal inkomen slechts 26.000 fr.

Hierbij werd nog bepaald dat aan mevrouw Maria Van H. door de huurder kosteloos en als deel uitmakende van de huurprijs, het recht tot bewonen werd afgestaan, gedurende haar hele leven met beperking tot de huur van het huurceel.

Vanaf 12 oktober 1970 tot juni 1986 werd er door de verhuurder nooit een beroep gedaan op de toepassing van deze indexatie.

Op 13 maart 1987 werden de huurders voor de eerste maal in gebreke gesteld een som van 293.649 fr. wegens achterstallige indexatie te vereffenen.

Op 12 juni 1987 werden de huurders gedagvaard tot betaling van de niet betaalde indexaties t.b.v. 287.527 fr., welk bedrag in de loop der procedure werd uitgebreid tot 710.057 fr. en met een bezettingsvergoeding van 40.418 fr. per maand vanaf 1 november 1988 en ontruiming van het pand.

Op 29 juni 1988 werd door de huurder de huurovereenkomst opgezegd tegen 31 december 1988; tijdens het bezoek ter plaatse van 3 april 1989 stelde de Vrederechter het akkoord van partijen vast dat het door verweerders gehuurde goed inderdaad ontruimd was, behoudens datgene dat aan de eventuele kopers of huurders het zicht aantrekkelijk maakt. Dit alles onder voorbehoud van het dakappartement, en het gebruik van de nutsvoorzieningen.

In rechte

1. De rechtsverwerking

In artikel 1134, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek staat vermeld dat alle overeenkomsten die wettig zijn aangegaan degene die ze hebben aangegaan tot wet strekt.

In casu staat vermeld in de huurovereenkomst, tussen partijen gesloten op 27 oktober 1970 onder art. 2°: «Elke verhoging of verlaging van het indexcijfer met ten minste tien punten zal van rechtswege en zonder enige verwittiging een evenredige verhoging of verlaging van de huurprijs tot gevolg hebben, en dit van de eerstvolgende maandelijkse betaling af.»

In artikel 1134, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek staat vermeld dat de overeenkomsten te goeder trouw ten uitvoer worden gebracht.

Bij arrest van het Hof van Cassatie van 18 september 1983 (R.W., 1983-84, 1480) werd beslist dat het in art. 1134 van het Burgerlijk Wetboek neergelegde beginsel dat de overeenkomsten te goeder trouw ten uitvoer moeten worden gebracht, partijen verbiedt misbruik te maken van de rechten die het contract hun toekent.

Onder misbruik van recht dient te worden verstaan een dusdanig gebruik van dit recht, op een wijze die manifest de grenzen van het normale gebruik ervan door een voorzichtig en zorgzaam persoon overschrijdt.

Met andere woorden, inzake de uitvoering van een overeenkomst te goeder trouw, doet de rechter ten gronde, met betrekking tot het gebruik van het subjectief recht enkel en alleen aan marginale toetsing.

In casu blijkt dat de verhuurders, om welke redenen dan ook, vanaf de aanvang van de huurovereenkomst op 12 oktober 1970 tot juni 1986, geen indexering van de huurprijs hebben gevorderd, hoewel zij het subjectief recht hiertoe hadden, ingevolge de bepalingen opgenomen in de huurovereenkomst.

Het thans uitoefenen van hun subjectieve rechten met betrekking tot de indexatie van de huur, kan niet worden aangemerkt als «rechtsmisbruik» noch als een gebruik van een recht op een wijze die manifest de grenzen van het normale gebruik overschrijdt.

De onderlinge verhoudingen tussen partijen kunnen zich dusdanig hebben gewijzigd dat een indexering van huur zich thans wel opdringt. Zo blijkt in ieder geval uit de feitelijke gegevens van de zaak dat mevrouw Maria Van H., welke steeds woonachtig is geweest in het hotelcomplex, alwaar zij gratis verbleef en vermoedelijk eveneens onderhoud gratis genoot in het kader van de hotelexploitatie, elders is gaan wonen, om thans te verblijven in een bejaardenhome, met uiteraard ernstig gestegen kosten van onderhoud en verzorging ten gevolge.

In de gegeven omstandigheden is het ook niet meer dan normaal en billijk dat zowel partij Van H. zelf als haar dochter Wilfrida S. een beroep zullen doen op alle financiële middelen welke op dit ogenblik te hunner beschikking staan om de nodige — thans vereiste inkomsten — bij elkaar te krijgen.

Uitoefening van hun rechten in deze omstandigheden kan hoegenaamd niet aangemerkt worden als misbruik van recht, te meer daar ingevolge de bepalingen opgenomen in art. 2273 van het Burgerlijk Wetboek, de rechtsvordering van de verhuurders tot betaling van het bedrag dat volgt uit de aanpassing van de huurprijs aan de kosten van levensonderhoud, verjaart door verloop van één jaar.

Deze bepalingen hebben tot gevolg dat de onbillijke gevolgen van het stilzitten van de houder van het subjectief recht bij de wet worden beperkt tot één jaar.

De theorie van de rechtsverwerking welke is ontstaan uit de bekommernis tot bescherming van de schuldenaar tegen dergelijke onbillijk gecumuleerde vorderingen, worden ingevolge de bepalingen art. 2273 B.W. overbodig gemaakt.

In casu is er overigens geen sprake van dat de geïntimeerden op enigerlei wijze enige schade hebben geleden door de niet tijdige invordering van de indexatie op de huurprijzen.

Niet alleen is de huidige geïndexeerde huurprijs nog laag te noemen, in verhouding met de reële handelswaarde van het hotel S., waarvan het kadastrale inkomen thans is geschat op 153.100 fr. komende van 26.000 fr. in 1970; bovendien hebben geïntimeerden gedurende $\pm$ 15 jaren het genot gehad van een belachelijk lage huur van 15.000 fr. per maand.

Uit niets blijkt dat zij, bij deze lage huur, overmatig geïnvesterd hebben of zich in schulden hebben gestoken, rekenend op deze lage huur.

Bij arrest van het Hof van Cassatie van 17 mei 1990 (*J.T.*, 1990, 442) werd het principe van de rechtsverwerking als autonoom rechtsprincipe verworpen, daar waar rechtsverwerking wordt gezien als een verlies van recht, in de persoon van de houder van een subjectief recht, enkel en alleen ingevolge diens houding, welke als onverzoenbaar wordt beschouwd met de uitoefening van het recht zelf.

Ingevolge de bepalingen opgenomen in art. 2273 van het Burgerlijk Wetboek is er wel een verlies van recht in de persoon van de houder van een subjectief recht, ingevolge zijn passieve houding, met betrekking tot de vervallen indexaanpassingen, ouder dan een jaar, doch kan er geen sprake zijn van verlies van het subjectief recht van de houder, met betrekking tot het recht op indexering van de huurprijs zelf.

De vordering met betrekking tot de niet-vervallen indexaanpassingen dient principieel gegrond te worden verklaard.

VREDEGERECHT TE AALST

1e KANTON – 1 SEPTEMBER 1992

Rechter: de h. Van Hove

Advocaten: mrs. Gielen loco Everaet en Neckebroek loco Vidy

Overeenkomst – Verbintenis iets te leveren – Niet-nakoming – Handelspraktijken – Schadevergoeding

Wanneer een autoverkoper in overtreding met art. 34 (oude) Handelspraktijkenwet de in het kader van een reclamecampagne bestelde wagen niet levert, is hij schadevergoeding verschuldigd ten belope van de meerprijs van hetzelfde model bij een andere verkoper bij wie de klant uiteindelijk een auto heeft gekocht.

B. en B. t/ V.

De N.V. I. – invoerder van de Seat-wagens in België – heeft een reclamecampagne georganiseerd die geldig was tussen 1 januari 1989 en 31 januari 1989, en die bestond in het toekennen door elke Belgische Seat-dealer van een uitzonderlijke korting van 10% op de catalogusprijzen voor elke wagen besteld tussen 1 januari 1989 en 31 januari 1989

en beschikbaar uit de voorraad van de invoerder en van de Seat-dealers.

De tariefprijs op 1 januari 1989 van het Seat-model Ibiza Comfort was 228.800 frank B.T.W. exclusief en 286.000 frank B.T.W. inclusief.

Verweerder, die een dealer is van Seat-wagens, heeft in het Gouden Blad van 11 januari 1989 en van 25 januari 1989 een wagen Ibiza Comfort aangeboden voor de prijs van 224.775 frank B.T.W. inclusief.

Verweerder heeft aldus uit eigen initiatief op de wagen Ibiza Comfort een korting aangeboden van bijna 20% op de catalogusprijs; die korting is dus bijna 10% hoger dan de korting van 10% van de door I. gestarte nationale reclamecampagne.

Bij aangetekend schrijven van 26 januari 1989 zijn eisers ingegaan op het handelsvoorstel van verweerder en hebben zij een wagen Ibiza Comfort besteld voor de door verweerder aangeboden prijs van 224.775 frank.

Dit schrijven was opgesteld en ondertekend door mr. G., aan wie eisers – dit blijkt uit stukken – een bijzonder mandaat gegeven hadden om in hun naam de bestelling te doen.

Verweerder heeft de door aanleggers bestelde wagen Ibiza Comfort niet geleverd.

Met voldoende zekerheid mag worden gezegd dat verweerder over geen voorraad wagens Ibiza Comfort, minstens over geen voldoende voorraad, beschikte die normaal voorzien moest worden rekening houdende met de verkoop en de omvang van de door hem gevoerde reclamecampagne.

Verweerder blijft namelijk in gebreke zijn aanvangsvoorraad per 1 januari 1989 van de wagen Ibiza Comfort mee te delen.

Voorts kan hij geen enkele bestelbon voor een wagen Ibiza Comfort overleggen die betrekking heeft over de periode van 1 januari 1989 tot 31 januari 1989.

Eisers hebben een klacht ingediend bij de Algemene Inspectie van het Ministerie van Economische Zaken. Deze dienst heeft een onderzoek ingesteld bij verweerder. Uit dit onderzoek is gebleken dat verweerder in overtreding was met artikel 34 van de wet op de handelspraktijken.

Eisers hebben uiteindelijk op 29 januari 1989 bij de garage Vande M. uit L. een wagen Ibiza Crono aangekocht voor de prijs van 236.000 frank min 10% korting is 212.000 frank plus 25% B.T.W. of 53.100 frank, totaal 265.500 frank.

De identieke Ibiza Comfort kostte bij de garage Vande M. 257.400 frank B.T.W. inclusief.

Door de tekortkoming van verweerder hebben aanleggers een schade geleden van 32.625 frank.

Verweerder dient die schade integraal te vergoeden.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 16 oktober 1992

Inkomstenbelastingen – Antwoord op een vraag van het bestuur – Geen bekentenis in de zin van art. 1356 B.W., waarop de regel van de onsplitsbaarheid toepasselijk is

In het tweede onderdeel van het eerste middel voert eiser aan dat het bestreden arrest (Hof Gent, 23 april 1991) art. 1356 B.W. schendt door de bekentenissen inzake de betwiste aanslagjaren te splitsen van de ermee een geheel vormende bekentenis inzake voorgaande aanslagjaren.

«Overwegende dat het arrest geen uitlegging geeft van de antwoorden van de gevolmachtigde en aldus de bewijskracht ervan niet miskent;

«Overwegende dat antwoorden van een belastingplichtige op een vraag van het bestuur geen gerechtelijke bekentenis uitmaken in de zin van artikel 1356 van het Burgerlijk Wetboek, waarop de regel van de onsplitsbaarheid toepasselijk is;

«Overwegende dat voor het overige het onderdeel een gebrek aan logica aanvoert dat niets uit te staan heeft met de aangevoerde schending van artikel 97 van de Grondwet;

«Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaten: mrs. Lauwers en Claeys Bouuaert – In de zaak: De M. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 29 oktober 1992

Gemeenschap en gewest – Rechtsopvolging – Verplichtingen betreffende overgedragen goederen – Hangende procedure

Tegen het middel dat eiser, het Waalse Gewest, aanvoert tegen het bestreden arrest (Hof Luik, 18 februari 1991), wordt door de Belgische Staat, tot bindendverklaring van het te wijzen arrest opgeroepen partij, een grond van niet-ontvankelijkheid opgeworpen, te weten dat het middel zonder belang is. Het Hof stelt als volgt in de plaats van de door eiser gekritiseerde reden een rechtsgrond waardoor het dictum van de bestreden beslissing verantwoord blijkt te zijn:

«Overwegende dat het arrest vaststelt 'dat de openbare weg waarop het ongeval zich heeft voorgedaan op het ogenblik van de feiten eigendom was van de Belgische Staat en dat die eigendom, krachtens artikel 57, § 2, van de wet van 16 januari 1989, aan het Waalse Gewest werd overgedragen ingevolge de bevoegdheid inzake openbare werken die luidens artikel 6, § 1, eerste lid (lees 6, § 1, X), van de wet van 8 augustus 1980, gewijzigd bij de wet van 8 augustus 1988, aan dat Gewest is toegewezen';

«Dat het, op grond van artikel 61, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten, zegt dat de verplichting tot herstel van de door de eerste drie verweerders geleden schade niet kon worden beschouwd alsof ze vaststond op 31 december 1988 en, derhalve, beslist dat de verplichtingen die voortvloeien uit de aansprakelijkheid van de eigenaar van de weg op eiser rusten;

«Overwegende dat het middel in hoofdzaak aan het arrest verwijt dat het zich op artikel 61, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 baseert om de verplichtingen van de eigenaar van de weg waarop het litigieuze ongeval van 14 juni 1984 zich heeft voorgedaan op eiser te doen rusten, terwijl het hof van beroep artikel 57, § 5, van die wet had moeten toepassen;

«Overwegende dat artikel 57, § 5, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 bepaalt dat de Gemeenschappen en de Gewesten de rechten en verplichtingen van de Staat betreffende de hen krachtens dit artikel overgedragen goederen overnemen, met inbegrip van de rechten en verplichtingen verbonden aan hangende en toekomstige gerechtelijke procedures, maar dat de Staat echter de verantwoordelijkheid blijft dragen voor de verplichtingen waarvan de betaling of de uitvoering kon worden geëist voor de eigendomsoverdracht wat de goederen betreft waarvan sprake is in dit artikel;

«Dat, naar luid van artikel 57, § 2, van de wet, in die goederen begrepen zijn de roerende en onroerende goederen van de Staat, zowel behorend tot het openbaar als tot het privaat domein, die ressorteren onder de wettelijke bevoegdheid van de Gewesten;

«Overwegende dat uit voormeld artikel 57, § 5, blijkt dat als een hangende procedure betrekking heeft op een roerend of onroerend goed dat krachtens § 2 van dat artikel aan de Gewesten is overgedragen, de Belgische Staat enkel schuldenaar blijft van de verplichtingen waarover op 31 december 1988 een eindbeslissing met kracht van gewijsde was gewezen;

«Dat het middel, zelfs al was het gegrond, derhalve niet kan leiden tot vernietiging van het arrest.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Parmentier – Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven – Advocaten: mrs. Simont en van Hecke – In de zaak: Waalse gewest t. D. e.a.)

NOOT – Zie Cass., 24 april 1992, *R.W.*, 1992-93, 59.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 6 november 1992

Bewijs – Burgerlijke zaken – Feitelijke vermoedens – Beoordeling door de rechter – Toetsing door het Hof van Cassatie

Het tweede middel van eiseres tegen het bestreden vonnis (Rb. Hasselt, 25 juni 1990) wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat eiseres aan het vonnis verwijt het rechtsbegrip feitelijk vermoeden te hebben geschonden door uit de vaststelling dat 867 kwotiteiten op 1000 aanwezig of vertegenwoordigd waren op de algemene vergadering van 18 januari 1988, af te leiden dat de medeëigenaars regelmatig bij gewone brief waren opgeroepen;

«Overwegende dat, luidens artikel 1353 van het Burgerlijk Wetboek, vermoedens die niet bij de wet zijn ingesteld, overgelaten worden aan het oordeel en aan het beleid van de rechter;

«Dat de rechter in zaken waarin het bewijs door vermoedens wettig is toegelaten, op onaantastbare wijze de bewijswaarde beoordeelt van de vermoedens waarop hij steunt om het bestaan van een feit aan te nemen;

«Dat het Hof slechts nagaat of de rechter het begrip 'feitelijk vermoeden' niet heeft miskend en onder meer of hij uit de door hem vastgestelde feiten geen gevolg heeft getrokken dat daarmee geen enkel verband houdt;

«Overwegende dat te dezen een mogelijk verband tussen de door de appelrechter vastgestelde feiten en het door hem

eruit afgeleide niet kan worden uitgesloten; dat de betekenis die hij eraan geeft tot zijn onaantastbare beoordeling behoort;

«Dat het middel niet kan worden aangenomen.»

(Voorzitter-rapporteur: mevr. Baeté-Swinen – Openbaar ministerie: de h. D'Hoore – Advocaat: mr. Bützler – In de zaak: N.V. B. t/ N.)

NOOT – Zie Cass., 22 maart 1990, *R.W.*, 1990-91, 61.

BOEKEN

E. DIRIX en K. BROECKX, **Beslag**, in *Algemene Practische Rechtsverzameling*, Antwerpen, Story-Scientia, 1992, XXV en 454 pp.

1. Na *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* van Herman Nys (1991) pakt de *Algemene Practische Rechtsverzameling* thans uit met een standaardwerk over het beslagrecht, van de hand van Eric Dirix en Karen Broeckx. De personen van de auteurs staan op zich reeds borg voor topkwaliteit.

Het gaat om een echt handboek, waarvan de inhoud encyclopedisch mag worden genoemd. Dit blijkt al uit de lectuur van de gedetailleerde inhoudstafel, en de lezer wordt in deze verwachting niet teleurgesteld bij de kennisneming van de tekst zelf.

2. Het werk is ingedeeld in negen hoofdstukken.

In het eerste hoofdstuk worden eerst als inleiding enkele begrippen gesitueerd, als reële executie, dwangsom en beslag. Vervolgens wordt de bevoegdheid van de beslagrechter besproken, en komen de problemen van beslagbaarheid aan bod.

Het tweede hoofdstuk handelt over de uitvoerbare titel, waarbij aandacht wordt besteed aan de voorwaarden en de inhoud, alsmede aan de soorten van uitvoerbare titels.

Hoofdstuk III behandelt de voorlopige tenuitvoerlegging, en hoofdstuk IV het kantonement. Daarbij wordt een dubbel onderscheid gemaakt tussen het kantonement bij bewarend en dat bij uitvoerend beslag, en tussen het kantonement van de oorzaken van het beslag en dat van het voorwerp van het beslag. Tevens wordt ingegaan op het minnelijk kantonement.

De volgende vijf hoofdstukken worden gewijd aan de bespreking van de verschillende soorten van beslag, enerzijds het bewarend beslag (hoofdstuk V) en het uitvoerend beslag (hoofdstuk VI), en anderzijds het beslag op roerend goed (hoofdstuk VII), het beslag onder derden (hoofdstuk VIII), en het beslag op onroerend goed (hoofdstuk IX).

In hoofdstuk V worden eerst de regels besproken die gelden voor elke vorm van bewarend beslag, en vervolgens de eigen regels van die vormen die in de laatste drie hoofdstukken niet aan bod komen, namelijk het bewarend scheepsbeslag, het bewarend beslag op vliegtuigen, het pandbeslag, het beslag tot terugvordering, en het beslag inzake namaak.

Hoofdstuk VI gaat over de voorwaarden en de rechtspleging van het uitvoerend beslag in het algemeen.

In hoofdstuk VII worden dan de eigen regels van het roerend beslag besproken, met bijzondere aandacht voor het verloop van het uitvoerend beslag, dat uitmondt in de evenredige verdeling van de opbrengst.

Zoals de belangstelling van de eerste auteur voor de raakpunten met het verbintenisrecht («materieel» beslagrecht) liet voorzien, wordt in hoofdstuk VIII ruime aandacht besteed aan de driepartijenverhouding, die voor het beslag onder derden kenmerkend is. Daarna komen, zoals in het vorige hoofdstuk, de specifieke regels betreffende het bewarend derdenbeslag, het uitvoerend derdenbeslag, en opnieuw de evenredige verdeling aan de orde.

In het laatste hoofdstuk wordt vanzelfsprekend vooral ingegaan op het verloop van de rechtspleging van het uitvoerend beslag op onroerend goed, en op de rangregeling die op de verkoop volgt.

3. Van dezelfde auteurs verscheen reeds een overzicht van rechtspraak van beslagrecht in het *Tijdschrift voor Privaatrecht*, dat een periode van twintig jaar bestrijkt (*T.P.R.*, 1991, 79-225). Het boek omvat veel meer dan een bespreking van de rechtspraak. Op zeer volledige wijze en met tal van verwijzingen wordt de stand van het recht zo bondig mogelijk weergegeven.

Zijn er in rechtspraak of rechtsleer tegenstrijdige visies, dan wordt een duidelijk en gemotiveerd standpunt ingenomen. Dit is bijvoorbeeld het geval in de controverse over de uitvoerbaarheid van notariële akten waarin een andere verbintenis dan die tot betaling van een geldsom vervat is, waar de auteurs voorstander zijn van de mogelijkheid van gedwongen tenuitvoerlegging (blz. 131-135, nrs. 236-242). Een ander voorbeeld is de evenredige verdeling na uitvoerend derdenbeslag (blz. 377-379, nrs. 737-740). De auteurs verdedigen de stelling dat bij de verdeling van de opbrengst geen rekening hoeft te worden gehouden met andere schuldeisers die op dezelfde schuldvordering geen beslag hebben gelegd, terwijl in een andere opvatting de gerechtsdeurwaarder andere schuldeisers moet zoeken, en een samenloop moet organiseren.

In dezelfde zin worden vaak verrijnde oplossingen voorgesteld, door bestaande opvattingen te nuanceren, of nader tot elkaar te brengen. Een voorbeeld is het zogenaamd minnelijk kantonement, dat volgens de auteurs als een sui generis overeenkomst aan de andere partijen kan worden tegengeworpen, wanneer zij tussen partijen geldig tot stand is gekomen (blz. 202-205, nrs. 369-372).

Een andere verdienste van het werk is dat op verschillende plaatsen enkele bladzijden worden gewijd aan een synthese van een onderwerp, dat klassiek in een boek over beslag niet noodzakelijk verwacht wordt, zoals bijvoorbeeld de exequaturbeslissing van vreemde rechterlijke uitspraken (blz. 113-126, nrs. 188-219) en van arbitrale uitspraken (blz. 126-130, nrs. 220-234). Hetzelfde geldt voor onderwerpen waarover het tot dusver moeilijk was elders in dezelfde context een systematische behandeling te vinden. Een voorbeeld van dit laatste is de aansprakelijkheid voor de tenuitvoerlegging na wijziging of vernietiging van de uitvoerbare titel in hoger beroep of in cassatie (blz. 102-108, nrs. 171-180 en blz. 163-165, nrs. 293-295), of na een afwijkende beslissing van de bodemrechter (blz. 108-111, nrs. 181-184). Een tweede voorbeeld is de actualiteit van de schuldvordering bij uitvoerend beslag (blz. 259-269, nrs. 472-496).

4. In dit boek worden geen vragen gesteld of problemen uitgerafeld, er worden antwoorden gegeven, die wetenschappelijk onderbouwd zijn. De rechtspraktijk zal aan deze benadering een stevige houvast hebben. Te verwachten is dat het gerecenseerde werk blijvend geraadpleegd zal worden.

Stefaan Raes

H.J. DE RU en J.A. HOFMAN (red.), **Nieuw Europees constitutioneel recht**, Staats- en bestuursrecht 14, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1992

In aansluiting op de Europese Raad van Maastricht werd in december 1991 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam een conferentie gehouden die de werking van de Europese Gemeenschap in een constitutioneelrechtelijk perspectief onder de loupe nam. Dit leidde tot een gevarieerde schotel van bijdragen van de hand van Brinkhorst, Hirsch Ballin, de Ru, Timmermans, Shapiro, Quené, Geelhoed en Jurgens die nu zijn gebundeld onder de titel *Nieuw Europees constitutioneel recht*. Hierin komen de volgende onderwerpen aan bod: wetgeving, bestuur en uitvoering, advisering en inspraak en federalisme. Deze publikatie kwam tot stand na de Europese Raad van Maastricht maar vooraleer de grote discussies rond de ratificatie van het Verdrag van Maastricht zijn ontstaan. De problemen die de ratificatiedebatten in verschillende Lid-Staten zouden veroorzaken, waren door de organisatoren van de studiebijeenkomst niet voorzien, maar dit betekent niet dat sommige punten die met deze ratificatiedebatten nauw verweven blijken te zijn, niet in het boek aan de orde komen. Minister Hirsch Ballin onderzoekt bijvoorbeeld hoe met en na Maastricht de kwaliteit van de communautaire besluitvorming kan worden verbeterd, terwijl Geelhoed op een indringende wijze de competentieverdeling tussen Gemeenschap en Lid-Staten – een punt dat thans zeer gevoelig ligt – analyseert. Ook heel interessant is de bijdrage van prof. Winter over de invloed van lobbying op de communautaire wetgeving.

Wie echter het boek *Nieuw Europees constitutioneel recht* zou anschaffen als een systematische handleiding bij het Verdrag van Maastricht zal bedrogen uitkomen. Het voorliggende boek is geen beschrijving en commentaar op het EG-Verdrag na Maastricht maar beoogt slechts – en dit is reeds een hele klus – inzicht te verschaffen in de communautaire wetgevingspraktijk. Ook de Belgische lezer met belangstelling voor een dergelijke benadering van het Europese gebeuren zal uit deze publikatie veel profijt halen.

Prof. Marc Maresceau

De Larcier Wetboeken, zes delen, 1992 en 1993, Larcier, Brussel, 6.000 pp.

In 1940 verscheen in het formaat van wat toen *Codes Edmond Picard – Les XV Codes* heette, een tekst van de Grondwet en van het Burgerlijk Wetboek, met een voorwoord van prof. F. Van Goethem. De uitgave was tweetalig. Bovenaan op de titelbladzijde van de Nederlandse tekst stond: «De Belgische Wetboeken – Tweetalige uitgave onder leiding van Prof. Mr. F. Van Goethem en Prof. Mr. R. Victor». De Nederlandse tekst was «met aantekeningen voorzien» door dezelfde professoren «met de medewerking van Prof. Mr. Robert Vandeputte en Prof. Mr. Zeger Van Hee». Uitgevers waren «Huis F. Larcier N.V.» en «Rechtskundig Weekblad, vereniging zonder winstgevend doel».

Les Codes Larcier zijn blijven voortbestaan, zoals tevoren, in het Frans. Ze krijgen nu gezelschap van *De Larcier Wetboeken*, jaargang 1992, bij dezelfde uitgever, in het Nederlands.

Tot nu toe zijn vijf delen verschenen: I. Burgerlijk en gerechtelijk recht; II. Strafrecht; III. Handelsrecht, economisch en financieel recht; V. Fiscaal recht; VI. Staatsrecht en bestuursrecht. Opmerkelijk is de splitsing van het burgerlijk recht en het handelsrecht. Niet zonder reden: deel I telt 1086 bladzijden en deel III 1399 bladzijden. De uitgever heeft het verschijnen in 1993 van deel IV, Sociaal recht, aangekondigd.

De gevolgde methode is kennelijk die van *Les Codes Larcier*. Voor wie met die wetboeken vertrouwd is, strekt dat tot aanbeveling. Maar de redactie van *De Larcier Wetboeken* is toevertrouwd aan een eigen redactie voor elk deel. De hoofdredactie wordt waargenomen door I. Verougstraete en E. Forrier, raadsheren in het Hof van Cassatie.

Volgens de uitgever «bevatten *De Larcier Wetboeken* alle gebruikelijke wetten, noch min noch meer (...) ruim 2500 akten, zowel Europese, federale als regionale op 6.000 grote pagina's».

Vooraan in elk deel wordt vermeld tot welke datum van het Belgisch Staatsblad de tekst is bijgewerkt. De datums zijn thans nog verschillend, maar het schenkt de gebruiker toch al voldoening te kunnen constateren dat bijvoorbeeld in deel V niet alleen het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 1964 is opgenomen, maar ook het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 1992, met concordantie-tabellen. Het spreekt vanzelf dat er aanvullingen moeten komen. Ook daarvoor wordt de beproefde methode van *Les Codes Larcier* aangewend, maar met een eigen formule. Volgens de uitgever zullen er tweemaal per jaar aanvullingen verschijnen, die dan cumulatief zijn. Vijf aanvullingen zijn nu in voorbereiding.

Hier mag toch even gewezen worden op een voordeel dat voor die methode specifiek is. Zoals Jos Dumortier in een artikel in dit tijdschrift schrijft: «Door de edities te bewaren, kan men ook vrij eenvoudig de geschiedenis van een wettekst reconstrueren.» Voor het fiscaal recht en het sociale-zekerheidsrecht zal het vaak een bittere noodzaak zijn de op een bepaald moment toepasselijke wettekst terug te vinden.

Men kan zich op de volledige collectie met de aanvullingen 1993 abonneren voor 19.500 fr. (studenten en jonge juristen: 11.700 fr.). Ook een abonnement per deel is mogelijk. Zo kost deel I. Burgerlijk en gerechtelijk recht, 4.300 fr. (studenten en jonge juristen: 2.580 fr.). Zonder abonnement kosten de zes delen 29.500 fr.

C.C.

MEDEDELINGEN

Studieavond “Belangrijke aspecten van het Milieuhandhavingsrecht”

Het Postuniversitair Centrum West-Vlaanderen organiseert deze studieavond op 25 maart 1993 om 18u45 op de Campus Kortrijk van de K.U.Leuven.

Sprekers zijn: prof. dr. M. Boes (K.U.Leuven), over “Milieuhandhavingsrecht: administratieve sancties en veiligheidsmaatregelen” en prof. dr. M. Faure (Maastrichts Europees Instituut voor Transnationaal Rechtswetenschappelijk Onderzoek), over “De strafrechtelijke handhaving van het milieurecht”.

Inlichtingen: Postuniversitair Centrum West-Vlaanderen, K.U. Leuven, Campus Kortrijk, E. Sabbelaan 53, 8500 Kortrijk (tel. 056/21.79.31; fax: 056/22.89.20).

Colloquium «Les réformes institutionnelles de 1993 - Vers un fédéralisme achevé?»

Het Centre de Droit Public de la Faculté de Droit de l'U.L.B., organiseert op 26 en 27 maart 1992 een colloquium over «Les réformes institutionnelles de 1993 - Vers un fédéralisme achevé?»

Inlichtingen: Centre de Droit Public de l'Université Libre de Bruxelles, F.D. Rooseveltlaan 50, 1050 Brussel (tel. 02/650.39.68; fax: 02/650.40.74).

Studienamiddag “Recente ontwikkelingen inzake milieuvergunningen”

Het Instituut voor Milieurecht van de K.U.Leuven organiseert een studienamiddag met als thema “Recente ontwikkelingen inzake milieuvergunningen” op 31 maart 1993 in de Aula Zeger Van Hee, Tiensestraat 41 te Leuven.

Programma:

14u00 Verwelkoming en inleiding door prof. dr. L.P. Suetens (K.U. Leuven)

14u10 Vlare I herbekeken door prof. dr. M. Boes (K.U.Leuven)

14u35 Vlare II in vogelvlucht door de heer M. Deketelaere (K.U. Leuven)

15u00 Het voorstel vergunningen en meldingsattesten van de Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest: de toekomst? door de heer C. Billiet (K.U.Leuven)

15u45 Uit het voorstel van de Interuniversitaire Commissie: de milieutechnische eenheid als beoordelingskader voor verguningsaanvragen door prof. dr. H. Bocken (U. Gent)

16u10 De Brusselse ordonnantie betreffende de milieuvergunning door mevr. A. Van Damme (Instituut voor Milieubeheer)

16u35 Integrated pollution prevention and control: een Europees voorstel door de heer J. Bouckaert (K.U.Leuven)

17u00 Slotwoord door prof. dr. L.P. Suetens.

Inlichtingen: mevr. R. Vermote, tel. 050/33.12.35.

Studiedag “Aanvullende sociale verzekeringen in internationaal perspectief: nieuwe evoluties en uitdagingen”

De Onderzoeksgroep Aanvullende Sociale Verzekeringen organiseert een internationale studiedag over “Aanvullende sociale verzekeringen in internationaal perspectief: nieuwe evoluties en uitdagingen” op vrijdag 23 april 1993 in het hoofdkantoor van Cera, Brusselsesteenweg 100 te Leuven.

Inlichtingen: Onderzoeksgroep Aanvullende Sociale Verzekeringen, p/a Instituut Sociaal Recht, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/28.54.01; fax: 016/28.54.24).